

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Marie PODZIMKOVÁ, DiS.

**SOCIÁLNÍ STABILIZACE KLIENTŮ S ULOŽENÝM
PROBAČNÍM DOHLEDEM**

**Social stabilization of clients with imposed probation
supervision**

Praha 2015

**vedoucí práce:
PhDr. Jitka Lorenzová, Ph. D.**

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jitce Lorenzové, Ph. D. za odborné vedení mé diplomové práce. Její svědomitý a pragmatický přístup mi byl oporou při zpracovávání, jak teoretické, tak i praktické části této práce. Zároveň jí děkuji za poskytnutí cenných a odborných rad, námětů a konstruktivních připomínek, jež s tématem mé práce souvisely.

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne

podpis

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na způsoby sociálně pedagogické práce probační a mediační služby a jejich pracovníků vůči klientům s uloženým probačním dohledem a na možnosti rozvoje a podpory jejich zdravého sociálního fungování. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části jsou nejprve charakterizovány základní pojmy a termíny, následně je popsána cílová skupina klientů podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, kterým byl současně uložen dohled probačního úředníka. Práce vnímá uvěznění jako náročnou životní situaci, zabývá se vlivem penitenciárního prostředí na osobnost odsouzeného ve vztahu k jeho dalšímu vývoji.

V další části jsou charakterizovány konkrétní činnosti pracovníků probační a mediační služby realizované vůči klientům cílové skupiny. Diplomová práce se zaměřuje na sociálně pedagogické působení probačních úředníků, ale také sociálních kurátorů, případně dalších organizací sociální prevence a jejich vlivem na sociální stabilizaci jedinců spadajících do cílové skupiny. Pojem sociální stabilizace je zde konkretizován a vztahen k jednotlivým oblastem, které by měly být v rámci zkušební doby realizovány. Praktická část ukazuje na vybraných kazuistikách klientů cílové skupiny míru jejich sociální stabilizace v průběhu stanovené zkušební doby.

KLÍČOVÁ SLOVA

probační a mediační služba, probace, mediace, probační dohled, probační úředník, penitenciární prostředí, negativní jevy, sociální stabilizace, sociálně patologické jevy, postpenitenciární péče, podmíněně propuštění, přebírání kontroly, nabízení pomoci, sociálně pedagogické přístupy, restorativní justice, sociální kurátor, faktory a ukazatele sociální stabilizace, kazuistika

ABSTRACT

The thesis focuses on the socio-educational work methods of the probation and mediation services and of its workers in relation to their clients with imposed probation supervision and on the opportunities for development and support of their healthy social functioning. The thesis is divided into theoretical and practical part. In the theoretical part initially are defined the basic concepts and terms, then it is described the target group of conditionally released from prison clients, which currently are under supervision of a probation officer. The thesis sees the imprisonment as a difficult life situation and it deals with the influence of penitentiary environment on the personality of the convict in relation to his further development.

In the second part are described the specific activities of the probation and mediation service workers in relation to clients from the target group. The thesis focuses on the socio-educational work of the probation officers, as well as social workers or other organizations for social prevention and their impact on the social stabilization of individuals, belonging to the target group. Here the concept of social stabilization is concretized and related to individual areas, which should be implemented within the probationary period. The practical part shows selected case reports of clients from the target group and their social stabilization during the specified probationary period.

KEYWORDS

probation and mediation service, probation, mediation, probation supervision, probation officer, penitentiary environment, negative phenomena, social stabilization, social pathologies, post-penitentiary care, parole, taking control, providing help, social and pedagogical approaches, restorative justice, parole officer, factors and indicators of social stabilization, casuistry

OBSAH

ÚVOD	9
<u>1 TEORETICKÁ ČÁST</u>	11
1.1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ A TERMÍNŮ	11
<u>2 PENITENCIÁRNÍ PROSTŘEDÍ A JEHO DOPADY NA OSOBNOST ODSOUZENÉHO</u>	15
2.1 UVĚZNĚNÍ JAKO NÁROČNÁ ŽIVOTNÍ SITUACE	15
2.1.1 PENITENCIÁRNÍ PROSTŘEDÍ A PROBLÉMY ADAPTACE	16
2.1.2 PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY UVĚZNĚNÍ VE VZTAHU K OSOBNOSTI ODSOUZENÉHO	19
2.1.3 NEGATIVNÍ JEVY V PENITENCIÁRNÍM PROSTŘEDÍ	22
2.1.3.1 Prizonizace a „druhý život“	23
<u>3 SOCIÁLNÍ STABILIZACE KLIENTŮ S ULOŽENÝM PROBAČNÍM DOHLEDEM</u>	26
3.1 PAROLE NEBOLI PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ S DOHLEDEM	30
3.1.1 POSTUPY REALIZOVANÉ PŘI PODÁNÍ ŽÁDOSTI O PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ	32
3.1.2 PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ JAKO NÁROČNÁ ŽIVOTNÍ SITUACE	34
3.1.2.1 Problémové oblasti u jedinců podmíněně propuštěných	37
3.1.3 ZÁKLADNÍ PŘÍSTUPY REALIZOVANÉ PRACOVNÍKY PMS	39
3.1.4 RESTORATIVNÍ JUSTICE A JEJÍ VYUŽITÍ PRO PRAXI PMS	41
3.2 REALIZACE A VÝKON PROBAČNÍHO DOHLEDU U PODMÍNĚNĚ PROPUŠTĚNÝCH	43
3.2.1 ÚVODNÍ KONZULTACE	43
3.2.2 PRŮBĚŽNÉ KONZULTACE	44
3.2.2.1 Zprávy o průběhu výkonu probačního dohledu	46
3.2.3 UKONČENÍ PROBAČNÍHO DOHLEDU	48
3.3 SPOLUPRÁCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA PRO DOSPĚLÉ A PODMÍNĚNĚ PROPUŠTĚNÝCH	48
3.3.1 VYMEZENÍ PRACOVNÍ POZICE PROBAČNÍHO ÚŘEDNÍKA A POZICE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA	50
3.3.2 POZICE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA A JEHO KOMPETENCE	52
3.3.3 SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ PŘÍSTUPY UŽÍVANÉ SOCIÁLNÍMI KURÁTORY	55
3.3.3.1 Pomoc v oblasti finanční situace	55
3.3.3.2 Pomoc se zajištěním bytových potřeb	57

3.3.3.3	Pomoc s návratem na trh práce	59
3.4	FAKTORY A UKAZATELE SOCIÁLNÍ STABILIZACE	64
4	<u>PRAKTICKÁ ČÁST</u>	<u>70</u>
4.1	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI	70
4.2	POUŽITÉ METODY	70
4.3	VÝBĚR KLIENTŮ PRO TVORBU KAZUISTIK	70
4.4	HODNOCENÍ SOCIÁLNÍ STABILIZACE KLIENTA NA ZÁKLADĚ ZÍSKANÝCH DAT	72
4.5	NÁVRH OPATŘENÍ A DOPORUČENÍ	81
5	<u>ZÁVĚR</u>	<u>82</u>
6	<u>SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ</u>	<u>84</u>
7	<u>SEZNAM PŘÍLOH</u>	<u>87</u>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ADHD	porucha pozornosti s hyperaktivitou
DHN	dávky pomoci v hmotné nouzi
FN	fakultní nemocnice
MOP	mimořádná okamžitá pomoc
PD	probační dohled
PMS	Probační a mediační služba České republiky
PP	podmíněné propuštění
ÚP	Úřad práce České republiky

Úvod

Diplomová práce nese název „Sociální stabilizace klientů s uloženým probačním dohledem“. Aby bylo možné zabývat se konkrétněji pedagogickými přístupy používanými v praxi probačních pracovníků a dalších pracovníků pomáhajících profesí, je třeba nejprve porozumět termínům a pojmům, s nimiž je v této práci a především v této oblasti pracováno. Proto budou nejprve vysvětleny základní a stěžejní termíny a pojmy vztahující se k probační a mediační službě a k uloženému institutu probačního dohledu.

Probační dohled v této práci není vnímán pouze jako trestní opatření uložené osobám porušujícím morální a psané právní normy, ale především je zde pojímán v sociálně pedagogickém kontextu. V tomto kontextu může být klientům nabízena pomoc ze strany profesionálních pracovníků, kteří nad nimi současně přebírají kontrolu. Probační dohled je možné ze sociálně pedagogického hlediska chápat jako prostředek, kterým se pomáhající pracovníci snaží docílit u svých klientů žádoucích změn. Cílová skupina klientů s uloženým dohledem probačního úředníka je v této práci klíčová, je proto nutné ji charakterizovat a popsat její specifika. Dohled probačního úředníka se ukládá v různých fázích trestního řízení. Pro význam této práce byl omezen výběr popisovaného vzorku na ty, u kterých soud rozhodl o podmíněném propuštění za současného uložení probačního dohledu.

Nástup do vězení a následná adaptace na penitenciární podmínky lze zařadit mezi výrazné stresory v životě většiny jedinců. Po dobu výkonu trestu odnětí svobody jsou nuceni něčeho se zdržet, něco strpět a bývá na ně vyvíjen nátlak. Mnozí jedinci nejsou schopni adaptovat se na podmínky penitenciárního prostředí adekvátním způsobem, dostávají se do střetu s pravidly a s vnitřním řádem, někteří se přiklání na stranu problémových jedinců, dopouštějí se negativních projevů či praktik a osvojují si další sociálně patologické jevy. Zkušenost s pobytem ve vězení má vždy vliv na osobnost odsouzeného. Proto je vhodné, mnohdy přímo nutné, zapojit tyto osoby po jejich (podmíněném) propuštění do spolupráce s dalšími organizacemi či institucemi s využitím sociálně pedagogických přístupů. Sociálně pedagogické přístupy užívané v rámci uloženého probačního dohledu podporují sociální stabilizaci klientů, motivují je k odčinění následků spáchaného protiprávního jednání a tak je opětovně zapojují zpět do společnosti.

Další část diplomové práce je zaměřena na sociální stabilizaci cílové skupiny. Je charakterizován pojem sociální stabilizace a termíny s tímto jevem související, stejně tak proces předcházející rozhodnutí o podmíněném propuštění a uložení probačního dohledu. Skutečnost podmíněného propuštění patří k náročným životním situacím v životě toho, koho se týkají a také jeho nejbližšího okolí. Principy, z nichž vycházejí pracovníci probační a mediační služby jsou

konkrétně popsány a ukotveny ve vztahu k cílové skupině klientů. Diplomová práce se zamýšlí nad pojmem restorativní justice, která je zde chápána jako filozofické východisko pro vznik a následný rozvoj probační a mediační služby a pro následné ukládání alternativních trestů. Východiska restorativní justice měla vliv na formulování stěžejních přístupů a postupů užívaných pracovníky probační a mediační služby v praxi.

Následně je práce zaměřena na realizaci a výkon probačního dohledu u osob podmíněně propuštěných. Jsou popsány postupy a metody práce, které používají pracovníci této služby, aby své klienty motivovali k plnění uložených povinností a omezení, a to od zahájení vzájemné spolupráce až do ukončení stanového zkušební doby.

Pracuji tři roky na pozici sociální kurátorky úřadu městské části a často se setkávám při výkonu svého zaměstnání s osobami cílové skupiny, o nichž hovoří tato práce. V rámci vzájemné spolupráce jsou s těmito jedinci řešeny oblasti a okruhy, které mohou výrazně přispívat k jejich reintegraci zpět do společnosti a k jejich sociální stabilizaci. Jsou charakterizovány sociálně pedagogické techniky a postupy užívané sociálními kurátory, jimiž by měli své klienty motivovat a podněcovat ke změně. Dále jsou popsány další organizace a návazné služby přispívající k reintegraci podmíněně propuštěných.

Pro tvorbu diplomové práce byla využita odborná literatura a další zdroje vztahující se k této oblasti a k tomu, aby mohla být charakterizována náplň probační a mediační služby, dalších pomáhajících pracovníků a konkrétních přístupů a metod užívaných při práci s cílovou skupinou klientů. Teoretické poznatky doplněné o praktické zkušenosti jsou dále použity na objasnění postupů využívaných při práci s konkrétními klienty. Praktická část bude vycházet z části teoretické a ověří postupy a přístupy používané probačními pracovníky, sociálními kurátory, případně dalšími pracovníky a ukáže praktický výkon teoretických principů ve vztahu k míře a úspěšnosti sociální stabilizace klientů s uloženým probačním dohledem.

1 Teoretická část

Diplomová práce si klade za cíl ukázat způsoby sociálně pedagogické práce probační a mediační služby a jejich pracovníků vůči klientům s uloženým probačním dohledem a zaměřit se na možnosti podpory a rozvoje jejich zdravého sociálního fungování. Budou charakterizována teoretická východiska vztahující se k institutu uloženého dohledu probačního úředníka s praktickými zkušenostmi a postupy realizovanými právě pracovníky probační a mediační služby a ostatních podpůrných organizací, ať už státního či nestátního charakteru, jež se výrazně podílejí na podpoře a rozvoji sociální stabilizace právě těch jedinců, jimž byl probační dohled uložen.

V předcházejícím odstavci bylo uvedeno několik teoretických pojmů, které budou v této práci dále používány. Je tedy nutné výše uvedené pojmy charakterizovat a vysvětlit nejenom jejich zákonné a legislativní uchopení, ale také jejich souvislosti s praxí a s cílovou skupinou tak, aby byl řádně naplněn cíl diplomové práce.

1.1 Charakteristika základních pojmů a termínů

Probační a mediační služba ČR (dále jen „PMS“)

K 1. lednu 2001 vstoupil v účinnost Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě (dále jen „zákon o PMS“), kterým došlo k uznání této služby nejen na legislativní úrovni. Zároveň byly do praxe postupně zaváděny jednotlivé instituty, na jejichž dodržování začali dohlížet přímo pracovníci PMS, tj. probační úředníci či probační asistenti. Zákon o PMS upravuje základní pojmy a termíny a také upravuje organizaci PMS. Došlo ke zřízení (republikového) ředitelství PMS (se sídlem v Praze) a jednotlivých středisek (organizovaných v regionálním členění bývalé struktury okresů). V čele ředitelství PMS stojí ředitel, jmenovaný do funkce Ministrem spravedlnosti ČR. Ředitelství zajišťuje chod probační a mediační služby a jednotlivých středisek, zejména se zaměřuje na další vzdělávací činnost a rozvíjí spolupráci s organizacemi a subjekty působícími v oblasti probace a mediace, sociální práce či v trestní justici.

Jednotlivá střediska PMS (působí v sídlech okresních soudů) lze chápat jako základní článek samotného výkonu probačních činností. Za chod střediska odpovídá vedoucí střediska, který je do funkce jmenován ministrem spravedlnosti na základě návrhu ředitele a po projednání s Radou pro probaci a mediaci. Vedoucí středisko především řídí, organizuje a kontroluje jeho práci a dále vede metodicky činnost úředníků a asistentů.

Probační a mediační služba je od roku 2001 součástí systému trestní justice v naší zemi. Její existenci a především její instituty nelze tedy opomíjet. Dle zákona o PMS obohacuje tato služba trestní řízení o úkony probace a úkony mediace.

Probace

Internetový portál PMS odkazuje na tento pojem a přináší jeho srozumitelné vysvětlení. *Probace je slovo pocházející z latiny a znamená ověřování, zkoušení. V naší trestní praxi se probační dohled ukládá obviněnému nebo odsouzenému, pokud státní zástupce nebo soudce považuje za účelné sledovat po určitou dobu chování klienta a uloží mu obvykle i přiměřené omezení nebo povinnost (např. zdržet se her na hracích automatech, podrobit se léčbě závislosti na omamných a psychotropních látkách, které není ochranným léčením). Probační a mediační služba poté zajišťuje výkon dohledu a během zkušební doby jednak kontroluje vedení řádného života klienta, plnění uložených přiměřených povinností a omezení, ale poskytuje mu také nezbytnou pomoc při řešení otázek, na které klient svými silami nestačí, popř. poskytuje kontakty na organizace, které mohou klientovi pomoci (při hledání bydlení, zaměstnání apod.). Probační úředník motivuje klienta k řešení problémů souvisejících s trestnou činností (včetně náhrady škody a urovnání konfliktů s poškozeným), pomáhá klientovi vytvářet podmínky pro reintegraci do společnosti. Dohled probíhá zejména formou osobních konzultací pracovníka PMS s klientem.¹*

Z výše uvedeného je patrné, že postupy užívané pracovníky probační a mediační služby by měly být jednak založeny na přebírání kontroly nad výkonem uloženého opatření a jednak by měly mít charakter vzájemné spolupráce, tj. poskytování pomoci. Klienti by měli být zplnomocňováni a uschopňováni k tomu, aby dosavadní nežádoucí chování, postoje a návyky nahradili žádoucími.

Mediace

Pojem mediace je na internetových stránkách PMS charakterizován jako možnost mimosoudního řešení konfliktu. Dále zmíněné internetové stránky k termínu mediace uvádějí konkrétnější informace a přinášejí obsáhlejší vysvětlení. *...má široké uplatnění v trestní justici a je jedním z nástrojů řešení trestného činu a jeho následků mezi pachatelem a poškozeným. Mediace poskytovaná Probační a mediační službou je bezplatná a založená na souhlasu obou stran. Mediaci vede odborník na řešení konfliktů – mediátor, který jednání řídí, zachovává vstřícný a vyvážený přístup k oběma stranám a napomáhá jim nalézt řešení, nejen v oblasti náhrady škody, ale i vysvětlení, proč k trestnému činu došlo. Poškozenému mediace nabízí možnost pochopení situace, okolností a zvyšuje pravděpodobnost rychlé náhrady škody.*

¹ <https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/> [online]. [cit. 2014-03-01]

Obviněnému umožňuje vyjádření omluvy poškozenému, vysvětlení svého jednání a odčinění důsledků spáchaného trestného činu. Mediace je provázána s trestním řízením a její výsledky jsou v něm také zohledněny.²

Dohled probačního úředníka, tj. probační dohled

Dohledem se volně dle trestního zákoníku³ rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s pracovníkem PMS, přičemž v rámci stanovené zkušební doby vzájemně spolupracují, vytvářejí a následně realizují probační plán dohledu a zároveň dochází průběžně ke kontrole dalších uložených omezení či povinností.

Nad pachatelem vykonává dohled probační úředník, který ve stanovené zkušební době sleduje a kontroluje aktivity a chování pachatele (dále jen „klienta“), odborně své klienty vede a poskytuje jim pomoc. Z jednotlivých konzultací provádí záznamy a pravidelně informuje soud o průběžné spolupráci v rámci stanovené zkušební doby.

Pravidelný osobní kontakt klienta s pracovníkem PMS má přispívat k ochraně společnosti, má apelovat na osobnost klienta ve snaze zabránit mu v opakování či pokračování protiprávního jednání a zároveň má za cíl motivovat jedince k odčinění následku jím způsobeného chování a jednání.

Dohled má povahu trestní sankce. Je tedy patrné, že v zájmu klienta je strpět a činit veškeré úkony, uložené povinnosti či omezení takovým způsobem, aby bylo patrné, že se ve zkušební době osvědčil. Probační dohled je institut, který je v trestním zákoníku poměrně srozumitelně formulovaný, stejně tak úloha probačních pracovníků a okruhu jejich činností a aktivit je jasně definována v zákoně o PMS, ale nelze opomínat individualitu a jedinečnost každého jednotlivého klienta. Na straně klienta, který se může ocitnout v roli pachatele, obviněného či odsouzeného je to, jak bude k uloženému probačnímu dohledu přistupovat a jak se s ním tzv. ztotožní.

Cílová skupina klientů s uloženým probačním dohledem

Cílovou skupinou PMS jsou osoby, které se dostaly do konfliktu se zákonem (byly obviněny za trestný čin), a osoby, jež byly trestným činem poškozeny.⁴ Subjekty PMS především spojují důvody, na základě nichž se staly klienty této služby. Nejčastěji spolupracují probační pracovníci s osobami, jímž byl na základě soudního rozhodnutí uložen alternativní trest, např. trest obecně prospěšných prací, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské

² <https://www.pmscr.cz/mediace/> [online]. [cit. 2014-03-02]

³ Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In *Trestní předpisy 2014*. Ostrava: Sagit, § 49 – 50, str. 23 - 24. ISBN 978-80-7488-032-2.

⁴ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, str. 284. ISBN 80-7376-002-X.

akce a také na trest domácího vězení. Značnou skupinu klientů PMS tvoří jedinci, u nichž soudce rozhodl o uložení probačního dohledu.

Probační dohled ukládá soudce osobám v případech, kdy rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání, podmíněném odsouzení nebo podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody či o náhradě vazby dohledem. Jedná se o alternativní a specifický institut. Velmi zjednodušeně lze uvést, že probační dohled je alternativou k podmíněnému i nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Daným jedincům dává jednak šanci a současně jim ukládá povinnosti a omezení, které by měli dodržovat, strpět a držet se jich. Probační úředník je ten, který dohlíží na výkon a průběh uloženého institutu, vede klienty a zároveň by je měl motivovat ke snaze změnit své dosavadní nevhodné životní návyky a postoje.

Je však třeba zamyslet se nad tím, jak je možné efektivně a vhodně působit na jedince, kteří mají zkušenost s pobytem tzv. za mřížemi, tzn. již několik měsíců, případně několik let byli ve výkonu trestu odnětí svobody. Penitenciární prostředí a především specifické podmínky věznice významně ovlivňují osobnost většiny jedinců. V této práci bude následně pracováno s jedinci, kterým byl probační dohled uložen v rámci podmíněného propuštění. Jedná se o klienty, kteří byli za protiprávní jednání odsouzeni a výkonem trestu odnětí svobody, mělo dojít k jejich nápravě. Vybraní jedinci však po splnění zákonných podmínek využili možnost a podali žádost o podmíněné propuštění, kterému soud vyhověl, avšak za současného uložení dohledu probačního úředníka. Je tedy zřejmé, že u podmíněně propuštěných již mohlo za dobu výkonu trestu odnětí svobody dojít k působení dalších nežádoucích faktorů a vlivů penitenciárního prostředí, proto je třeba důsledně se zaměřit na jejich opětovné začlenění do společnosti a jejich sociální stabilizaci.

2 Penitenciární prostředí a jeho dopady na osobnost odsouzeného

Pobyt v penitenciárním prostředí (tj. prostředí věznice) významně ovlivňuje každého uvězněného jedince a především jeho osobnost. Významnou úlohu v přijetí životní role uvězněného sehrávají jeho dosavadní osobnostní charakteristiky a jeho životní nastavení. Stranou nelze ponechat ani to, že penitenciární prostředí a uložený trest jinak působí na prvotrestaného a jinak na jedince s opakovanou zkušeností s penitenciárním prostředím. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody by měl odsouzený postupně přijmout samotný fakt odsouzení a měl by si vytvořit postoj k uloženému trestu, což ve výsledku ovlivní jeho další postoje, chování, zvyky a hodnoty odvíjející se od současné životní role odsouzeného a uvězněného. Uvěznění lze chápat jako výrazný zásah do dosavadního způsobu žití a prožívání. Většina uvězněných své aktivity a postoje v penitenciárním prostředí směřuje tak, aby mu současné podmínky umožnily uspokojovat alespoň základní životní potřeby a oni se tak mohli s přihlédnutím k předepsaným pravidlům tohoto prostředí dostatečně realizovat.

K silné vazební reakci dochází zejména u prvovězněných. U těch, jak jsme již uvedli, je tato závažná psychická alterace způsobena frustrací jednotlivých potřeb, zejména bezpečí a jistoty vzhledem k neznámému prostředí, šokem z okamžité izolace od běžných zvyklostí, a z uvěznění, s následující deprivací situací. Závažné stavy po uvěznění nastávají u skupiny toxikomanů, kdy stav po akutní intoxikaci ústí ve změny fyziologických, psychických nebo behaviorálních funkcí.⁵ Je tedy patrné, že uvěznění představuje výrazný zásah do práv daného jedince a podstatně ovlivňuje jeho další kognitivní procesy, hodnoty a postoje, o čemž bude hovořeno v následujících částech této práce.

2.1 Uvěznění jako náročná životní situace

Uvěznění člověka (ať vzetí do vazby nebo nástup do výkonu trestu odnětí svobody) je nutné chápat nejen v souvislostech trestního řízení a vymezení pojmu trest ať z hlediska právního, pedagogického či psychologického, ale především z hlediska dopadů na psychiku člověka a jeho život v nejšířších souvislostech.⁶ Pro naplnění cíle této práce budou stranou ponechány penologické významy trestu, jejich právní či pedagogické aspekty. Cílem je zdůraznit právě dopady na psychiku uvězněného, poukázat na specifika a případná rizika, která

⁵ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, str. 177. ISBN 978-80-247-2781-3.

⁶ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 21. ISBN 978-80-7372-204-3.

s výkonem trestu a s pobytem v penitenciárním prostředí souvisejí, což ve výsledku může výrazně ovlivnit sociální stabilizaci podmíněně propuštěného.

Uvězněním dochází ke zpretrhání dosavadních sociálních vazeb, sociálních rolí a pozic a zároveň ke změně v navyklém způsobu jedincova chování, vnímání a prožívání. Uvězněnému je znemožněno realizovat se dle jeho vlastních přání a potřeb, je nucen plnit trest, který mu byl uložen v důsledku porušení psaných norem. Jedná se o změnu, která značně ovlivňuje jedince a jeho nejbližší okolí. Tato změna je často jedincem individuálně vnímaná a pociťována jako zátěž, na níž se nedokáže připravit, adekvátně ji neumí přijmout a následně zpracovat.

Trest odnětí svobody mění prožívání, uvažování i chování vězně. Vězeňské prostředí má své vlastní normy a pravidla chování více či méně odlišné od obecně platných norem. Ve vězení jsou užitečné jiné vzorce chování. Způsoby chování získané na svobodě vyhasínají – nejsou zde potřebné, někdy jsou dokonce nežádoucí a spoluvězni sankcionované. Adaptace na prostředí vězení zásadním způsobem mění hodnoty, normy i vzorce chování, a stává se překážkou návratu trestaného člověka do společnosti.⁷ Z předcházející citace vyplývá, že přechod jedince do vězeňského prostředí je výrazně stresující, klade na něj značné nároky a odlišná mohou být i očekávání samotného odsouzeného.

Volně dle Sochůrka⁸ lze uvést, že odsouzený je objektem zacházení zvenku a je na něm vykonáván režimový nátlak. Na základě toho je v pozici závislé osoby, vykonávat může pouze to, co je mu dovoleno, přikázáno či umožněno. Zároveň se mění jeho životní rytmus, který je určován druhými, ať už personálem věznice či ostatními spoluvězni. Člověk nedělá to, co chce, dělá to, co nechce, co neumí či to, co se mu dokonce osobně příčí. Pohybuje se v neznámém a nepřívětivém prostředí, kde přichází do kontaktu s dalšími jedinci, jejichž společnost by v běžných podmínkách většinou nevyhledával, ale kterým se v podmínkách penitenciárního prostředí vyhnout nemůže. S tím souvisí změna zájmů, které jsou zúženy na uspokojování těch nejzákladnějších, popř. se jedná o náhradní formy uspokojování. Uvězněný žije intenzivně přítomností, budoucnost vnímá jako velmi nejistou a s obavami. Minulost je pro něj zcela ztracena.

2.1.1 Penitenciární prostředí a problémy adaptace

Mnozí vězni po nástupu do výkonu trestu nebo vazby upadají do krize, která tuto změnu, kdy se ze svobodného člověka se stává vězeň, provází. Platí to především o těch, kteří se do vězení dostávají poprvé v životě a prožívají tzv. „šok z izolace“. Uvězněním dochází k narušení obvyklé životní situace, člověk z ní je doslova vytržen a současně nucen zvykat si

⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, str. 422. ISBN 80-7178-214-9.

⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s věznými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 24. ISBN 978-80-7372-204-3.

na něco zásadně jiného.⁹ Sochůrek dále popisuje, že u některých disponovaných jedinců lze hovořit až o rozvoji krize z uvěznění, přičemž jejím jádrem je vlastně deformovaný, odchylný, změněný, nezřídka i náhradní způsob uspokojování potřeb, a to až už primárních (biologických) či sekundárních (psychologických či sociálních)¹⁰. Je tedy patrné, že krize z uvěznění vzniká jako reakce na neočekávanou situaci (Sochůrek přímo hovoří o deprivaci situaci), na níž se jedinec nemůže předem připravit a v níž běžné adaptační mechanismy, prožívání a chování selhávají a jedinec hledá nové mechanismy, jež jsou pro vzniklou situaci nejvhodněji využitelné.

Průběh krize z uvěznění dle Sochůrka¹¹

1. Propuknutí krize

Jedná se o bezprostřední reakci na vlastní akt uvěznění. Mívá podobu *protestního chování* (od hysterického křičení či pláče až do podoby slabosti, apatie či deprese). Uvězněný je zmatený, velmi obtížně se v novém prostředí orientuje. Je zařazen na celu k ostatním, kteří mohou být v tomto prostředí několik měsíců či let, ti se ho ujímají a předávají mu zkušenosti, radí mu, využívají psychického oslabení nově zařazeného uvězněného.

2. Popírání krize

Jedinec se *navenek chová „jako by se nic nestalo“*. Je utlumený až apatický, mnohdy mimo realitu. U mladých vězňů dochází k tzv. pozérství, tj. hrají si na cynika, siláka či tvrdého a ostříleného hochu. Tuto pozici si mezi ostatními buduje pomocí výmyslů o závažnosti trestné činnosti či známostmi s vlivnými osobnostmi. Často se objevuje drzost vůči vězeňskému personálu.

3. Zajetí krizí = centrální etapa celkové krizové situace

Do vědomí člověka se vrací opakovaně myšlenky a představy s převážně negativním citovým zabarvením. Hovoříme o *opakování druhé etapy*, tedy u takového člověka se objevuje chování typické při propuknutí krize, které však přechází více do budoucnosti, tedy zaměřuje se na to, co bude. Uvězněný hledá možnosti, jak se z krize vyvázat a užívá k tomu různé adaptační psychické mechanismy. Hledá podmínky pro adaptaci na danou situaci, kterou postupně přijímá a nachází v ní svůj prostor pro reagování a uspokojení základních potřeb.

4. Vyrovnání se s krizí

⁹ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 67. ISBN 80-7083-679-2.

¹⁰ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 68. ISBN 80-7083-679-2.

¹¹ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 68 - 70. ISBN 80-7083-679-2.

Nastává až tehdy, když se vězněný *dokáže částečně „vyvázat“ ze zajetí krizi*. V tomto období hledá možnosti, jak se adaptovat na situaci penitenciárního prostředí. Lze hovořit o sérii pokusů, přičemž pouze některé z nich povedou k cíli přijmout novou situaci, najít si v ní prostor pro reagování a uspokojení základních potřeb. Některé pokusy mohou vést i k rozvoji počínající *prizonizace* či *nepravého konformismu*. Takové pokusy se mohou objevit u jedinců, kteří se nápadně rychle až bezproblémově či pozitivně adaptují na vězeňské prostředí, což není zrovna vhodný signál pro budoucnost vězněného.

5. Odeznění krize

Jedná se o poslední etapu průběhu krize a zpravidla vede ke zpracování a následnému smíření se s danou situací. Na tuto fázi lze u vězněného usuzovat tehdy, kdy *dokáže myslet na svou současnou situaci bez toho, aby ho to ničilo* (deprimovalo) a zároveň se mu tato situace nevtírá do vědomí proti jeho vůli (dokáže myslet i na něco jiného).

Tato fáze může mít i *méně vhodné symptomy*, mezi které patří například rezignace, nebo naopak nesmíření se s daným stavem, což má dekompenzační charakter. Tito jedinci mívají často konflikty s příslušníky vězeňské služby.

Ke specifickým poruchám, které se mohou objevit v penitenciárním prostředí u vězněných jedinců, patří tzv. *Ganserův syndrom*. Dle Mezinárodní klasifikace nemocí¹² patří Ganserův syndrom mezi jiné disociativní (konverzní) poruchy. Volně dle klasifikace nemocí jsou disociativní poruchy charakterizovány jako *částečná nebo úplná ztráta normální integrace mezi vzpomínkami na minulost, uvědomění si vlastní identity a bezprostředních pocitů, a ovládání tělesných pohybů. Všechny typy disociativních poruch mají tendenci opakování po několika týdnech nebo měsících, zvláště jestliže jejich výskyt byl spojen s traumatizující životní událostí. ... Příznaky často ukazují pacientovu představu o tom, jak má vypadat somatická choroba. Lékařské vyšetření neodhalí žádnou známou interní ani neurologickou poruchu. Dále je průkazné, že ztráta funkce je výrazem emočního konfliktu nebo potřeby. Příznaky se mohou vyvinout v těsné závislosti na psychologickém stresu a často se objeví náhle.*¹³ Syndrom se vyskytuje vzácně, věznění jeho příznaky často simulují, ale často bývají jejich projevy a symptomy důvěryhodné až nutkavé, jež nelze v penitenciárním prostředí opomíjet. Tito jedinci podstupují vyšetření a lékařské prohlídky, které však mnohdy neukazují na žádné konkrétní onemocnění. Proto bývá nutné oslovit dalšího odborného zaměstnance, tj. psychiatra, kterému diagnostika Ganserova syndromu náleží na základě odborného zhodnocení.

¹² <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F40-F48.html> [online]. [cit. 2014-10-20]

¹³ <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F40-F48.html> [online]. [cit. 2014-10-20]

2.1.2 Psychické a sociální důsledky uvěznění ve vztahu k osobnosti odsouzeného

Jak je uvedeno výše, samotný fakt uvěznění znamená výraznou životní změnu, a to nejen pro osobnost toho, koho se týká. Mění se jeho aktuální sociální pozice, jeho životní role a žebříček hodnot. Uvězněného nelze vnímat pouze jako samostatnou jednotku, vždy je členem nějaké sociální skupiny, v níž zastává určité místo a plní zde určité role. Uvěznění ovlivňuje jeho další existenci, způsob chování a prožívání a v neposlední řadě ovlivňuje také osoby, které byly součástí života vězněného, ať už se jedná o členy rodiny, přátele, ale také spolupachatele či členy nějaké rizikové skupiny.

Volně dle Sochůrka¹⁴ závisí stupeň zátěže a míra schopnosti odsouzeného adaptovat se na vězeňské podmínky na:

- **osobnosti odsouzeného** (tzv. nastavení a připravenost daného jedince zvládat náročné životní situace, schopnost adaptace, ochota poznat svou osobnost a také ochota změnit své chování či životní styl ve vztahu k aktuální životní situaci);
- **podmínkách výkonu trestu** (o jaký typ penitenciárního zařízení jde, sociálním klimatu oddělení, kde je odsouzený umístěn);
- **novosti požadavků a podmínek** (je pro daného jedince situace nová, nastupuje přímo do výkonu trestu, či zda přechází z vazby, atd.).

Uvěznění prožívá většina jedinců jako psychickou zátěž. Na prožívání této psychické zátěže se podílí jeho předešlé zkušenosti, životní situace před uvězněním, jeho psychická vybavenost, připravenost zvládat zátěžové situace a také odolnost organismu. *Často tíživější je pocit nejistoty a obav z budoucna (co bude s rodinou, ztráta práce, obavy z vyšetřování, spolupachatelů, apod.). Má strach ze stigmatizace rodiny. Paradoxně tedy pro člověka s dobrým sociálním zázemím znamená uvěznění daleko větší zátěž než u těch, kteří toto zázemí nemají.*¹⁵

Čepelák in Sochůrek¹⁶ popisuje adaptaci na podmínky výkonu trestu odnětí svobody a rozděluje ji dle pěti základních typů:

1. Realistické přizpůsobení

Objevuje se u jedinců sociálně zralých a psychicky odolných vůči zátěži. Orientují se na vidinu podmíněného propuštění, jsou motivováni ke hlubšímu poznání své osobnosti a ke změně chování.

¹⁴ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 73. ISBN 80-7083-679-2.

¹⁵ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 71. ISBN 80-7083-679-2.

¹⁶ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 73-74. ISBN 80-7083-679-2.

2. Agresivně nepřátelské přizpůsobení

Agresivita bývá v tomto typu zaměřena buď proti personálu, nebo proti spoluvězněm. Mívá podobu ironizování, zesměšňování, zastrašování, fyzické napadání druhých – tedy postoj tzv. proti všem. Výchovná práce s těmito jedinci je nesnadná, vyžaduje důkladný rozbor příčin tohoto chování (většinou souvisejí s problémy v hluboké minulosti až dětství).

3. Přizpůsobení se nepřiměřenou kompenzací

Uvzněný se při tomto způsobu vychloubá svou dosavadní trestnou činností a zároveň tím, co spáchá, až se dostane tzv. na svobodu. Hraje roli „velkého zločince“, ale přitom si není jist sám sebou. Jedná se o tzv. zakrývající způsoby, jimiž chce přehlušit obvyklé reakce na výkon trestu odnětí svobody (starosti, obavy, pocity, porážky, atd.).

4. Přizpůsobení se nepřiměřenou projekcí

Nejjednodušší způsob zacházení s pocitem viny. Tito jedinci obviňují někoho jiného, vyhýbají se odpovědnosti tím, že vlastní vinu připisují těm druhým (za trestný čin může někdo jiný nebo jej někdo jiný způsobil).

5. Přizpůsobení se únikem

Jedinec plánuje, své myšlenky směřuje k tomu, jak může uniknout z reality aktuální situace. Hovoříme o úniku do denního snění. Při adaptaci únikem sahá většinou jedinec po alkoholu, drogách a jiných látkách, které však mohou vyústit do vzniku závislosti.

Výše uvedené typy jsou považovány za rizikové ve vztahu k jejich další adaptaci, a to nejen v podmínkách penitenciárního prostředí. S těmito jedinci je třeba odborně pracovat, jinak může dojít ke zhoršení jejich psychického stavu. V penitenciárním prostředí se pohybují většinou osoby s negativními psychickými vlastnostmi a změnami v osobnosti, k čemuž přispívá i fakt, že u těchto osob se před nástupem do vězení mohly objevovat pouhé náznaky, rysy osobnosti, které se však pobytem prohloubily či dokonce zvýraznily. *Vězněný zločinec proto velmi často neprožívá trest negativně, jelikož jeho nazírání trestu je významně odlišné od nazírání trestu „běžným“ občanem. Proto i ve vězení často vyhledává skryté asociální a antisociální vězeňské struktury jako základní strategii, aby při minimálním úsilí a při minimální účasti negativních emocí získal co nejvyšší psychologický zisk.*¹⁷

Na osobnost odsouzeného a na jeho další vývoj má výrazný vliv i fakt, že je izolován od okolní společnosti, dále také charakter uloženého trestu a především skutečnost, že se pohybuje v prostředí, kde je regulováno jeho chování, kde nemůže udržovat dosavadní

¹⁷ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I. díl. Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 19. ISBN 978-80-7372-203-6.

sociální kontakty a vazby a že je tedy v prostředí, kde se nemůže volně pohybovat, nemůže se svobodně rozhodovat a svobodně věnovat aktivitám, o které by měl za běžných okolností zájem. Tyto skutečnosti budou formovat jeho budoucí postoje a hodnoty, a to ať už se jedná o jedince prosociálně orientovaného či jedince s nevhodnými až antisociálními projevy v chování.

Fischer a Škoda¹⁸ uvádějí, že uvězněním ztrácí jedinec dvě základní opory (tj. za 1. rodina, další sociální kontakty a vztahy a za 2. zaměstnání, pracovní návyky a dovednosti). Současně autoři vysvětlují, že bez existence těchto dvou opor lze považovat pozdější návrat k běžnému a normálnímu způsobu života (normální dle akceptování většinové společnosti) za minimálně pravděpodobný.

- **Rodina, další sociální kontakty a vztahy**

Ztráta základní sociální vazby na rodinu vede ve svých důsledcích často k hledání zázemí v homogenních kriminálních partách, což vede k fixaci na „vězeňské známosti“.¹⁹ Je proto třeba, aby kontinuální sociální práce s odsouzenými zahrnovala aktivity podporující a posilující vztahy s vnějším prostředím (tj. mimo věznici), což by měl být stěžejní úkol specialistů působících v rámci penitenciárního prostředí.

- **Zaměstnání, pracovní návyky a dovednosti**

V průběhu výkonu trestu odnětí svobody má být jedinec formován a připravován na to, aby dokázal sociálně fungovat ve svém dalším působení v běžném životě. Zaměstnatelnost, udržování pracovních návyků a dovedností patří k jednomu z nelehkých úkolů v rámci penitenciárního prostředí. Cílem je, aby daný jedinec neztrácel dosavadní vhodné návyky a dovednosti, aby se dokázal zapojovat do pracovních aktivit a nesnižoval tak svou uplatnitelnost na trhu práce. Případná budoucí nezaměstnanost mnohdy až nezaměstnatelnost může u disponovaných jedinců zvyšovat riziko opakování protispolečenského jednání.

Pobyt ve vězení znamená pro odsouzeného ztrátu osobní svobody, ztrátu možností uspokojovat řadu i primárních potřeb, se stejnými negativními důsledky jako při uvěznění vazebním. Izolace ve specifických vězeňských podmínkách, které jsou výrazně odlišné

¹⁸ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, str. 181. ISBN 978-80-247-2781-3.

¹⁹ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 75. ISBN 80-7083-679-2.

*od normálního života, narušuje možnost opětovné integrace odsouzeného jedince do společnosti.*²⁰

2.1.3 Negativní jevy v penitenciárním prostředí

S výkonem trestu mohou být spojovány negativní sociální důsledky. Jedná se o negativní jevy a rizika, které se ve výkonu trestu objevují i přes snahu o korekci chování, korekci postojů odsouzených a jejich odklonu od tzv. kriminální kariéry. Sochůrek²¹ upozorňuje na tyto možné negativní jevy:

- nebezpečí vzájemné demoralizace vězňů samotných („druhý život“ odsouzených, proces prizonizace);
- jako donucovací prostředek má negativní vliv na odsouzeného – posiluje otrlost, lhostejnost, podlézavost;
- zpřetrhání sociálních vztahů nejen neužitečných, ale hlavně sociálně užitečných (rozbití rodiny);
- sociální stigmatizace (nálepka pobytu ve vězení) jako překážka jeho resocializace a zejména reintegrace do společnosti;
- narušení volných vlastností vězňů: sebeovládání, samostatnost, schopnost rozhodovat se, ukázněnost, namísto toho nastupuje výchova k nesamostatnosti, heteronomní morálka;
- gradace komplexů méněcennosti (zejména u mladistvých);
- růst zadluženosti;
- zkušenosti s homosexuálním stykem, nebezpečí přenosných chorob.

S přihlédnutím k významu této diplomové práce je třeba mít výše uvedené negativní jevy v patrnosti. Pokud tyto jevy působí na osobnost jedince v penitenciárním prostředí, mohou být zdrojem vlastností a postojů, ze kterých bude daný jedinec čerpat po svém propuštění. Je třeba s existencí těchto jevů počítat a zohledňovat je při práci s jedinci začleňujícími se zpět do společnosti. Při uvěznění se jedinec setkává s mnoha kontraproduktivními faktory, které výrazně mohou ovlivňovat jeho další vývoj a jeho bezproblémovou adaptaci zpět do běžné společnosti. Za závažný kontraproduktivní faktor působící ve věznici lze označit prizonizaci.

²⁰ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, str. 181. ISBN 978-80-247-2781-3.

²¹ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. díl. Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 6. ISBN 978-80-7372-205-0.

2.1.3.1 Prizonizace a „druhý život“

Prizonizace znamená negativní adaptaci na podmínky života ve vězení a velmi snižuje pravděpodobnost úspěšné reintegrace jedince do normální společnosti.²² Jedná se o jev, který se objevuje v penitenciárním prostředí a velmi zjednodušeně ho lze charakterizovat jako méně vhodné až nevhodné způsoby chování a jednání, aktivity a postupy, kterými se vězňové adaptují na vězeňské prostředí a jeho podmínky.

Adaptace v tomto smyslu znamená přijetí subkulturních norem a pravidel, značně odlišných od obecně platných, dále osvojení si nových, z hlediska „přežití“ výhodnějších vzorců chování a postupné vyhasínání adaptivního chování potřebného k životu mimo vězení.²³ Je tedy patrné, že v tomto procesu si jedinec osvojuje pravidla a vzorce chování, jež mu usnadní pobyt v penitenciárním prostředí, nebo mu naopak zajistí v těchto podmínkách určité výhody až privilegia. Negativní charakter této adaptace s následky omezené reintegrace daného jedince zpět do společnosti a jeho omezený vývoj v budoucnosti nelze proto opomíjet.

Dle Mařádka²⁴ tvoří proces prizonizace dvě složky:

- a) institucionalizace = je především adaptace na vnitřní organizaci a zjednodušené formy života ve vězeňském zařízení.
- b) ideologizace = přijímání a přejímání soustav hodnot, postojů, názorů a norem chování, které se vytvářejí v neformálních skupinách odsouzených.

***Institucionalizované** podobě prizonizace podlehe po určité době většina vězňových. Znakem této formy prizonizace je předstíraná poslušnost a přehnaná slušnost. Daný jedinec upevňuje aktivity a akceptuje současný způsob života v penitenciárním prostředí, naopak snižuje se jeho schopnost adaptace na život na svobodě. Bývá plně ztotožněn s pravidly vězeňského prostředí, navyká dosavadnímu způsobu života, což postupně přerůstá až do formy **ideologizace**, kdy přejímá hodnoty, normy a postoje vězeňského prostředí a jeho subkultury. *V podstatě jde o nežádoucí formu pravého konformismu. Vězeň tyto hodnoty a normy zprvu jakoby neochotně a povrchně akceptuje, později však může dojít k identifikaci a ztotožnění se s nimi. Typickým vnějším znakem je přejímání vězeňského argotu. Svoji roli hraje zejména délka trestu, pracovní zařazení, charakter konkrétní věznice apod. Mnozí vězňové se pak chovají tak, jak by se za normálních okolností (mimo vězení) nechovali (homosexuální styky, intriky, násilnosti na slabších apod.). ... Někteří vězňové se s tímto chováním vnitřně nezotožní, avšak**

²² SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie II. díl. Speciální část.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 34. ISBN 80-7083-680-6.

²³ NETÍK, K. a NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky.* Praha: Karolinum, 1994, str. 27. ISBN 80-7066-518-1.

²⁴ MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie.* 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003, str. 59. ISBN 80-7042-256-4.

prezentují je proto, aby nevybočovali z řady. Motivací bývá strach ze silného negativního jedince, snaha zavděčit se mu nebo nevyvolat protitlak vězněné subkultury.²⁵

„**Druhý život**“ patří k dalším negativním jevům objevujícím se ve výkonu trestu odnětí svobody. *Jde o souhrn asociálních aktivit, uplatňování specifické hierarchie a negativních způsobů chování v době, kdy vězňové nejsou v kontaktu nebo pod přímým dozorem pracovníků Vězeňské služby.*²⁶ K „druhému životu“ dochází v každé věznici a přispívá k tomu hromadné seskupování jedinců s asociálními až antisociálními charakteristikami v osobnosti. Dle Sochůrka²⁷ je druhý život záležitostí nočních hodin či neviditelných struktur vztahů mezi nimi. Podstatu vnímá v sociálně deviantním systému hodnot a norem, které jsou naopak v rozporu s platnými normami věznice a které současně odporují výchovné a korektivní funkci trestu.

Volně dle Sochůrka²⁸ patří k formám druhého života:

- tzv. „*kolchozy*“

Jedná se o seskupení 2 – 4 solventních vězňů či tzv. silných jedinců, kteří disponují penězi a značným vlivem. Členové kolchozu se navzájem podporují finančně i psychicky a jejich cílem je ovládat kolektiv vězňů (celou ubytovnu i věznici). Základem je **černý trh**, prostřednictvím kolchozu vězni získávají a směňují dovolené i nedovolené věci. Členové postupně skupují různé druhy zboží a v případě jeho nedostatku mezi ostatními je s vysokými přírážkami prodávají nebo poskytují jiným za úsluhy. Kolchozy vznikají jako následek deprivace z absence zboží, které je v běžném životě považováno za samozřejmé (např. oděv, cigarety, zapalovače, potraviny, pochutiny, alkohol, drogy, mobilní telefony, aj.). Součástí černého trhu a jeho významným artiklem je **obchod s léky**, které jsou v penitenciárním prostředí zneužívány jako **drogy** (tzv. klepky). Drogy a obchod s návykovými látkami jsou také součástí druhého života. Drogy pronikají za zdi vězení a je nutné s nimi počítat, mapovat jejich výskyt, způsoby distribuce, ovlivňování jednotlivých vězňů či vězeňských kolektivů.

²⁵ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. díl. Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 13. ISBN 978-80-7372-205-0.

²⁶ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie II. díl. Speciální část*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, str. 34. ISBN 80-7083-680-6.

²⁷ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. díl. Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 17. ISBN 978-80-7372-205-0.

²⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. díl. Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 17 - 22. ISBN 978-80-7372-205-0.

- organizování hazardních her

Mnohým jedincům je tato aktivita známá již z civilního života. V penitenciárním prostředí má podobu hazardních her buď přímo za platidla, předměty či služby. Těmito aktivitami si krátí jedinci čas, kdy nejsou pod přímým dozorem vězeňské služby a chtějí ostatní spoluvězně obrát o peníze, jídlo či jiné předměty a chtějí tím získat větší prospěch.

Dále je tento proces charakterizován skutečností, že určité specializované vězeňské subkultury si v průběhu uvěznění předávají informace a zkušenosti o předmětu jejich kriminálních aktivit. Jedná se zejména o tyto skupiny: výrobce a dealery omamných látek a drog, narkomany, „specialisty“ na krádeže aut, skupiny orientující se v prostituci a kuplířství. U výše uvedených skupin dochází vlivem prizonizace k výraznému prohloubení kriminálních dovedností a praktik, jakož i plánování další trestné činnosti. Z výše popsanych skutečností je zřejmé, že psychosociální aspekty penitenciárního procesu, zejména pak prizonizace, musí být ovlivňovány kompetentními odborníky a specialisty. Pouhý monitoring nestačí.²⁹ Je pravděpodobné, že existenci negativních jevů nelze z penitenciárního prostředí zcela vymýtit, ale je třeba v praxi s nimi počítat a vytvářet taková pravidla a postupy, jež se budou snažit jejich vznik omezovat případně zabraňovat jejich dalšímu rozvíjení.

²⁹ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, str. 186 - 187. ISBN 978-80-247-2781-3.

3 Sociální stabilizace klientů s uloženým probačním dohledem

Sociální pedagogika je v tomto kontextu chápána jako aplikovaná disciplína, přičemž jejím předmětem jsou *sociální aspekty výchovy a rozvoje osobnosti, intervence do procesu socializace, hlavně u ohrožených a sociálně znevýhodněných skupin, výchova ke svépomoci a snaha o zlepšení společenských podmínek, v nich člověk žije*.³⁰ U jedinců se zkušeností s výkonem trestu lze jasně hovořit o narušené socializaci, proto je vhodné zapojovat je do spolupráce s odbornými pracovníky, jež je budou motivovat ke změně, budou přispívat k jejich resocializaci do běžné společnosti, tedy budou je formovat a vychovávat k samostatnosti a k zodpovědnosti za vlastní jednání bez toho, aby porušovali psané právní normy. Právě uložený probační dohled a činnost pracovníků probační a mediační služby je možné velmi zjednodušeně označit za praktický výkon sociálně pedagogických přístupů a sociálně pedagogického působení na ty, kterých se probace a probační dohled týká.

Pro další postup je třeba charakterizovat stěžejní pojem této práce, tj. pojem sociální stabilizace. S přihlédnutím k cílové skupině a k předmětu diplomové práce je s tímto termínem dále pracováno. Zároveň je nutné zdůraznit, že cílová skupina patří k jedincům, kteří svým jednáním porušili společenskou morálku, mravy a především psané právní normy, to znamená, dopustili se protispoločenského jednání. Společnost mnohdy těmto osobám vytváří tzv. nálepky kriminálních či sociálně deviantních jedinců, kteří se dopouštějí **sociálně patologických jevů**, přičemž právě sociální patologie v sobě zahrnuje negativní hledisko. *Jde o souhrnné označení nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů*.³¹ Znamená to, že většinou společností jsou tyto jevy odmítány až zavrhovány, jejich existence s sebou nese sankci, která může mít právě podobu uloženého výkonu trestu odnětí svobody za spáchané protispoločenské jednání.

Termín **stabilizace** srovnává slovník cizích slov³² s pojmy jako *upevnění, ustálení, dosahování rovnováhy*. Pojem **sociální** je dle slovníku chápáno jako *týkající se společnosti, zejména její péče o společensky a ekonomicky slabší vrstvy*. Je tedy patrné, že sociální stabilizace cílové skupiny směřuje k jejich podpoře, a to ve společenském upevnění, v ustálení jejich sociálních rolí a pozic a dosahování rovnováhy v jejich osobním, profesním a společenském uplatnění, což může být v praxi velmi obtížně realizovatelné.

³⁰ HRONCOVÁ in KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, str. 42. ISBN 978-80-7367-383-3.

³¹ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, str. 13. ISBN 978-80-247-2781-3

³² LINHART, J. a kol. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2005, str. 345, 349.

Jak bylo uvedeno výše, osoby po výkonu trestu odnětí svobody si po propuštění nesou následky svého protispolečenského jednání. Nejen, že musí přesvědčit své nejbližší okolí, ale také okolní společnost o tom, že se chtějí integrovat zpět do společnosti bez vazby na své předchozí sociálně patologické chování. S následky svého jednání bývají tito jedinci konfrontováni po svém propuštění dennodenně, což může značně ovlivňovat právě jejich sociální stabilizaci. Těmto jedincům veřejnost často připisuje tzv. negativní vlastnosti a nálepky kriminálních, trestanců či zločinců. Tímto připisováním vlastností a nálepek je označován jev **labelling**, jež vychází z **etiketizační teorie**. *V etiketizační teorii se rozlišuje porušení soc. normy, která je objektivním faktem, a deviace, která je výsledkem interpretačních a hodnotících činností. Deviace je funkcí vnímání a hodnocení určitých forem chování společností, jehož se chování týká, a funkcí soc. kontroly. Není tedy prostým porušením normy, ale zhodnocením určitého konkrétního chování jako deviantního, odchylného, nenormálního nebo asoc. určitou částí veřejnosti. Není objektivní charakteristikou určitých forem chování, ale vlastností, kterou jim přisuzuje veřejnost*³³. Daným jedincům vytváří veřejnost tyto nálepky většinou bez snahy blíže jejich osobnost poznat, toto tzv. označování se odvíjí pouze od faktu jejich pobytu ve vězení. Stranou je ponechána osobnost propuštěného, jeho vlastnosti, schopnosti či předchozí projevy chování.

*Deviantní a patologické jednání vzniká ve vztahu ke společnosti. Souvislost jeho vzniku se společenskými faktory je zřejmá. Je zde však také otázka osobnosti jeho nositele. Sociálně patologické chování je ve skutečnosti důsledkem působení řady různých biopsychosociálních faktorů. Ty působí v inkriminovaném čase ve vzájemné interakci. Příčiny vzniku sociálně patologických jevů můžeme proto označit za multifaktoriální.*³⁴ Je tedy zřejmé, že příčiny a pohnutky k sociálně patologickému jednání jsou značně individuální, nelze však stranou ponechávat další faktory, které nepřímou souvisí se sociálně patologickým jednáním daného jedince. Lze k nim zařadit tyto teorie:

1. *Teorie, jež předpokládá existenci určitých typů lidí (kinds of people theory), kteří mají tendenci volit chování mimo společenské normy.*
2. *Teorie situační – předpokládá, že určité sociální situace navozují možnost vzniku a rozvoje sociální deviace. Takového chování se může v podstatě dopustit kdokoliv.*

³³ VODÁKOVÁ, A. a kol. *Sociologické pojmosloví. Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, str. 84. ISBN 80-85850-03-6.

³⁴ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, str. 27 - 28. ISBN 978-80-247-2781-3.

3. *Teorie konjunktivní – jedná se o kombinaci obou předchozích přístupů. Výhodiskem této teorie je, že v určitých situacích se určitý typ lidí bude chovat určitým způsobem.*³⁵

Z výše uvedené citace je patrné, že při sociální stabilizaci propuštěného jedince sehraává významnou roli mnoho faktorů. Žádného jedince nelze adekvátně resocializovat bez zapojení okolní společnosti, specifických organizací a institucí a především je potřeba dokázat jedince motivovat ke snaze nalézt přijatelnou a žádoucí cestu k novému začátku. Tohoto cíle lze snadněji dosáhnout zapojením propuštěného jedince do systému **postpenitenciární péče**. *Současně je třeba upozornit, že podmínky pro to, aby postpenitenciární péče mohla být obecně i v konkrétním případě účelná a úspěšná, v mnohém ovlivňuje již samotný způsob výkonu trestu odnětím svobody, tj. penitenciární oblast. Mezi oběma úseky existuje těsná propojenost. Odborníci vyjadřují tuto skutečnost pojmem kontinuální péče.*³⁶ Postpenitenciární péče by měla plynule navázat na penitenciární péči užívanou profesionálními pracovníky v prostředí věznice (tj. sociální pracovníci, vychovatelé, psychologové, atd.), jež si klade za cíl snižovat riziko tzv. „šoku ze svobody“ užíváním aktivit a postupů směřujících k udržení, posílení nebo obnovení žádoucích postojů a vazeb u odsouzených jedinců.

Organizace a služby zaměřující se na cílovou skupinu osob se záznamem v rejstříku trestů mohou svými profesionálními postupy a užívanými sociálně pedagogickými přístupy výrazně podporovat sociální stabilizaci těchto jedinců. Cílem těchto služeb je *poskytování takové pomoci, sociální péče, která napomáhá, uschopňuje klienta řešit svoji sociální situaci sociálně odpovědnějším, vyzrálejším způsobem se zvyšující se mírou samostatnosti. Uschopňuje klienta převzít odpovědnost za své rozhodnutí, jednání a volbou životní cesty...*³⁷ Včasné navázání spolupráce s organizacemi postpenitenciární péče snižuje u podmíněně propuštěných pocity sociální izolovanosti, podporuje jejich aktivitu, navazování produktivních sociálních vazeb a také pocit zodpovědnosti za své postoje pro další životní etapu.

*Postpenitenciární péče znamená nabídku sociálních služeb propuštěnému, avšak může ji pojmout jako specifický druh sekundární a zejména terciární prevence a to v širokém spektru působnosti (recidiva kriminálního chování, relaps v oblasti alkoholu nebo drog, neadekvátní sociální jednání atd.).*³⁸ Postpenitenciární péče si z hlediska terciární prevence klade za cíl u disponovaných jedinců obnovovat fyzické, sociální a psychické funkce, jež mohou vhodné

³⁵ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, str. 28. ISBN 978-80-247-2781-3.

³⁶ ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. *Forezní psychologie*. 1. vydání. Praha: SUPPORT, 1994, str. 146.

³⁷ MÜHLPACHR, P. *Sociální práce*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, str. 66. ISBN 80-210-3323-1.

³⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězňými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 61. ISBN 978-80-7372-204-3.

příspěvat k jejich opětovnému začlenění zpět do společnosti. Její jednotlivá preventivní opatření směřují k zabraňování komplikacím a vážnějším následkům odvíjejícím se, jednak od projevů sociálně patologického chování disponovaných jedinců a jednak také od jejich osobní zkušenosti s pobytem v podmínkách vězeňského prostředí. Preventivní opatření terciárního charakteru se užívají s cílem urychlit návrat ke zdraví, případně alespoň k udržení určité úrovně kvality života. Za zdravého jedince, lze v kontextu této práce, následně označit toho, který se dokáže oprostít od dosavadních nevhodných, protiprávních a nežádoucích vzorců chování, má na ně zpětně náhled a má k nim vytvořený postoj a naopak si osvojuje ty, které jsou většinou společností vnímány jako žádoucí a přijatelné a které přispívají k jejich reintegraci zpět do společnosti.³⁹

Postpenitenciární péči lze dle přístupu klienta dělit na:

- **nucenou** – je vymezena zákonem a uloženým opatřením; nadále propuštěného omezuje tím, že má něco vykonat, něčeho se zdržet nebo něco strpět (např. probační dohled, ochranná léčba, atd.);
- **dobrovolnou** – klient se dobrovolně rozhodne pro navázání spolupráce s dalšími organizacemi a zařízeními (tj. např. sociální kurátor, charitativní organizace, nízkoprahová centra, atd.).⁴⁰

Probační dohled lze tedy chápat jako nucené opatření, které je součástí postpenitenciární péče a následného resocializačního procesu. Samotný klient však v tomto procesu sehrává klíčovou úlohu. Na jedné straně je osobou, která je kontrolována a na níž je dohlíženo, na straně druhé musí být aktivním činitelem v celém procesu, v rámci něhož může probačního úředníka a další zapojené pomáhající pracovníky žádat o konkrétní pomoc či radu. Znamená to, že výše rozdělené formy postpenitenciární péče se mohou vzájemně doplňovat, ovlivňovat či prolínat. Přístupy užívané při práci s podmíněně propuštěnými jedinci, kterým byl současně uložen probační dohled, vycházejí z mnoha vědních oborů a disciplín, mimo jiné ze sociální práce, sociální pedagogiky, aj. Cílem vzájemné spolupráce je:

- **resocializace** = *opětná, další socializace u jedince, který podobným procesem již jednou prošel. Může být z jeho strany záměrná, vyvolaná a podporovaná snahou sžít se s novým soc. prostředím (ať už se do něj dostal náhodně nebo programově), nebo spontánní, neuvědomovaná, bez snahy o regulaci*

³⁹ volně upraveno dle VODÁKOVÁ, A. a kol. *Sociologické pojmosloví. Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, str. 31. ISBN 80-85850-03-6. a KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. 1. vydání. Praha: ACADEMIA, 2005, str. 36. ISBN 80-200-1307-5.

⁴⁰ volně upraveno dle NETÍK in SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 60. ISBN 978-80-7372-204-3.

a urychlení celého procesu.⁴¹ Pracovníci pomáhajících profesí (např. probační úředníci) se snaží u podmíněně propuštěných vzájemnou spoluprací záměrně podporovat změnu vzorců chování, sociálních rolí, návyků a postojů takovým způsobem, aby se s ním daný jedinec dokázal ztotožnit a sžít.

- **reedukace** = je v jistém smyslu specifickým případem resocializace, ve kterém se s použitím komplexního systému pedagogickopsychologických a socioterapeutických metod usiluje o takové změny v chování jedince, aby odpovídalo normám (nebylo deviantní).⁴² Jedinci pracující s cílovou skupinou podmíněně propuštěných jim v rámci vzájemné spolupráce poskytují důležitou zpětnou vazbu, podporují jejich žádoucí projevy v chování a naopak osvětlují důvody nevhodnosti nežádoucího chování pro jejich další resocializaci.
- **sociální rehabilitace** = obnovení sociálních vztahů a praktických schopností a dovedností, které jsou v důsledku sociálního handicapu a způsobu života dané osoby narušeny.⁴³ V rámci spolupráce s probačním úředníkem či sociálním kurátorem se může podmíněně propuštěný prakticky učit postavit následkům svého protiprávního chování, vyrovnávat se s nálepkou „kriminálního“ a postupně se může snažit získat důvěru svých nejbližších. Jedinec se učí sociálně fungovat dle standardních a žádoucích norem přijatých většinovou společností.

Praktickým realizováním výše uvedených postupů a dovedností, dochází u podmíněně propuštěného k postupné sociální stabilizaci a k návratu do života společnosti po výkonu trestu odnětí svobody, což je označováno jako **reintegrace**. Sociální stabilizace osob podmíněně propuštěných je poměrně rozsáhlý proces, do něhož je vhodné zapojit probační úředníky, sociální kurátory a ostatní pracovníky pomáhajících profesí, mnohdy také nejbližší okolí daného jedince (pokud s tím souhlasí) a především musí být aktivní a motivovaný ke změně a vzájemné spolupráci ten, koho se to týká, tj. podmíněně propuštěný.

3.1 Parole neboli podmíněně propuštění s dohledem

Jednou z mnoha činností, kterou PMS realizuje je právě výkon probačního dohledu u podmíněně propuštěných jedinců, tj. parole. Pojem „parole“ pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznice pak slovem „parole“ rozumíme podmíněně propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib odsouzeného,

⁴¹ VODÁKOVÁ, A. a kol. *Sociologické pojmosloví. Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, str. 82. ISBN 80-85850-03-6.

⁴² KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 2008, str. 153. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁴³ MATOUŠEK in KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 2008, str. 152. ISBN 978-80-7367-383-3.

že se bude řádně chovat.⁴⁴ Tento „slib“ ukládá podmíněně propuštěnému povinnost spolupracovat s pracovníky PMS při výkonu uloženého dohledu. Dohled nad ním provádí probační úředník ve stanovené zkušební době, jež soud může uložit v časovém rozmezí od jednoho roku do sedmi let. Ve stanovené zkušební době provádí probační úředník kontrolu plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění a zároveň mu nabízí pomoc při řešení dalších situací, které mohou přispět k jeho opětovnému začlenění zpět do společnosti.

Trestní zákoník vyjmenovává taxativní podmínky pro podání žádosti a následné rozhodnutí o podmíněném propuštění následovně (dále jen „PP“):

(1) Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a

a) odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody, nebo

b) odsouzený, jenž nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin a který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, vykonal alespoň třetinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody.

(2) Jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal část trestu odnětí svobody vyžadovanou pro podmíněné propuštění podle odstavce 1. Soud nevyhoví návrhu ředitele věznice na podmíněné propuštění odsouzeného na svobodu, jen je-li zjevné, že by odsouzený po propuštění na svobodu nevedl řádný život.

(3) Soud při rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného za zločin přihlédne také k tomu, zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu a zda částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem nebo zda vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Jestliže odsouzený vykonával ochranné léčení před nástupem výkonu trestu odnětí svobody nebo v jeho průběhu, přihlédne soud i k projevenému postoji odsouzeného k výkonu ochranného léčení.⁴⁵

⁴⁴ <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/> [online]. [cit. 2015-03-14]

⁴⁵ Zákon. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In *Trestní předpisy 2014*. Ostrava: Sagit, 2014, § 88, odst. 1 – 5, str. 33 – 34. ISBN 978-80-7488-032-2.

Trestní řád⁴⁶ upravuje postup a podmínky soudního řízení podmíněného propuštění. To znamená, kdo je oprávněný žádost podat, který soud je věcně i místně příslušný a další podmínky k samotnému soudnímu jednání a následnému rozhodnutí.

3.1.1 Postupy realizované při podání žádosti o podmíněné propuštění

Při podání žádosti o PP přihlíží soud k osobnosti odsouzeného, k jeho chování ve výkonu trestu, k povaze spáchaného protiprávního jednání a v neposlední řadě také k možnosti jeho další reintegrace. V mnohých případech považuje soud za vhodné vyhovět žádosti o PP za současného uložení dohledu probačního úředníka. Někteří odsouzení se sami snaží před podáním žádosti o PP oslovit PMS a žádají o zahájení spolupráce s probačním pracovníkem. Probační a mediační služba ČR zpracovala v této oblasti **Metodický standard PMS v oblasti Parole**⁴⁷, který upravuje podmínky vztahující se k podání žádosti odsouzeného o PP a s uvedením konkrétních postupů jednotlivých zainteresovaných jedinců a institucí, což je pro potřeby této práce volně rozpracováno:

1. Každý *odsouzený* by měl být již na nástupním oddělení *seznámen* odbornými zaměstnanci věznice s *možnostmi probace a mediace*.
2. Odsouzení, kteří mají zájem o spolupráci s místně příslušným střediskem PMS (v souvislosti s podmíněným propuštěním), *požadují* vychovatele či odborného zaměstnance věznice *o konzultaci*. Vychovatel či odborný zaměstnanec věznice odsouzenému podání podnětu o spolupráci s PMS může doporučit nebo nedoporučit. Společně zvažují, zda je účelné a vhodné u daného odsouzeného kontaktovat PMS a předjednat dohled či uložení dalších povinností nebo omezení při podmíněném propuštění (tj. z důvodu rizikovosti odsouzeného a jeho situace nebo není-li to právě vzhledem k nízkému riziku třeba).
3. Odsouzený samostatně nebo s pomocí odborného zaměstnance věznice vyplní formulář „*Podnět k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou ČR*“, jehož podání předem konzultuje s vychovatelem či odborným zaměstnancem věznice. Do formuláře uvádí základní údaje o sobě a vyjadřuje se k podmínkám souvisejícím s jeho PP. Vychovateli ohlásí datum odeslání tohoto formuláře a téma požadované spolupráce s PMS, což vychovatel zapisuje do osobní karty odsouzeného.
4. Z časových důvodů je nutné, aby místně příslušné *středisko PMS* obdrželo vyplněný formulář od odsouzeného *nejpozději tři měsíce před termínem podání žádosti o PP*. Pracovník PMS si domluví s vedoucím výkonu trestu organizaci a průběh konzultací realizovaných následně s odsouzeným ve věznici. Před úvodní

⁴⁶ Zákon č. 141/1964 Sb., trestní řád. In *Trestní předpisy 2014*. Ostrava: Sagit, 2014, § 331, str. 219. ISBN 978-80-7488-032-2.

⁴⁷ https://www.pmscr.cz/download/PAROLE_Soucinnost_VSCR_a_PMS_CR-metodika_2007.pdf [online]. [cit. 2015-06-01]

konzultací s odsouzeným si pracovník PMS prostuduje osobní kartu a také může získat další potřebné informace od odborných zaměstnanců věznice. Jedná se především o informace týkající se průběhu výkonu trestu, spáchaného protiprávního jednání či informace o rodinné a sociální situaci klienta.

5. Při konzultaci s klientem vychází pracovník PMS jednak z vyhodnocení rizik (vypracovávají pracovníci věznice), jednak z informací, které získal před úvodní konzultací a současně z informací od samotného klienta, které sám popsal v tzv. „Podnětu“. Na základě získaných informací a po jejich průběžném doplnění a upřesnění v průběhu konzultace **navrhne pracovník PMS oblasti možné činnosti a s odsouzeným poté dojednává podmínky vzájemné spolupráce.**
6. Pracovník PMS ve spolupráci s odsouzeným, zaměstnanci věznice a případně dalšími zainteresovanými osobami (např. sociální kurátor pro dospělé) domlouvá jednotlivé kroky spolupráce, jež je třeba realizovat v rámci přípravy podkladů k podání žádosti o PP včetně časového harmonogramu. **Odsouzeného** pracovník PMS **zplnomocňuje** k tomu, aby maximum možných kroků provedl sám.
7. Pracovník PMS analyzuje shromážděné informace o odsouzeném. Pro doplnění může kontaktovat další důležité či zainteresované osoby (např. sociální pracovníce věznice, sociální kurátory či orgán sociálně-právní ochrany dětí v místě bydliště, nebo osoby blízké a příbuzné). V této fázi je **nutná vzájemná informovanost** střediska PMS místně příslušného věznici a střediska PMS v místě klientova bydliště nebo pobytu po propuštění.
8. Následně pracovník PMS analyzuje situaci klienta – jednak **konkretizuje jeho silné stránky**, zdroje pomoci a možné pozitivní změny a jednak **upozorňuje na možná rizika a okolnosti**, které by bez vhodné intervence mohly zvyšovat pravděpodobnost sociálního selhání a případné recidivy. Pracovník PMS může **navrhnout konkrétní a místně dostupné formy intervence** (s přihlédnutím k osobnosti odsouzeného a k povaze trestního případu) – např. zařazení do resocializačního programu (zjišťuje předem dostupnost a kapacitu navrženého programu).
9. V závěru této fáze zpracuje pracovník PMS shromážděné informace o odsouzeném do podoby „*Stanoviska střediska Probační a mediační služby ČR k žádosti o podmíněné propuštění*“. S tímto stanoviskem je odsouzený před jeho podáním seznámen a má možnost se k němu vyjádřit.
10. Pokud soud rozhodne o podmíněném propuštění odsouzeného za současného uložení probačního dohledu, obdrží místně příslušné středisko PMS (dle místa trvalého pobytu propuštěného) rozhodnutí o výkonu dohledu nad podmíněně propuštěným formou usnesení a také středisko, které je místně příslušné věznici. To

- je povinno neprodleně zaslat středisku PMS, jež bude dohled vykonávat kopii vypracovaného „Stanoviska“ a kopii hodnocení odsouzeného zpracovaného věznicí.
11. Příslušné středisko PMS, které obdrželo pověření k zahájení probační činnosti, písemně vyzve klienta, aby se dostavil k úvodní konzultaci. V průběhu uloženého dohledu je vzájemná spolupráce založena na pravidelných osobních setkáních, při nichž si prostřednictvím rozhovoru sdělují veškeré podstatné a stěžejní informace.

3.1.2 Podmíněné propuštění jako náročná životní situace

Podmíněné propuštění lze stejně jako uvěznění zařadit mezi náročné životní situace. Propuštěním dochází k výrazné životní změně. Většina jedinců tuto změnu žádá a očekává, je to mnohdy nejvyšší cíl, ke kterému ve vězeňském prostředí směřují, kterého chtějí dosáhnout. Mnozí však následně neumí tohoto dosaženého cíle adekvátně využít, neumějí tuto změnu vhodně zpracovat a po propuštění najednou nevědí, jak by měli začít fungovat, stabilizovat svou situaci a resocializovat se na podmínky běžného života. Tito jedinci totiž do té doby v podmínkách penitenciárního prostředí vykonávali pouze to, co bylo předepsanými pravidly dovoleno, byl na nich vykonáván režimový řád, nežádoucí jednání bylo kázeňsky trestáno. Někteří z nich ve větší či menší míře zakusili či se přímo podíleli na aktivitách tzv. druhého života věznice, což výrazně ovlivnilo jejich další postoje, hodnoty a návyky. *Propuštění na svobodu představuje tím větší zátěž, čím déle byl člověk uvězněn. Propuštěný může prožívat tzv. „krizi ze svobody“, která je jakýmsi traumatem z náhlé změny prostředí.*⁴⁸ Je tedy patrné, že zpracovat skutečnost, že byli propuštěni, mohou v praxi prožívat různými způsoby.

Po propuštění bývají tito jedinci plni očekávání, velkých představ a zároveň **bariér či předsudků**. Bariéry mohou být, jak na straně samotného klienta (např. nedostatečné zpracování odsouzení, odmítání svých chyb, bagatelizování svého jednání, odmítání odpovědnosti, přenášení chyb na druhé, atd.), tak na straně toho, kdo s nimi má pracovat (např. rezervovanost v přístupu, vytváření předsudků a morálních soud, atd.). *Trest odnětí svobody mění prožívání, uvažování a chování vězně. Odnětí svobody funguje i jako sociální stigma.*⁴⁹ Člověk propuštěný z výkonu trestu se často setkává s rozličnými postoji svého nejbližšího okolí, ale i laické veřejnosti k jeho osobě, často bývá tzv. **stigmatizován**. *V širším smyslu, který se většinou používá v s-gii (= v sociologii, pozn. autorky M. P.), znamená s. (= stigmatizace, pozn. autorky M. P.) apriorní negativní hodnocení, vystupující buď jako atribuce, nebo etiketizace čili labelling. E. Goffman ukazuje, jak se člověk vyrovnává se s. (= stigmatizací, pozn. autorky M. P.) narušující jeho identitu, když jsou mu soc. okolím připisovány určité znaky v souvislosti*

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, str. 424. ISBN 80-7178-214-9.

⁴⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, str. 425. ISBN 80-7178-214-9.

s určitými událostmi, jichž se účastní.⁵⁰ Určitou událostí může být právě výkon trestu odnětí svobody. Někteří k propuštěnému mohou mít rezervovaný mnohdy až odmítavý přístup, přisuzují mu tzv. nálepku kriminálního a bez bližšího poznání si vůči těmto jedincům vytvářejí nepodložené morální soudy a negativní hodnocení. Propuštění patří do skupiny disponovaných jedinců ohrožených **sociální stigmatizací**, což, jak je uvedeno výše, v sobě zahrnuje vytváření sociálních předsudků a připisování negativních vlastností.

Je tedy vhodné, aby podmíněně propuštění jedinci, jejichž přesvědčení mnohdy neodpovídá realitě a především jejich očekáváním, byli včas nakontaktováni s dalšími organizacemi a subjekty, jež se mohou podílet na jejich sociální stabilizaci, resocializaci a reedukaci, což s přihlédnutím k individualitě každého propuštěného nemusí být zrovna jednoduchý úkol. *Terapie a resocializace mají i svou sociálněpsychologickou dimenzi. Klient musí v prvé řadě přijmout roli devianta a na konci těchto procesů naopak roli abstinenta, tedy člověka napraveného, který nesklouzne do recidivy.*⁵¹ Právě prvních několik měsíců po propuštění je velmi významných pro další vývoj jedince.

Vágnerová⁵² popisuje oblasti v životě propuštěného jedince, které mohou významně ovlivňovat jeho stabilizaci, zapojení do běžného života. Pracovníci PMS a ostatních spolupracujících subjektů by tyto oblasti měli při práci s jedinci propuštěnými z výkonu trestu zohledňovat:

1. Sociální zázemí

Prostředí, do kterého se osoby propuštěné vrací, je pro ně a pro jejich další fungování velmi důležité. Obtížněji se pracuje s osobami, které nejsou nikde ukotveny. To jsou především ti, které nikdo nečeká, nikam nepatří a nemají žádnou sociální vazbu mimo okruh osob ze sociálně patologického prostředí. V tomto případě navazují kontakty s těmi, kteří si tzv. zůstali, kteří mají podobné zkušenosti a k tomu se váží podobné životní návyky a hodnoty. Kontakt s osobami pocházejícími z okruhu spolupachatelů nebo spoluvězňů může výrazně ovlivňovat jejich resocializaci a reintegraci a naopak může zvyšovat riziko recidivy kriminálního chování. Lepší perspektivu mají ti jedinci, jejichž zázemí se zachovalo a jejíž členové se nedopouštějí jednání porušujícího psané právní normy a morální hodnoty.

⁵⁰ VODÁKOVÁ, A., KAPR, J. a kol. *Sociologické pojmosloví. Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, str. 83. ISBN 80-85850-03-6.

⁵¹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 2008, str. 155. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁵² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, str. 424 - 425. ISBN 80-7178-214-9.

2. Finanční prostředky a motivace k práci

Tyto dvě oblasti jsou velmi zásadní pro další působení v běžném životě. Jednu od druhé nelze oddělit. Jedinec s pracovními návyky, bude snadněji uplatnitelný v pracovním procesu a bude tak mít pravidelný finanční příjem, zajistí si základní životní potřeby a má možnost umořovat své závazky.

Osoby po výkonu trestu mají podstatně ztížený přístup k pracovním nabídkám, a to jednak z důvodu ohrožení sociální stigmatizace (viz. popsáno výše) a jednak pobytem ve výkonu trestu dochází ke snižování pracovních schopností, dovedností a návyků a tudíž se značně omezuje jejich budoucí uplatnitelnost na trhu práce.

Laická veřejnost a potencionální zaměstnavatelé mnohdy většinou propuštěné vnímají pouze jako osoby se záznamem v rejstříku trestů. Většinou se o ně již dále nezajímají, nepřemýšlejí o nich jako o svých případných zaměstnancích, protože z důvodu záznamu v rejstříku trestů nesplňují základní podmínky dané pozice. Na druhé straně, jejich snížená uplatnitelnost na trhu práce souvisí také s tím, že v rámci výkonu trestu je poměrně vysoká nezaměstnanost. Vězeňská služba ČR⁵³ na svých stránkách uvádí, že v roce 2014 byla průměrná zaměstnanost odsouzených 60,97 %. Je třeba si povšimnout, že do této průměrné zaměstnanosti jsou započtení také jedinci zapojení do vzdělávacích a terapeutických programů v rámci věznice. Je tedy parné, že téměř polovina všech vězněných není v rámci výkonu trestu odnětí svobody zařazena do práce, což mění výrazně jejich hodnoty, priority, způsob trávení volného času a především mění jejich budoucí přístup a postoj k práci. *Tito lidé nebyvají schopni zvládnout zátěž stereotypu a námahy, které pracovní poměr přináší... Větší šanci mají propuštění, kteří nebyli tak dlouho vězněni a mají dosud zachované pracovní návyky, případně mají profesní kvalifikaci.*⁵⁴

Rizikovým faktorem pro opakování trestné činnosti a vzniku recidivy je právě kombinace nepravidelného příjmu (mnohdy právě z nelegální činnosti) a neexistence pracovního uplatnění či bez snahy takové uplatnění nalézt.

3. Nereálná očekávání

Pobytem ve výkonu trestu dochází ke změně zájmů, ke změně v uspokojování potřeb pouze na uspokojování těch nejzákladnějších, popř. se jedná o náhradní formy uspokojování. U mnohých jedinců nastává po propuštění stav euforie, mají najednou nutkavý pocit, že je třeba dohnat vše, co za dobu výkonu trestu nemohli a především nesměli individuálně realizovat. Dopouštějí se např. nepřiměřených sexuálních aktivit, častého alkoholového abúzu, násilností pod vlivem drog, aj. Jsou

⁵³ *Stavy vězněných osob.* <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/> [online]. [cit. 2015-06-01]

⁵⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky.* 1. vydání. Praha: Portál, 1999, str. 425. ISBN 80-7178-214-9.

vnitřně motivováni k bezodkladnému nasycení potřeb, což může znamenat značné riziko a selhávání v běžném životě.

Je tedy zřejmé, že výše popsané oblasti sehrávají podstatnou roli při opětovném začleňování jedinců zpět do společnosti. Jejich neexistence nebo hraniční existence je velmi riziková pro jejich bezproblémové zapojení do běžného života a může přispět k případnému opakování protiprávního jednání. ***K recidivě kriminálního chování dochází velmi často v tzv. adaptační fázi. Je to období, kdy si propuštěný zvyká na jiné prostředí, a to s většími nároky na jeho samostatnost, než byl ve vězení zvyklý. Toto období trvá individuálně dlouhou dobu, maximálně dva roky.***⁵⁵

Klienti podmíněně propuštění, kterým byl současně uložen dohled probačního pracovníka, mají možnost pravidelnými konzultacemi s pracovníky PMS pracovat na svém začlenění zpět do společnosti, mají také možnost vzájemně konzultovat případné problémové okruhy a obavy, mohou navazovat kontakty a spolupráci s dalšími subjekty a organizacemi. Podmíněně propuštění mohou mít za sebou různě dlouhý pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody, což mohlo, ale nemuselo určitým způsobem pozměnit jejich osobní přesvědčení, hodnoty či postoje.

3.1.2.1 Problémové oblasti u jedinců podmíněně propuštěných

Pracovníci PMS vycházejí při práci s klienty z uloženého opatření, ale také respektují individualitu jedince. U jedinců, kteří mají za sebou různě dlouhý výkon trestu a s nimiž je pracováno s cílem resocializace a reintegrace by měl mít profesionální pomáhající pracovník, tedy i pracovník PMS, na paměti problémové okruhy a oblasti, které mohou sociální stabilizaci znesnadňovat, které je v rámci spolupráce třeba tzv. obrušovat a náhledy na ně společně přeměňovat. Dle Navrátila⁵⁶ lze vymezit problémové okruhy, s nimiž je možné ztotožnit většinu problémů a s nimiž se klienti nejčastěji potýkají následovně:

a) Interpersonální konflikty a neuspokojení v sociálních vztazích

Pro propuštěné znamená navázání kontaktu s rodinnými příslušníky či známými obtížný úkol, protože jejich výkonem trestu došlo k radikálnímu přetržení do té doby běžné komunikace a k narušení jinak standardních sociálních vazeb. Sehrává zde roli již zmíněná sociální stigmatizace, předsudky, ale i vzájemné odcizení, zklamání z jednání odsouzeného, nedůvěra ve snahu změnit se, atd.

⁵⁵ NETÍK a NETÍKOVÁ in VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, str. 425. ISBN 80-7178-214-9.

⁵⁶ NAVRÁTIL, P. in HENDRYCH, I. *Možný přínos teorií sociální práce pro klienty po výkonu trestu odnětí svobody* in *Sociální práce. Sociální práce s pachatelé trestných činů*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, č. 2, rok 2012, str. 65 – 66. ISSN 11213-6204.

b) Problémy s formálními organizacemi

Většina propuštěných se nedokáže zorientovat bez okolní pomoci v systému sociálních služeb, neví, kam se mohou obrátit o pomoci při řešení svých problémů či nejasností. Nevědí, na co mají nárok, tedy o co mohou požádat a kam se mají případně k uplatnění nároku dostavit.

c) Potíže v naplňování rolí

Pobytem ve výkonu trestu došlo na určitou dobu k přerušení výkonu sociálních rolí, které jedinec do té doby zastával, tj. např.: syn/dcera, rodič, manžel/ka, zaměstnanec, atd. Je velmi komplikované najít si cestu zpět a začít adekvátně naplňovat tyto životní sociální role. Propuštěný musí většinou překonat v návratu k těmto rolím postoje okolí, jejich předsudky vůči němu a mnohdy musí především „bojovat“ o zpětné získání důvěry svých blízkých.

d) Problémy vznikající v souvislosti se sociálními změnami

Za dobu výkonu trestu mohlo dojít ke změnám a úpravám v legislativní oblasti a jejich neznalost v praxi, neschopnost se s tím ihned vyrovnat, může mnohým propuštěným způsobovat reintegrační bariéru.

e) Reaktivní emocionální úzkosti a potíže s chováním

U některých jedinců se mohou bezprostředně po propuštění objevovat neadekvátní emocionální reakce, neobvyklé a nečekané postupy a způsoby jednání, které mohou být ovlivněny jednak kombinací osobnostní charakteristiky jedince a jednak aktuální neschopností přizpůsobit se společenským podmínkám.

f) Neadekvátní zdroje

K častým problémům propuštěných jedinců patří nezaměstnanost, snížená uplatnitelnost na trhu práce a především jejich finanční zadluženost. Většina odsouzených měla finanční závazky již před nástupem do výkonu trestu. Ty pocházejí nejčastěji z trestné činnosti či z neuhrazených závazků. Nástupem do výkonu trestu většinou nedochází k jejich pravidelnému hrazení, do toho vznikají další závazky v podobě nákladů výkonu trestu, a tak lze hovořit o dalším prohlubování zadluženosti, a to nejen podmíněně propuštěných.

...volba adekvátní teorie sociální práce pro osobnostně komplikované a vězeňským prostředím často negativně ovlivněné jedince není snadná. Pracovníkům tzv. postpenitenciární péče, kterými jsou převážně sociální pracovníci, je však nutné doporučit takové teorie, které svým pojetím počítají s klientelou, jež se často potýká s výše uvedenými problematickými rysy osobnostní charakteristiky.⁵⁷ Pracovníci PMS patří k profesionálním pracovníkům pomáhající

⁵⁷ NAVRÁTIL, P. in HENDRYCH, I. *Možný přínos teorií sociální práce pro klienty po výkonu trestu odnětí svobody* in *Sociální práce. Sociální práce s pachateli trestných činů*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, č. 2, rok 2012, str. 63. ISSN 11213-6204.

profese, kteří by měli mít dostatečné teoretické, ale především praktické dovednosti využitelné pro konkrétní práci s cílovou skupinou klientů a zároveň by měli mít poznatky o tzv. sociální síti dalších organizací a návazných služeb přispívajících k sociální stabilizaci podmíněně propuštěných.

3.1.3 Základní přístupy realizované pracovníky PMS

Pracovníci PMS by měli přistupovat ke každému klientovi individuálně, individuálně s ním spolupracují a domlouvají postupy a metody, které budou směřovat k naplnění uloženého probačního dohledu a s přihlédnutím k osobnosti daného jedince. Stranou však nelze opomíjet psané normy a kodexy, kterými jsou při výkonu svého zaměstnání vázáni a které jim ukládají postupy a metody, jež by se v praxi měli držet. Jsou to jednak zákonné normy vztahujícími se k PMS (tj. především Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě; Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním; aj.). Tyto psané právní normy taxativně vymezují postupy probačních úředníků i asistentů, které jsou považovány za vhodné a realizovatelné na klienty PMS. Vedle těchto psaných právních norem, které prošly legislativním procesem a staly se součástí právního řádu České republiky, byl vytvořen Metodický standard činnosti probační a mediační služby (dále jen „metodika“). Tato metodika je jednotná pro veškerá střediska PMS působící na území České republiky a pracovníkům středisek přináší chronologické vymezení postupů používaných při spolupráci s klientem. Prakticky ukazuje, jaké postupy a metody mohou pracovníci v určité fázi spolupráce využít, přičemž obsahuje názorné příklady formulářů používaných v rámci této služby.

Pracovníci PMS by měli být profesionálními pracovníky, kteří mají dostatečné vzdělání a zároveň praktické dovednosti, jež dokáží vhodně uchopit a především použít při práci s určitým typem klientů s přihlédnutím k jejich specifickým osobnostním charakteristikám.

Jak je uvedeno výše, každým klient je individuální lidskou bytostí, proto by k němu měl také probační pracovník individuálně přistupovat a volit metody práce s ním individuálně bez jakýchkoliv předsudků či morálních soudů. Každý klient PMS by měl být pracovníky vnímán jako tzv. individuální „případ“. Pracovník PMS by měl s každým „případem“ navázat kontakt, následně by si měli navzájem vytyčit hlavní body spolupráce v rámci uloženého probačního dohledu. Pracovníci PMS své „případy“ kontrolují, dohlíží na ně a motivují je. V přímém kontaktu se svými klienty postupují podle principů **případové neboli individuální sociální práce**, které v sobě zahrnují principy komplexnosti a individualizace. Tyto principy případové práce spočívají v přijetí klienta probačním pracovníkem. Probační pracovník klienta respektuje a vnímá takového jaký je, tedy jako komplexní „případ“, ke kterému je potřeba přistupovat individuálně.

Probační pracovník může při práci se svými klienty využívat **sociálně pedagogické znalosti a přístupy**, přičemž sociální pedagogiku lze v tomto kontextu chápat jako *teorii o pomoci, tedy specializovanou, aplikovanou disciplínou, v níž jsou pedagogické postupy využívány v situacích, kde běžné způsoby ovlivňování psychosociálního vývoje selhávají a kde výchovné působení provázejí problémy*.⁵⁸ Klienti s uloženým probačním dohledem patří ke skupinám jedinců se sociálně patologickými projevy v chování. Porušili psané normy, jejichž dodržování běžná a většinová populace vyžaduje. Je tedy patrné, že probační pracovníci musí volit sociálně pedagogické přístupy, které budou nad rámec běžného způsobu jejich ovlivňování. Hovoříme tedy o takzvané kompenzaci dosavadních naučených způsobu jednání. *...můžeme označit jako sociálněpedagogickou kompenzaci, terapii, čímž máme na mysli výchovné (často převýchovné) působení v oblasti potřeb člověka a jejich uspokojování s cílem vyrovnávat nedostatky, které způsobily negativní vlivy prostředí. Jde o specifické přístupy k lidem, kteří jsou z hlediska fungování společnosti vážným problémem (trestaní, nepřizpůsobiví nebo jinak deviantně jednající jedinci), ... Kompenzační činnost probíhá samozřejmě v propojení s dalšími disciplínami (psychoterapie, sociální práce, etopedie), podstatný je ovšem onen pedagogický akcent*.⁵⁹

Probační pracovník by měl svým klientům nabízet a předkládat normy a způsoby, které jsou pro fungování v běžné společnosti považovány za vhodné a žádoucí. Současně působí na osobní přesvědčení klienta, která v mnohých případech mohou obsahovat a zahrnovat zcela protikladné hodnoty a mohou jimi veřejně vystupovat proti všeobecně uznávaným a respektovaným normám dané společnosti. Probační pracovník vycházející z jednotlivých oborů uvedených v citaci výše by měl být prostředníkem mezi normami vyznávanými společností a mezi klientovými osobními přesvědčeními. V těchto případech používá pracovník PMS metody, kterými nad klientem **přebírá kontrolu** nebo mu **nabízí pomoc**. *Cokoli, co pracovník v rámci své profese udělá, patří do jedné, nebo druhé kategorie: buď klientovi pomáhá, nebo jej kontroluje. Obojí patří do „technické“ výbavy pracovníka, obojí je potřebné a má své místo, obojí jsou profesionální způsoby práce a obojí se vyskytuje v průběhu rozhovoru s klientem*.⁶⁰ Probační pracovníci patří mezi ty pracovníky, kteří by při výkonu svého povolání měli umět volit a vybrat ten přístup, který je pro daný typ jejich klientů vhodný a který bude pomáhat naplňovat uložená opatření a vytyčené cíle.

Probační pracovník přispívá k sociální stabilizaci a k opětovnému začlenění svých klientů zpět do společnosti jednak svým profesionálním přístupem, jednak volbou výše

⁵⁸ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 2008, str. 45. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁵⁹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 2008, str. 46 - 47. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁶⁰ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, str. 20. ISBN 80-85850-69-6.

naznačených metod, jimiž respektuje individualitu klienta, kontroluje dodržování uložených opatření, nabízí pomoc při řešení dalších okruhů v klientově životě a zároveň využitím sociálně pedagogických přístupů. Klienty s uloženým probačním dohledem je třeba v rámci terciární prevence aktivizovat a mobilizovat k vlastní odpovědnosti za své chování. Probační pracovníci užívají při práci s klienty principy přispívajícími k jejich resocializaci, reintegraci a také postupy, které by měly přispívat k reedukaci dosavadních nežádoucích postojů a vzorců chování.

3.1.4 Restorativní justice a její využití pro praxi PMS

System restorativní justice přináší odlišné postoje k pachatelům trestných činů. *Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.*⁶¹ Očekává, že pachatelé přijmou aktivní postoj ke spáchanému protiprávnímu činu, převezmou zodpovědnost za něj a svým vlastním jednáním se budou snažit odčinit jeho následky.

Restorativní pojetí neopomíná na nutnou spoluúčast veřejnosti, která sice trestným činem nebyla postižena, avšak jejím úkolem je vytvořit pachateli či odsouzenému vhodné podmínky k odčinění následků jím spáchané trestné činnosti. *System právní nebo trestní justice se zabývá pachateli a zajišťuje, aby se jim dostalo trestu, který si zaslouží. Restorativní justice se zaměřuje spíše na potřeby: potřeby obětí, potřeby komunity, potřeby pachatelů.*⁶² Z této citace jasně vyplývá, že restorativní justice si neklade za cíl pachatele po zásluze potrestat, jak tomu bývá především v systému trestní justice. Restorativní justice si klade za cíl uložit odsouzenému takový trest, který je přizpůsoben jeho individualitě a je vhodný k odčinění vzniklých následků spáchaného protiprávního jednání. Současně je jeho cílem odsouzenému umožnit navázat spolupráci s osobami poškozenými a uvědomit si nevhodnost spáchaného protiprávního jednání. Restorativní pojetí se zaměřuje na konkrétní účastníky a jimi spáchaného činu - protiprávního jednání, určuje jim povinnosti, přiznává práva a vyžaduje vzájemnou součinnost všech subjektů.

*Činnost PMS vychází z restorativního pojetí spravedlnosti (z anglického restore – obnovit, uzdravit).*⁶³ Můžeme si povšimnout společných tezí, na nichž je restorativní justice založena a které jsou shodné a především realizovatelné a v praxi přímo realizované probačními

⁶¹ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, str. 26. ISBN 80-902998-1-4.

⁶² ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, str. 15. ISBN 80-902998-1-4.

⁶³ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, str. 285. ISBN 80-7376-002-X.

pracovníky. Základní principy restorativní justice můžeme chápat jako filozofická východiska, jež jsou používána pracovníky probační a mediační služby, jimiž se řídí a využívají je při práci s konkrétními klienty ocitajícími se v konkrétní situaci.

*Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení.*⁶⁴ Z této citace je patrné, že restorativní pojetí vnímá spáchaný trestný čin jako čin, kterým bylo ublíženo okolní společnosti neboli komunitě a jehož následkem došlo k narušení společenských vztahů. Trestný čin přináší bezprostřední následky, nutí k přijetí zodpovědnosti, povinností a angažovaného přístupu všech zúčastněných jedinců, čehož může být právě pracovník PMS přítomen a může v tomto přístupu zastávat neopomenutelné místo.

Probační a mediační služba směřuje k naplňování tří základních cílů, ke kterým patří:

1. **Integrace obviněného** – PMS směřuje k začlenění obviněného do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který usiluje o obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, o jeho uplatnění a seberealizaci.
2. **Participace poškozeného** – PMS se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry v právní systém.
3. **Ochrana společnosti** – PMS přispívá k ochraně společnosti řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a zajištěním uložených alternativních trestů a opatření.⁶⁵

Probační a mediační služba naplňuje cíle, které vycházejí ze základních principů restorativního pojetí. Trest není chápán jako odplata, ale především jako prostředek, kterým je na pachatele přenesena zodpovědnost za spáchaný čin, jehož následky musí odčinit. Je tedy patrné, že pracovníci PMS využívají své praktické a teoretické dovednosti, které dokáží přizpůsobit individualitě svých klientů, přičemž respektují psané normy, morální vzorce a zároveň neopomíjejí myšlenky a teze vycházející z výše popsané restorativní justice.

⁶⁴ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, str. 17. ISBN 80-902998-1-4.

⁶⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, str. 286. ISBN 80-7376-002-X.

3.2 Realizace a výkon probačního dohledu u podmíněně propuštěných

Jak bylo uvedeno výše, s pracovníky PMS mají povinnost klienti s uloženým probačním dohledem pravidelně spolupracovat, což platí pro ty, kteří byli podmíněně propuštěni, na něž se tato práce zaměřuje. Následně tedy budou podrobněji rozepsány postupy a přístupy užívané probačními pracovníky poté, co u klienta k podmíněnému propuštění za současného uložení probačního dohledu došlo.

Spolupráce klienta PMS a probačního pracovníka je založena na pravidelných setkáváních neboli konzultacích, při nichž prostřednictvím vzájemného sdělování podstatných informací dochází k naplňování stanovených cílů, ale i určených povinností a omezení. Základní metodou užívanou při konzultacích je rozhovor, prostřednictvím něhož sděluje klient veškeré podstatné a stěžejní informace nejen o sobě, své situaci a dalších podstatných okruzích v jeho životě. Následující postupy realizované pracovníky PMS v rámci společných konzultací s klientem jsou volně popsány dle **Metodického postupu střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu**.⁶⁶

3.2.1 Úvodní konzultace

Příslušné středisko PMS, které obdrželo pověření k zahájení probační činnosti, písemně vyzve klienta, aby se dostavil k úvodní konzultaci. Úvodní konzultace by měla směřovat k navázání konstruktivního vztahu mezi klientem a probačním úředníkem a dochází tak k zahájení procesu případové práce. *Proces případové práce je zahájen vytvořením vztahu klienta a sociálního pracovníka, dvou individualit, které se setkávají a angažují, aby spolu řešily určitý úkol.*⁶⁷ Navázáním vztahu je oficiálně zahájena spolupráce mezi klientem a sociálním pracovníkem.

V průběhu úvodní konzultace podá probační pracovník klientovi základní informace o průběhu uloženého dohledu, o tom, jak bude vzájemná spolupráce vypadat a co se od klienta očekává. Pracovník srozumitelnou formou poučí klienta o všech důsledcích, které hrozí v případě neplnění podmínek uloženého dohledu a které nastanou v případě opakovaného porušování stanovených povinností či uložených omezení.

Dále v průběhu této úvodní konzultace by měl probační pracovník získat přehled o současné klientově situaci. Zaznamenává si základní anamnestické údaje o klientovi, které si zachycuje pouze jako stěžejní body. Základní údaje (bydliště, povolání, zájmy, aj.) se totiž

⁶⁶ *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu.* http://www.pmscr.cz/download/PROBACE_Metodicky_standard_PMS_2.doc [online]. [cit. 2015-06-26]

⁶⁷ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, str. 69. ISBN 80-7178-548-2.

mohou v průběhu dohledu obměňovat. Rovněž probační pracovník klienta upozorňuje na povinnost oznamovat mu veškeré své změny. Těmito úkony zplnomocňuje probační pracovník klienta k řešení jeho problému, protože v první řadě klient musí být motivovaný a angažovaný k tomu, aby dostal splnění podmínek dohledu.

Cílem úvodní konzultace je klientovi předat a zároveň od něho získat co nejvíce informací, poznatků a osobních přesvědčení, které jsou podstatné pro další průběh vzájemné spolupráce a uloženého dohledu. Následně si vzájemně domlouvají frekvenci a interval následných konzultací. Plánované konzultace probíhají zpravidla jedenkrát za měsíc, přičemž jedenkrát za šest měsíců podává probační úředník soudu zprávu o průběhu spolupráce v rámci uloženého probačního dohledu. Tato lhůta se odvíjí od právní moci rozhodnutí, v některých případech může být kratší, odvíjí se vždy od celkové délky zkušební doby.

3.2.2 Průběžné konzultace

V průběhu následujících konzultací sestavuje probační pracovník na základě spolupráce s klientem **probační plán dohledu**. Obsah probačního plánu dohledu se odvíjí jednak od pravomocného rozhodnutí (tj. zahrnuje uložené přiměřené povinnosti a omezení, aj.), jednak se drží zákonného rámce uloženého dohledu (viz. trestní zákoník) a jednak také vychází z individuální situace klienta a specifických okolností souvisejících s trestnou činností.

Při nastavení efektivní spolupráce s klientem v rámci uloženého dohledu, má pracovník PMS povinnost respektovat uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které musí při tvorbě probačního programu zohlednit, průběžně kontrolovat a následně vyhodnocovat jejich dodržování. K nejčastěji ukládaným povinnostem patří povinnost nahradit způsobenou škodu. Cílem probačního plánu je vést klienta k zodpovědnému přístupu a k postupnému plnění uložených povinností či omezení. Trestní zákoník vymezuje přiměřené omezení a přiměřené povinnosti následovně:

(4) Soud může jako přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uložit zejména

a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,

b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,

c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,

d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,

e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,

f) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,

- g) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek,*
- h) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,*
- i) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,*
- j) veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo*
- k) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.⁶⁸*

Probační plán obsahuje konkrétně definované cíle a stejně tak i dílčí kroky, které by měly vycházet z reálných možností klienta a měly by přispívat k naplňování jednotlivých cílů. Současně obsahuje konkrétně stanovený způsob spolupráce a kontaktu probačního pracovníka s klientem a s vymezením následků, které nastanou v době, kdy klient zaviněně neplní uloženou povinnost či omezení nebo nedodržuje principy stanovené spolupráce. Probační plán zahrnuje údaje praktického charakteru, tj. formu a četnost konzultací a způsoby omluvy, v případě, že se klient na stanovenou konzultaci nemůže ze závažných důvodů dostavit a také způsoby, jak má tyto závažné skutečnosti doložit. To, že se klient nechtěl dostavit, zapomněl na konzultaci nebo zaspal, není závažným důvodem. Jeho účast na konzultacích patří ke stěžejním a prvotním povinnostem v rámci uloženého probačního dohledu.

Probační plán je výsledkem společné práce klienta a probačního pracovníka, jeho forma by měla být jasná a srozumitelná oběma stranám a zároveň by měl být plán formulován tak, aby jednotlivé kroky a cíle byly ověřitelné a vyhodnotitelné. Vyhodnocování plánu probíhá společně a průběžně v intervalu jedenkrát za šest měsíců. S obsahem probačního plánu se pracuje, je přizpůsobován aktuálním okolnostem a situacím daného klienta.

V průběhu další spolupráce postupuje v rámci společných konzultací pracovník PMS jako profesionální pomáhající pracovník, který na jedné straně respektuje individualitu klienta, na straně druhé odvíjí spolupráci od uložených opatření. Nejčastěji k tomu volí přístupy, v nichž klientovi na jedné straně **nabízí pomoc** nebo naopak **přebírá kontrolu**. V praxi PMS se oba přístupy mohou prolínat a úkolem probačního pracovníka je umět v daných případech zvolit ten, který bude nejvhodnější a povede k naplňování a realizování uloženého institutu.

▪ **Nabízení pomoci v rámci uloženého probačního dohledu**

O nabízení či poskytování pomoci hovoříme v situaci, kdy klient na jedné straně přichází ke straně druhé, kterou může být pracovník PMS, s přáním neboli objednávkou. Na přání klienta a na jeho vyslovenou objednávku reaguje probační pracovník vytvořením nabídky a klientovi otevírá příležitost k poskytnutí pomoci. Společně se domluví, vyberou nejvhodnější nabídku, která bude na daný druh přání či objednávky realizovatelná a vhodná. Sestaví

⁶⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In *Trestní předpisy 2014*. Ostrava: Sagit, 2014, § 48, odst. 4, str. 23. ISBN 978-80-7488-032-2. ISBN 978-80-7488-032-2.

vzájemnou dohodu (viz. výše nastíněný probační plán), která vymezuje konkrétní přání neboli objednávku a charakter nabídnuté pomoci. Dohoda dále zahrnuje cíle, prostřednictvím nichž by mělo dojít k naplnění stanovené objednávky. V rámci spolupráce se koloběh vyřčení klientovy objednávky a následné vytvoření konkrétní nabídky či konkrétního opatření může několikrát opakovat. Tento přístup je tedy vhodný k dlouhodobější spolupráci s klientem, ke kterým právě klienti s uloženým probačním dohledem patří.

Pro tento přístup je typické, že odborníkem na daný problém je klient. Klient problém předkládá, je jeho držitelem a probační pracovník mu na základě jím vytvořené objednávky nabízí vhodnou a realizovatelnou pomoc.

▪ **Přebírání kontroly v rámci uloženého probačního dohledu**

Přebírání kontroly patří k přístupu, v němž je naopak pracovník PMS odborníkem na klientův problém, zastává zájmy a potřeby, které jsou vhodné a využitelné k naplnění uloženého opatření, trestu či institutu. *V případě přebírání kontroly je prvním a rozhodujícím krokem, který určí, že jde o kontrolu, krok toho, kdo se rozhodl postarat se na základě své domněnky, že druhý právě toto potřebuje. To znamená sledovat „jiné zájmy“ než výslovnou a rozhovorem ověřenou klientovu objednávku. Jinak řečeno jedná dle svého uvážení nehledě na klientova přání.*⁶⁹ Probační pracovník přebírá nad klientem kontrolu jednak z charakteru své pozice, která od něho vyžaduje důsledný mnohdy až direktivní přístup a jednak vyplývá ze zákonného charakteru uloženého dohledu s cílem klienta aktivizovat, podporovat jeho vlastní odpovědnost a motivovat ho k plnění uložených omezení, povinností a následně k osvědčení se ve zkušební době.

Při přebírání kontroly dochází ke striktní kontrole domluveného probačního plánu dohledu, ke kontrole uložených omezení a povinností a plnění jednotlivých cílů. Jak je však uvedeno výše, právě u klientů s uloženým probačním dohledem je prostor na vzájemnou spolupráci, na zjišťování přání, zájmů, poznávání osobnosti klienta, tudíž na jeho uschopňování a zmocňování k odpovědnosti za vlastní chování. *Pracovník a klient spolu mohou jednat v obou polohách, v rovině přebírání kontroly i v rovině nabízení pomoci. Pracovník musí umět obojí. Podmínkou je, aby byl schopen jasně rozlišit, kterou z obou variant právě zvolil.*⁷⁰

3.2.2.1 Zprávy o průběhu výkonu probačního dohledu

Jak již bylo vysvětleno výše, probační pracovník má při výkonu svého zaměstnání povinnost, minimálně 1x za 6 měsíců, informovat soud o průběhu uloženého dohledu. Tato zpráva zahrnuje poznatky a upozornění. Poznatky se vztahují k osobě klienta a popisují jeho

⁶⁹ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, str. 21. ISBN 80-85850-69-6.

⁷⁰ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, str. 21. ISBN 80-85850-69-6.

postoj a přístup k plnění uloženého dohledu, průběh a realizaci uložených povinností, případně omezení, a zda se aktivně podílí na náhradě škody, v případě, že mu tato povinnost byla uložena soudním rozhodnutím. Upozornění vypovídají o tom, že jsou klientem porušována zásadní pravidla výkonu dohledu (např. nedostavuje se na konzultace bez omluvy, záměrně se vyhýbá plnění uložených povinností, aj.), a to i přesto, že byl na následky tohoto jednání upozorněn.

Pracovníci PMS při vytváření a vyplňování zprávy o průběhu dohledu vycházejí z tzv. šablony, která je součástí metodiky. Tato šablona vymezuje konkrétní body, které musí zpráva o průběhu dohledu klienta PMS obsahovat a o kterých se musí pracovníci PMS zmínit.

Úvodní strana zprávy o průběhu dohledu obsahuje základní osobní a anamnestické údaje o klientovi (jméno a příjmení, datum a místo narození, bydliště, datum počátku evidence na středisku PMS) a jméno pracovníka PMS, který provádí dohled a který zprávu vypracoval. Zároveň jsou zde vyjmenovány přílohy, které jsou součástí zprávy o průběhu dohledu a které dokládají klientovu situaci (např. pracovní smlouva, potvrzení o evidenci na úřadu práce, potvrzení o studiu, splátkové kalendáře, atd.)

Následně se ve zprávě zaměřuje probační pracovník na klientovy osobní a sociální poměry. Zmiňuje se o klientově rodině, přátelích a trávení volného času. Popisuje bytové podmínky klienta (kde a s kým bydlí), jeho finanční situaci (např. zaměstnání, příjmy, dluhy, náhrada škody, aj.) a další poznatky souvisejí s touto oblastí klientova života.

V další části zprávy informuje pracovník PMS soud o průběhu uloženého dohledu. Uvádí termíny realizovaných konzultací, ale i těch, které uskutečněny nebyly a z jakých důvodů uskutečněny nebyly. Dále popisuje tematické okruhy, na které se v konzultacích zaměřili, co bylo v jejich průběhu o klientovi zjištěno a s kým dalším probační pracovník spolupracoval (např. rodiče, partner/manžel, přátelé, sourozenci, zaměstnavatel, aj.). Současně nemůže pracovník PMS opomenout uvést, jak se klient staví ke spáchanému trestnému činu, zda a v jaké výši hradí náhradu škody, zda probačního pracovníka informuje o podstatných osobních změnách (např. bydliště, zaměstnání, aj.) a jak probíhá vyhodnocení vzájemně tvořeného probačního programu.

V závěru zhodnotí pracovník PMS osobnost klienta, schopnost navázat kontakt a spolupráci s probačním pracovníkem, jeho motivaci k plnění podmínek uloženého dohledu a zhodnotí dosažené dílčí kroky v rámci plnění dohledu. Probační pracovník ve zprávě zaznamená oblasti a problémy, na které se v dalších konzultacích s klientem zaměří a v jaké intenzitě se budou společně setkávat.

Se zněním zprávy o průběhu dohledu může být klient osobně seznámen (je uvedeno ve zprávě o dohledu) a zároveň může klient zažádat, aby bylo ve zprávě o průběhu dohledu uvedené také jeho osobní stanovisko.

3.2.3 Ukončení probačního dohledu

Ukončení činnosti střediska PMS v rámci výkonu dohledu znamená zpracování poslední, závěrečné zprávy o průběhu dohledu, na jejímž základě (a na základě dalších informací) pak soudce rozhoduje o osvědčení/neosvědčení se klienta ve zkušební době uloženého alternativního trestu.⁷¹ Je tedy patrné, že závěrečná fáze spolupráce mezi klientem a probačním pracovníkem je stěžejní pro další sociální fungování klienta v běžné společnosti. Probační pracovník po skončení zkušební doby dohledu zhodnocuje dosavadní spolupráci s klientem, vypracovává o tom závěrečnou zprávu, která obsahuje informace svědčící ve prospěch i v neprospěch klienta. Soudce při rozhodování o osvědčení nebo neosvědčení se klienta přihlíží k této závěrečné zprávě a k dalším skutečnostem zjištěným v průběhu zkušební doby.

Při uložení probačního dohledu je předem vymezena zkušební doba, v níž dochází k realizaci alternativního trestu a je tedy již od počátku jasné, že klient by se měl v této určené době osvědčit a měl by splnit uložené povinnosti či omezení. V závěrečné fázi by měla být racionálně shrnuta vzájemná spolupráce klienta a pracovníka, měly by být vyzdvihnuty kladné výsledky spolupráce a současně by neměly být zastírány nevhodné prvky objevující se v průběhu dohledu na straně klienta. Probační pracovník zároveň provádí závěrečnou analýzu rizik a potřeb klienta, hodnotí jeho chování a úroveň jeho spolupráce ve zkušební době a navrhuje soudu s patřičným odůvodněním, zda je vhodné rozhodnout o jeho osvědčení se ve zkušební době dle kritérií vedení řádného života a splnění uložených povinností.

3.3 Spolupráce sociálního kurátora pro dospělé a podmíněně propuštěných

Jak je v této práci charakterizováno, stav uvěznění a zároveň následné (podmíněné) propuštění patří v životě člověka mezi náročné životní situace. Na tyto situace se většina jedinců neumí jedinců dostatečně připravit, nemá pro ně konkrétní plán a postupy, jež by mohl realizovat a v případě, že nastanou, neumí se takto vzniklým situacím adekvátně přizpůsobit a reagovat na ně. Propuštění jedinci mají často problém zorientovat se v realitě a také ve svých pocitech a emocích.

⁷¹ *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu.* http://www.pmscr.cz/download/PROBACE_Metodicky_standard_PMS_2.doc [online]. [cit. 2015-06-26]

Rodina a osoby blízké mohou mít v prvních fázích po propuštění výrazný vliv na začlenění a sociální stabilizaci propuštěného jedince. Vytvořením zázemí, poskytnutím opory, motivováním ke snaze změnit své dosavadní postoje a poskytnutím nezbytné zpětné vazby mohou významně působit na osobnost propuštěného. Jak již ale bylo uvedeno výše, právě navázání kontaktu se svými rodinnými příslušníky a blízkými bývá v některých případech velmi obtížným úkolem mnohých propuštěných. Pobytem ve vězení totiž může dojít k vzájemnému odcizení a k narušení do té doby standardní komunikace, k narušení běžných způsobů chování a prožívání v dané rodině. Rodina a blízcí od jedince ve většině případů neočekávají sliby, ale chtějí důkazy a činy, kterými prokáže, že se změnil a že si zaslouží získat zpět jejich důvěru. Je tedy na propuštěném, jak se k tomuto faktu postaví a zda využije spolupráci s probačním úředníkem takovým způsobem, aby dostal svým povinnostem v rámci uloženého dohledu a ve zkušební době se osvědčil. Vedle toho může také propuštěný jedinec využít služeb dalších organizací a odborných zařízení, s nimiž na své sociální stabilizaci bude vzájemně pracovat.

Specifické organizace a služby zaměřující se na navázání spolupráce s osobami se záznamem v rejstříku trestů se snaží podporovat jejich sociální stabilizaci, navazují s nimi spolupráci a snaží se snižovat riziko opakování protiprávního chování a taktéž k tomu využívají sociálně pedagogické přístupy. Pracovníci těchto organizací nabízejí cílové skupině jedinců základní a odborné sociální poradenství, kontakty na další organizace či specialisty, případně jim zprostředkovávají adekvátní sociální služby, asistují jim při řešení aktuální sociální situace, poskytují jim pomoc a podporu a v neposlední řadě také nezbytnou zpětnou vazbu.

Jedinec podmíněně propuštěný na svobodu, kterému byl současně uložen dohled probačního úředníka má povinnost s pracovníkem PMS pravidelně konzultovat okruhy svých problémů, životních změn a událostí a zároveň společně pracují na začlenění jedince zpět do společnosti tak, aby nedocházelo k relapsu a k opakování protiprávního jednání. Probační úředník nemůže být odborníkem na veškeré okruhy problémů jednotlivých klientů. Také je nutné uvést, že na jednoho probačního úředníka připadá mnohdy několik desítek klientů, proto není možné individuálně a průběžně provádět jednotlivého klienta procesem jejich sociální stabilizace. Nejen proto probační úředník nabízí svým klientům navázání spolupráce s dalšími neziskovými organizacemi a zařízeními věnujícími se práci s osobami se záznamem v rejstříku trestů. Probační úředníci se tak mohou při posuzování průběhu dohledu a při kontrole uložených povinností a omezení opřít o zjištěné poznatky pracovníků dalších specifických organizací a zařízení.

3.3.1 Vymezení pracovní pozice probačního úředníka a pozice sociálního kurátora

Na tomto místě bude vymezena pozice probačního úředníka a pozice sociálního kurátora ve vztahu k vzájemným odlišnostem a specifikám. Tato rozdílnost vychází jednak z právního vymezení obou pracovních pozic, jednak z možností pravomocí a kompetencí těchto pracovníků a v neposlední řadě také z charakteru zakázek řešených v rámci spolupráce s probačním úředníkem nebo se sociálním kurátorem. S těmito odlišnostmi je potřeba při práci s cílovou skupinou klientů počítat. Přístupy užívané pracovníky PMS a přístupy užívané sociálními kurátory mohou být odlišné, avšak spojuje je sociálně pedagogický kontext, jehož cílem je efektivně přispívat k sociální stabilizaci nejen klientů podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

1. Zákonné vymezení pracovní pozice

Pracovní pozice **probačního úředníka** je *přímo definována* v zákoně o probační a mediační službě. Postavení pracovníků PMS, odborná kvalifikace, jejich profesní práva a povinnosti jsou konkrétně vymezeny v §§ 6 – 9 tohoto zákona. Mimo zákona o probační a mediační službě upravuje strukturu a organizaci práce středisek a jejich pracovníků organizační řád a pracovní řád.⁷²

Naproti tomu pozice **sociálního kurátora** *není přímo* v žádném zákonném předpisu *právně vymezena* a ukotvena. Paragraf 92 zákona o sociálních službách ukládá obcím povinnost poskytovat sociální služby a odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.⁷³ Toto ustanovení zákona o sociálních službách pouze *definuje cílovou skupinou*, na níž se obec musí zaměřovat a pracovat s ní, ale už specificky nerozvíjí a *nevymezuje pracovní pozici*, se kterou by bylo možné tuto činnost spojovat. Sociální kurátoři, kteří vykonávají tuto činnost, jsou zaměstnanci úřadů obcí s rozšířenou působností, kteří se při výkonu svého povolání řídí ustanovení zákonných norem, jimž je věnována následující podkapitola. Významným pomocníkem při přímém výkonu této pozice v praxi je mimo jiných především Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence⁷⁴, která konkrétně popisuje agendu sociálního kurátora, jeho kompetence, zásady a metody práce užívané ve prospěch cílové skupiny klientů, atd.

2. Cílová skupina klientů

⁷² dostupné na <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/> [online]. [cit. 2015-11-29]

⁷³ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In *Sociální zabezpečení 2015*. Ostrava: Sagit, 2015, § 92, písm. b, str. 138. ISBN 978-80-7488-095-7.

⁷⁴ DAVIDOVÁ, I., GOJOVÁ, A. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4.

Okruh klientů **probačních úředníků** je *dán rozhodnutím soudu či státního zástupce* v různých fázích trestního řízení. Klienty pracovníků PMS jsou tedy osoby, které se dopustily protiprávního jednání, za něž jim byl uložen alternativní trest nebo dohled probačního úředníka. V případě, že nesplní podmínky tohoto uloženého opatření ve zkušební době, hrozí jim další postih, tj. (opětovný) nástup do výkonu trestu odnětí svobody. Jedinci spadající do cílové skupiny klientů probačního úředníka porušili psané právní normy a jsou účastníky trestního řízení. Cílová skupina klientů **sociálního kurátora** je *definována v zákoně* o sociálních službách (viz. výše) a také v zákoně o pomoci v hmotné nouzi (viz. níže), z čehož lze odvodit, že *okruh klientů* sociálních kurátorů je *poměrně široký* a k jejich osobám se mohou vztahovat různá specifika a různé charakteristiky problémových okruhů.

3. Způsoby a metody práce s klienty

Z charakteru pozice **probačního úředníka** lze odvodit *direktivní přístup* vůči klientovi, jež má vedle svých práv striktně stanoveny povinnosti, ale zároveň si je vědom toho, co bude následovat v případě jejich nedodržení či porušení. Lze hovořit o *nucené spolupráci dvou stran* (probační pracovník X klient), které by se v mnohých případech bez vydaného rozhodnutí soudu nemusely společně vůbec setkat, natož vzájemně spolupracovat. *Cíle spolupráce* by měly především *korespondovat s rozhodnutím* vydaným nad klientem. Klienti *mají povinnost* s probačními úředníky *spolupracovat*, dostavovat se na pravidelné konzultace a musí je informovat o důležitých změnách ve svém životě. Probační úředníci klienty *vedou k aktivnímu přístupu* v odčinění následků jím způsobeného protiprávního jednání a motivují je ke změně ve způsobu chování a prožívání. Pracovníci PMS jsou zároveň odborníky na zprostředkování dohody mezi obětí a pachatelem protiprávního jednání, jsou průvodci procesu mediace.

Vedle výše popsaných direktivních technik by měl být v rámci společných konzultací věnován prostor také zakázkám definovaným klienty. Klienti tímto tvoří objednávku vedoucí ke společné dohodě, jež je následně modifikovaná do probačního plánu. Probační úředník vystupuje v pozici pomáhajícího pracovníka nabízejícího klientovi pomoc při realizaci stanovené dohody a jednotlivých zakázek. Spolupráce probačního úředníka a klienta *bývá časově ohraničena* zkušební dobou uloženého opatření.

Sociální kurátoři spolupracují s klienty na základě jejich *dobrovolného rozhodnutí* a jejich *svobodné vůle*, jedná se o *nedirektivní přístup*. *Zakázky* řešené v rámci spolupráce *definují* sami *klienti*, sociální kurátoři jsou průvodci celého procesu, usměrňují jejich další chování a navrhují možná opatření a vhodné postupy. Sami

klienti se rozhodnou, zda navržené postupy práce využijí a zda dále budou se sociálním kurátorem spolupracovat na řešení dalších okruhů v jejich životě.

Specifickou činností spadající do působnosti sociálních kurátorů je **vedení evidence osob** nacházejících se ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Informace o nástupu vazby, o nástupu výkonu trestu, o změně věznice či o termínu propuštění získávají prostřednictvím hlášení Vězeňské služby ČR. Na základě těchto získaných informací kontaktují sociální kurátoři písemně nebo osobně klienty ve vazbě, ve výkonu trestu, nebo po jejich propuštění a nabízejí jim odborné sociální poradenství s cílem řešit jejich současnou sociální situaci.

Nositeli změn a aktivními činiteli nadále zůstávají samotní **klienti**. V rámci spolupráce může být řešeno pouze to, co **klient definuje jako problém** neboli zakázku, na kterou **sociální kurátor** reaguje **nabídnutím pomoci**. Spolupráce sociálního kurátora a klienta **nebývá časově ohraničena**. Někdy pro vyřešení definovaného problému stačí jednorázová konzultace, jindy je třeba navázání dlouhodobější spolupráce, mnohdy v rozsahu několika let.

Probační úředník i sociální kurátor patří mezi profesionální pomáhající pracovníky, jež mohou v rámci navázané spolupráce nabízet klientům pomoc při řešení dalších definovaných okruhů v jejich životě tak, aby se dokázali ztotožnit s požadavky a nároky většinové společnosti a byli zodpovědní za vlastní chování a jednání.

3.3.2 Pozice sociálního kurátora a jeho kompetence

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (dále jen „zákon o hmotné nouzi“) definuje cílovou skupinu, se kterou sociální kurátor spolupracuje. Obecně jsou to osoby nacházející se v hmotné nouzi. Dle § 2, odst. 6 tohoto zákona lze považovat za osobu v hmotné nouzi taktéž osobu, *kteřá nesplňuje podmínky uvedené v odstavci 2 jmenovaného zákona, avšak v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svou situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména:*

- a) *je propuštěna z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo*
- b) *je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo*
- c) *je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo*
- d) *nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez příštřeší, nebo*

*e) je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.*⁷⁵

Výše uvedené osoby mají nárok na jednorázovou dávku pomoci v hmotné nouzi, tj. mimořádná okamžitá pomoc, která byla do 31. 12. 2011 přímo vyplácena sociálními kurátory jednotlivých obecních úřadů a obcí s rozšířenou působností. To bývá nejčastější motivací velké části propuštěných k realizování prvotní návštěvy sociálního kurátora, chtějí od něho vyplatit tzv. „tisícovku“. Od 1. 1. 2012 však rozhodují o výplatě veškerých dávek, a to nejen podle zákona o hmotné nouzi (např. také dávky státní sociální podpory) krajské pobočky Úřadu práce ČR (dále jen „ÚP“). Nadále však platí, že sociální kurátor s výše popsanou cílovou skupinou spolupracuje a pro přiznání mimořádné okamžité pomoci vyžaduje krajská pobočka ÚP jeho součinnosti, tzn., že sociální kurátor těmto osobám vystavuje tzv. doporučení pro případné vyplacení mimořádné okamžité pomoci, což však nepatří ke stěžejní činnosti sociálního kurátora.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „zákon o sociálních službách“) definuje v § 92, písm. b) pracovní náplň a působnost sociálního kurátora. Podle zmíněného paragrafu má obecní úřad obce s rozšířenou působností koordinovat poskytování sociálních služeb a zároveň osobám ohroženým sociálním vyloučením poskytuje odborné sociální poradenství. Z toho tedy vyplývá, že obce a města mají zákonem uloženu povinnost zřizovat pracovní pozici (tj. např. sociální kurátor), jež bude zaměřena na potřeby cílové skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením. Výše zmíněný zákon o sociálních službách definuje sociální vyloučení jako vyčlenění osoby z běžného života společnosti, která není schopna v důsledku nepříznivé sociální situace se do něj zapojit. Dle zákona o sociálních službách lze za klienty sociálních kurátorů považovat osoby, které jsou ohrožené sociálním vyloučením jednak z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo z důvodu pobytu ve výkonu trestu či výkonu vazby a jednak způsob života samotných klientů může přispívat k jejich sociálnímu vyloučení, protože je často staví do konfliktu se společností. Sociální kurátoři jsou povinni podle tohoto zákona poskytovat svým klientům nejen základní, ale především odborné sociálního poradenství, které je přímo zaměřeno na specifické potřeby konkrétní cílové skupiny.

Sociální kurátor při výkonu své profese získává citlivé údaje prostřednictvím hlášení od Vězeňské služby ČR (tzv. „hlášenky“). Tato hlášení obsahují informace o nástupu, přemístění a propuštění klienta z výkonu vazby/výkonu trestu odnětí svobody. Sociální kurátor s těmito informacemi nakládá takovým způsobem, aby byla zajištěna ochrana osobních údajů a současně kontinuita práce s těmito klienty. Sociální kurátor tyto informace zaznamenává do spisové agendy jednotlivých klientů, zároveň jsou základním statistickým údajem vedeným těmito pracovníky. Tyto údaje vede u klientů, kteří k němu spadají na základě místa trvalého pobytu,

⁷⁵ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In *Sociální zabezpečení 2015*. Ostrava: Sagit, 2015, § 2, odst. 6, str. 187. ISBN 978-80-7488-095-7.

příp. na základě zvoleného faktického bydliště (nejčastěji po propuštění z výkonu vazby/výkonu trestu). Na základě těchto hlášenek provádí písemné oslovení klientů, kterých se tyto informace týkají a nabídne jim případnou spolupráci.

Sociálně pedagogické působení sociálního kurátora spočívá v tom, aby své klienty nacházející se v nepříznivé sociální situaci podporoval k vlastní aktivitě a následně je zplnomocnil k individuálnímu přístupu v řešení svého problému. Klient je ten, kdo je držitelem svého problému. Mnohdy si však klienti sociálních kurátorů svou situaci, svůj problém či obtíž nedokáží nebo nechtějí přiznat, případně na ně rezignují a neřeší je. V takových případech nastupuje sociální kurátor, který se snaží takové klienty motivovat ke změně, plánuje s nimi sociální intervenci a nabízí jim součinnost vedoucí k realizaci sociálních změn. Sociální kurátor se tedy orientuje na potřeby svých klientů, ale je nutné připomenout, že úspěšné sociálně-pedagogické působení musí být založeno na oboustranné aktivitě a reciprocitě.

Sociální kurátor vykonává specifický druh *nedirektivní sociální práce* zaměřené především na terciální prevenci před sociálně patologickými jevy. Nedirektivní přístupy užívané sociálními kurátory vycházejí z principů C. G. Rogerse. Tyto principy sociální kurátoři užívají při práci se svými klienty následovně:

1. **Bezpodmínečné přijetí** – sociální kurátor své klienty nehodnotí a nesoudí; bere vážně jejich potřeby a má zájem o to pomoci jim v dané sociální situaci; sociální kurátor nechává své osobní hodnoty a postoje stranou.
2. **Autenticita pracovníka** – tj. opravdovost a upřímnost sdělení a pracovních postupů, sociální kurátor se neskrývá za svou profesi – není pouze pracovníkem „v bílém plášti“. Důležité je, aby se sociální kurátor „neskrýval“ za hodnoty a principy své práce a za její mnohdy komplikovaná teoretická východiska. Teoretické dovednosti a znalosti musí umět srozumitelně předat svým klientům. Klienti nechtějí slyšet teorii, potřebují znát praxi, potřebují vědět, že člověk, co s nimi pracuje, je nejen odborníkem, ale především tzv. osobností s lidskou tváří a s vlastními pocity a postoji.
3. **Empatie** – sociální kurátor by měl být schopen vcítit se do situace klienta a do klientových prožitků, které dokáže pojmenovat; vzájemně s nimi pracují. Sociální kurátor by měl vnímat klienta jako komplexní osobnost a v určitých situacích by se měl umět na klientovy reakce a události podívat tzv. jeho očima.⁷⁶

Nedirektivní spolupráce mezi klientem a sociálním kurátorem je založena na principech dobrovolnosti a svobodné vůli. Veškeré společně realizované aktivity vycházejí ze svobodného rozhodnutí a dohody mezi klientem a sociálním kurátorem. Klienti nemají povinnost docházet

⁷⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, str. 203 – 204. ISBN 80-7178-473-7.

za sociálním kurátorem a pravidelně ho informovat o své situaci. Je tedy více než jasné, že první kontakt s potencionálním uživatelem služeb sociálního kurátora je stěžejní a klíčový, musí při něm být klientovi objasněny veškeré základní principy a současně poskytnuto dostatečné penzum informací a možností spolupráce. Sami klienti následně určují začátek, průběh a případný konec vzájemné spolupráce. Sociální kurátor musí tedy zvládat plnit v rámci spolupráce s klientem několik rolí najednou, tj. např. průvodce procesu sociální změny, zprostředkovatel informací a služeb, mediátor při řešení sporných situací, doprovázející v situacích vyžadující odborný dohled (např. jednání na úřadech), aj. Sociální kurátor k tomu využívá především metody terénní sociální práce, odborného poradenství, krizové intervence, případové práce, rozhovoru, atd. Nedílnou součástí činnosti sociálního kurátora je také depistáž, při které v tzv. přirozeném prostředí (tj. místa, kde se osoby ohrožené sociálním vyloučením shlukují nebo kde přebývají – parky, nádraží, zahrádkářské kolonie, aj.) vyhledává případné klienty a nabízí jim možnost vzájemně spolupracovat na změně jejich nepříznivé sociální situace a podporovat jejich sociální stabilizaci.

3.3.3 Sociálně pedagogické přístupy užívané sociálními kurátory

Sociální stabilizaci (podmíněně) propuštěných ovlivňuje často prostředí, do kterého se jedinci vrací. Prostor, v němž jsou sociálně patologické projevy podporovány, není možné považovat vhodné pro sociální stabilizaci podmíněně propuštěných, stejně tak i jakákoliv absence osob blízkých nepříznivě ovlivňuje jejich sociální stabilizaci a má vliv na jejich opětovné začlenění zpět do běžné společnosti. Mnozí jedinci (podmíněně) propuštění potřebují první kroky na svobodě společně s někým sdílet, potřebují pomoc a podporu, protože se často nedokáží sami adekvátně zorientovat v legislativních, ale i běžných společenských postupech a také jejich očekávání nemusí být vždy reálná. V těchto případech může být osobnost propuštěného, vedle probačního úředníka, nasměrována také sociálním kurátorem. Navázáním spolupráce může dojít k vzájemnému řešení jednotlivých problémových okruhů v jejich životě, k nimž patří např. finanční a bytová situace, motivace k práci, zadluženost, atd.

3.3.3.1 Pomoc v oblasti finanční situace

Při propuštění se jedinec mnohdy potýká s nedostatkem financí, ze kterých by si mohl zajistit základní a nezbytné životní potřeby. Ekonomické oddělení věznice provede před propuštěním rozúčtování a kontrolu osobního konta daného odsouzeného. Propuštěný poté obdrží finance, které mu náleží jako tzv. úložné. Jedinci, kteří nemají žádné finance na svém osobním kontě, obdrží od věznice tzv. sociální výpomoc. Výše sociální výpomoci je určena tak, aby si propuštěný mohl zaplatit cestu do místa svého trvalého pobytu, nebo do místa, kam udal, že se bude vracet navýšenou o finance, ze kterých by si mohl zakoupit stravu, hygienu a další

nezbytné potřeby do nejbližšího pracovního dne, v němž by mohl požádat o jednorázovou dávku mimořádné okamžité pomoci.

Mimořádná okamžitá pomoc (dále jen „MOP“) je dávkou jednorázovou, která může být osobám (podmíněně) propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody vyplacena ve výši 1.000 Kč. Sociální kurátor s propuštěným vyplní žádost o tuto dávku, sepíše s ním zprávu, která obsahuje informace sdělené samotným klientem a která je součástí žádosti o dávku mimořádné okamžité pomoci. Správní orgán (tj. Úřad práce ČR – oddělení nepojistných sociálních dávek) však při posuzování nároku na tuto dávku přihlíží také k tzv. úložnému a k prostředkům, které jsou jedincům při propuštění vyplaceny.⁷⁷ V praxi se většinou stává, že částka vyplacená propuštěnému je odečtena od maximální možné výše dávky (1.000 Kč) a výsledný rozdíl je případně klientovi vyplacen v podobě mimořádné okamžité pomoci. V případech, kdy mají jedinci ve věznici založenu finanční částku přesahující tisíc korun českých, rozhodne většinou správní orgán o nepřiznání této jednorázové dávky.

Podmíněně propuštěný, který nemá bezprostředně po propuštění předjednaný nástup do zaměstnání a nemá žádný jiný pravidelný příjem (např. z dávek důchodového zabezpečení – starobní, invalidní, vdovský/vdovecký, aj.), by se měl následně zaregistrovat do **evidence uchazečů o zaměstnání Úřadu práce ČR** dle místa svého trvalého pobytu. Při zaregistrování předkládá doklad totožnosti (příp. náhradní doklad), potvrzení o propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a tzv. potvrzení pro zaměstnavatele, kde věznice uvádí informace o výši výdělku a dobu, po kterou odsouzený v rámci výkonu trestu pracoval, případně, že pracovní činnost nevykonával. To bývá většinou důležité potvrzení pro případný vznik nároku na vyplácení podpory v nezaměstnanosti. Propuštěný jedinec se stává uchazečem o zaměstnání registrovaným ÚP, o čemž obdrží potvrzení. Uchazeči o zaměstnání neboli registrovaní nezaměstnaní patří mezi tzv. státní pojištěnce. Stát za státní pojištěnce hradí pojistné na veřejné zdravotní pojištění.

Jedinec bez pravidelného finančního příjmu, může následně žádat o tzv. opakující se **dávky pomoci v hmotné nouzi**. Systém dávek pomoci v hmotné nouzi spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, které tyto dávky charakterizuje jako *moderní formu pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení*.⁷⁸ Žádosti o tyto dávky podává (podmíněně) propuštěný na příslušném kontaktním pracovišti ÚP na oddělení nepojistných sociálních dávek dle místa trvalého pobytu. Na jednoho referenta, u něhož lze žádat o dávky pomoci v hmotné nouzi připadá většinou denně několik

⁷⁷ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In *Sociální zabezpečení 2015*. Ostrava: Sagit, 2015, § 37, písm. e), str. 199. ISBN 978-80-7488-095-7.

⁷⁸ *Obecné informace a vymezení některých pojmů*. <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/obecne> [online]. [cit. 2015-10-24]

desítek žadatelů, proto odborné poradenství a asistenci v této oblasti většinou zajišťují sociální pracovníci pracující na obci (tj. právě sociální kurátoři). Sociální kurátor poskytuje klientovi základní informace a podmínky vztahující se k podání žádosti a upozorňuje klienta na povinnosti, které se k němu jako k osobě požívající dávky pomoci v hmotné nouzi vztahují.

3.3.3.2 Pomoc se zajištěním bytových potřeb

Komise pro sociální začleňování Ministerstva práce a sociálních věcí ČR vytvořila expertní skupinu pro řešení problematiky bezdomovectví, která následně zpracovala a v roce 2014 přijala ***Koncepci prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*** (dále jen „Koncepce“). Tato Koncepce respektuje funkční definici bezdomovectví ETHOS (Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení), jež byla vytvořena Evropskou federací národních sdružení pracujících s bezdomovci (FEANTSA). *Typologie ETHOS vychází z principu, že pojetí domova lze chápat ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bezdomovství. Mít domov může být chápáno jako: mít přiměřené bydlení, které může osoba a její rodina výlučně užívat (fyzická oblast); mít prostor pro vlastní soukromí s možností sociálních vztahů (sociální oblast); mít právní důvod k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení – všechny tyto situace ukazují na absenci bydlení. ETHOS tedy člení osoby bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení.*⁷⁹ Dle této typologie lze (podmíněně) propuštěné zařadit mezi jedince bez bytu, jejichž možnosti bydlení po propuštění jsou velmi omezené. V případech, kdy jedinec nemá osoby blízké, které by mu poskytly bezprostřední pomoc a podporu, vytvořily mu zázemí a prostor pro společné bydlení, nemůže adekvátně naplňovat fyzickou, sociální, ale také právní oblast (viz. definice výše). Podmíněně propuštění jsou často ohroženi ztrátou bydlení, jehož extrémní podoba je stav sociálního vyloučení. Stav sociálního vyloučení je procesem, při kterém jsou jedinci či skupiny obyvatel vytěšňováni na okraj společnosti, mají ztížen přístup ke zdrojům a příležitostem, které jsou pro většinovou společnost dostupné.⁸⁰ Za tyto příležitosti lze považovat např. zaměstnání, bydlení, vzdělání, atd. Propuštění jedinci potřebují k realizování těchto příležitostí pomoc, podporu a mnohdy kontrolu od osob blízkých, od probačních úředníků, sociálních kurátorů či sociálních pracovníků. Neuspokojení potřeby bydlet, tedy nemít domov, kam se jedinec může vracet a kde se bude cítit bezpečně, je pro další vývoj a sociální stabilizaci propuštěného velmi rizikovým faktorem.

Sociální kurátor musí dobře znát možnosti bydlení svých klientů, protože od nich se odvíjí následná pomoc a stanovení cíle spolupráce. Pro mnohé z nich je cílem spolupráce se

⁷⁹ *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020.* <http://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf> [online]. [cit. 2015-10-24]

⁸⁰ volně dle *Dlouhodobá vize rezortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování.* http://www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize_SZ.pdf [online]. [cit. 2015-10-24]

sociálním kurátorem právě zajištění bydlení. Obecně platí, že zajištění bydlení a pravidelného finančního příjmu jsou zásadní požadavky pro stabilizaci klientovy situace, přičemž bydlení zůstává prioritou „číslo jedna“. Stanovení tohoto pořadí priorit vychází ze zkušenosti, že teprve zajištěné bydlení předchází dalším krokům v řešení situace klienta.⁸¹ Sociální kurátor musí mít přehled o možnostech ubytování klientů v lokalitě, v níž vykonává svou profesi. Většinou zastává sociální kurátor v oblasti bydlení pozici zprostředkovatele dalších sociálních služeb. Proto by měl průběžně ověřovat a zjišťovat podmínky jednotlivých zařízení a organizací. Podmíněně propuštěnému nabízí sociální kurátor kontakty a zprostředkovává jim osobní jednání s pracovníky zařízení sociálních služeb, v některých případech může provádět také jejich doprovod do příslušného zařízení. Těmito zařízeními jsou např. noclehárny a azylové domy, jež lze dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „zákon o sociálních službách“) zařadit mezi služby sociální prevence.

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.⁸² Podmíněně propuštění lze chápat jako nepříznivou sociální situaci v životě těch, kterých se to týká, ale také jejich nejbližších. Služby sociální prevence umožňují podmíněně propuštěným uspokojit nejen základní fyziologické potřeby (tj. např. potřebu spánku, zajištění potravy, atd.). V podmínkách azylových domů a nocleháren může jedinec kromě potřeby spánku využívat další základní činnosti, které přispívají k naplňování ostatních fyziologických potřeb. K těmto činnostem lze přiřadit poskytnutí stravy, zajištění hygieny, sociálního šatníku, zdravotního ošetření, atd. Pobyt v azylovém domě i na noclehárně je časově omezen. Při pobytu spolupracují klienti s tamějším sociálním pracovníkem, který jim poskytuje základní a odborné sociální poradenství tak, aby mohlo dojít u klienta k naplňování dalších potřeb, k rozvoji jeho kompetencí a k posilování žádoucího chování. Mezi zařízení služeb sociální prevence poskytující ubytování formou nocleháren či azylových domů, poskytující sociální poradenství, terénní sociální služby a nízkoprahová denní centra pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a ztrátou bydlení lze mimo jiných přiřadit tyto organizace (působí v mnoha krajích a městech České republiky)⁸³:

⁸¹ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, str. 347 - 348. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁸² Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In *Sociální zabezpečení 2015*. Ostrava: Sagit, 2015, § 53, str. 127. ISBN 978-80-7488-095-7.

⁸³ kontaktní údaje na organizace jsou uvedeny v příloze této diplomové práce

- **Armáda spásy**
- **NADĚJE**
- **Arcidiecézní charita**
- **Centrum sociálních služeb Praha** (jednotlivá zařízení působí v Praze)

Sociální kurátor udržuje kontakt s klientem i po dobu jeho pobytu v zařízení sociálních služeb a spolupráci zaměřuje na budoucí situaci po skončení ubytování. Partnerem pro sociálního kurátora jsou specializovaní pracovníci zařízení, kteří mohou sami navrhnout řešení klientovy situace. Za uspokojivé řešení nemůže být považováno ani dlouhodobé pobývání klienta v různých typech zařízení sociálních služeb, např. opakované přesuny mezi různými azylovými domy. Klient by se neměl stát závislým na sociální službě, protože to brání jeho dalšímu začleňování.⁸⁴ Jedinec se zajištěnou potřebou ubytování bývá lépe orientován na řešení dalších okruhů v jeho současné sociální situaci. Sociální kurátor a ostatní spolupracující však nesmějí zapomínat, že především podmíněně propuštěný by měl být aktivním článkem v procesu své sociální stabilizace.

3.3.3.3 Pomoc s návratem na trh práce

Hledání zaměstnání a návrat na trh práce patří k jednomu z nejčastějších okruhů řešených s klienty v rámci uloženého probačního dohledu a často bývá také zakázkou řešenou v rámci spolupráce se sociálním kurátorem. *Nezaměstnanost je hlavním faktorem sociálního vyloučení, který vede ke ztrátě příjmu, k nejistotě, k omezení životních šancí a ke ztrátě statusu aktivního občana, který se chce zapojit do společenského života. Nezaměstnanost stigmatizuje, budí nedůvěru zaměstnavatelů a mění status nezávislého svobodného občana ve status závislého klienta sociálního státu. Práce a ekonomická soběstačnost je pro znevýhodněného jednotlivce mocným integrujícím prvkem a základním prostředkem emancipace a posílení identity.⁸⁵ Nezaměstnanost přináší důsledky pro život daného jedince, jeho nejbližšího okolí, ale také pro společnost jako celek, proto je třeba vnímat nezaměstnanost jako velmi klíčový problém v sociální stabilizaci podmíněně propuštěného.*

Osoby podmíněně propuštěné lze zařadit mezi rizikové skupiny obyvatel ohrožených vznikem a prohlubováním nezaměstnanosti. Tito jedinci patří k těm, kteří mívají problémy s návratem na trh práce a s nalezením (vhodného) zaměstnání. *Odborníci se shodují na tom, že v posledních letech se přístup na pracovní trh pro osoby s trestní minulostí ztížil. Stále více zaměstnavatelů požaduje trestní bezúhonnost i pro ty nejobyčejnější manuální práce. Právní experti v této souvislosti poukazují na to, že požadavek trestní bezúhonnosti je oprávněný, pokud*

⁸⁴ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, str. 348. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁸⁵ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, str. 350. ISBN 978-80-7368-627-7.

je dán zákonem. Tak je tomu například u pedagogických, sociálních a zdravotnických pracovníků nebo u některých funkcí ve státní službě. Požadavek trestní bezúhonnosti může být dále oprávněný i v případě, že má přímou souvislost s charakterem pracovní činnosti. Pokud zaměstnavatel vyhodnotí, že např. z bezpečnostních důvodů není vhodné na konkrétní pozici zaměstnat odsouzenou osobu, je jeho požadavek přiměřený (např. na pozici pokladníka nebo osobního bankéře nebude přijata osoba odsouzená za majetkovou trestnou činnost).⁸⁶ Je tedy patrné, že záznam v rejstříku trestů, ale také osobnostní charakteristiky mnohých podmíněně propuštěných (tj. např. nízká, případně žádná dosažená kvalifikace; žádné předchozí pracovní zkušenosti; závislostní chování; nedochvilnost, aj.) patří ke skutečnostem, které je v oblasti jejich zaměstnatelnosti omezují, mnohdy až diskriminují. Sociální kurátor pomáhá klientovi nabídkou pravidelných setkání (zejména v prvních týdnech spolupráce), kdy mu vysvětluje důležitost evidence na úřadu práce a pomáhá překonávat případné překážky této evidence...⁸⁷ Nositelem změn v oblasti hledání zaměstnání je v první řadě nezaměstnaný, který má povinnost při zaevidování se na úřadu práce, spolupracovat s přidělenou referentkou, poskytovat jí součinnost a hlídat si pravidelné termíny společných konzultací. V případě nedodržení stanovených termínů, může být nezaměstnaný sankčně vyřazen. Sankční vyřazení může u jedince prohlubovat jeho nepříznivou sociální situaci, má za následek odejmutí dávek pomoci v hmotné nouzi a jedinec se tak může dostávat do bezvýchodné situace. Nemá žádné pravidelné příjmy, žádnou vidinu nalezení pracovního poměru a běžné žádoucí vzorce chování zde mohou selhávat, riziko recidivy může být vysoké.

Na žádost klienta pomáhá sociální kurátor klientovi při hledání vhodného zaměstnání. Informace o volných pracovních místech kurátor získává v úzké spolupráci s ÚP, vychází také z místní znalosti pracovního trhu, příp. má možnost vyhledat údaje na internetu. ... Kurátor pomáhá klientům i při zajištění písemných podkladů a při navázání kontaktu s případným zaměstnavatelem. Kurátor má možnost využívat internet, kde jsou k dispozici nabídky zaměstnání po celé ČR, někdy i s ubytováním. Sociální kurátor se společně s klientem dohodne, jakému způsobu kontaktu s případným zaměstnavatelem dá klient přednost, jaké má klient možnosti, aby zaměstnavatele kontaktoval. Klientovi po dohodě umožní např. telefonický hovor s kontaktní osobou⁸⁸. Je tedy zřejmé, že sociální kurátor je v procesu klientova návratu na trh práce a při hledání zaměstnání klientovi průvodcem, nabízí mu kontakty a aktivity vedoucí

⁸⁶ Dobrý skutek, dobrá investice. Zaměstnávání osob s trestní minulostí. Příručka nejen pro zaměstnavatele. http://www.rubikoncentrum.cz/download/e-prirucka_dobry_skutek_dobra_investice.pdf. [online]. [cit. 2015-10-25]

⁸⁷ GOJOVÁ, A. Sborník studijních textů pro sociální kurátory. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, str. 352. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁸⁸ DAVIDOVÁ, I., GOJOVÁ, A. a kol. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, str. 70. ISBN 978-80-7368-628-4.

k jeho uplatnění, motivuje ho k aktivnímu přístupu a ke snaze pracovat na změně svých dosavadních mnohdy nežádoucích vzorců chování.

V oblasti zaměstnanosti může sociální kurátor zprostředkovávat klientům služby a využívat nástroje a možnosti, jež by měly přispívat ke zvýšení uplatnitelnosti podmíněně propuštěných na trhu práce:

▪ **Rekvalifikace**

- *získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Při určování obsahu a rozsahu rekvalifikace se vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností fyzické osoby, která má být rekvalifikována formou získání nových teoretických a praktických dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání (§ 108 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)⁸⁹*
- rekvalifikaci mohou využít uchazeči o práci registrovaní na úřadu práce, případně lze využít soukromých společností zabývajících se tímto druhem změny kvalifikace či případného doplnění kvalifikace u osob dlouhodobě nezaměstnaných.

▪ **Job Klub**⁹⁰

- odborní pracovníci zařízení nabízejí poradenství a podporu při hledání zaměstnání, přístup k internetu, pomoc s obsluhou PC a využití telefonu
- bezplatné poradenství v oblasti pracovní tematiky – pomoc v orientaci s nabídkami práce; možnosti uplatnění na trhu práce; sepsání životopisu a motivačního dopisu; příprava na osobní pohovor; atd.
- informace o dalším vzdělávání, rekvalifikaci, adresáře na další organizace;
- možnost využití technického zázemí – počítače, telefonní linky a inzerce.

▪ **Agentury práce**

- zákon o zaměstnanosti⁹¹ upravuje podmínky a další náležitosti, které musí agentura práce splňovat, aby zájemcům mohla zprostředkovávat zaměstnání;

⁸⁹ <http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/rekvalifikace> [online]. [cit. 2015-10-25]

⁹⁰ volně upraveno dle <http://www.csspraha.cz/24826-job-klub> [online]. [cit. 2015-10-25]

⁹¹ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. §§ 58 - 66. dostupné na <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zamestnanost/cast2.aspx> [online]. [cit. 2015-10-25]

- zájemcům o práci agentura práce zprostředkovat zaměstnání nebo brigádu, nebo je může na dočasnou dobu přidělit na časově omezenou práci a současně zájemcům může poskytnout poradenské služby v oblasti zaměstnatelnosti;
- zájemce o práci může být zaregistrován v několika agenturách najednou, protože každá agentura může zprostředkovávat zaměstnání z jiných oborů (administrativa, pomocné práce, řemeslné práce, atd.);
- v zájmu každého uchazeče je s příslušnou agenturou pravidelně udržovat osobní či telefonický kontakt a průběžně se zajímat o nabídku prací.

▪ **RUBIKON Centrum**

Existuje několik nestátních neziskových organizací věnujících se problematice klientů se záznamem v rejstříku trestů. Do této práce byla zařazena organizace RUBIKON Centrum, jejíž cíle a teoretická východiska se nejvíce ztotožňují s cílem této diplomové práce a jejíž pracovníci využívají praktické dovednosti a postupy v zájmu sociální stabilizace cílové skupiny klientů.

RUBIKON Centrum⁹² vzniklo již v roce 1994 pod názvem Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici. Založili ho studenti a přednášející katedry sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, kteří si kladli za cíl podpořit a především v praxi využívat nové alternativní formy řešení spáchaných protiprávních jednání u pachatelů trestných činů. Později bylo sdružení přejmenováno na Sdružení pro probaci a mediaci v justici (používána zkratka „SPJ“). SPJ stálo u zrodu Probační a mediační služby v České republice. Sdružení se podílelo na vytváření podmínek pro vybudování PMS, a to prací na zákonných a legislativních normách a předpisech, tak i na systémové a obsahové oblasti vzdělávání úředníků a asistentů PMS.

RUBIKON Centrum patří k organizacím, které se snaží svou činností pomáhat osobám se záznamem v rejstříku trestů ke zvýšení jejich zaměstnatelnosti a uplatnitelnosti na trhu práce. *Cílem našeho sdružení, všech projektů a aktivit, které zajišťujeme, je opětovné začlenění lidí s trestní minulostí do společnosti, rozvoj jejich schopností pro uplatnění na trhu práce a dosažení jejich sociální a pracovní integrace. Tím významně pomáháme v začleňování rizikových skupin a ke snižování jejich recidivy. Šetříme tak nemalé finanční prostředky nás všech. Pomáháme také osobám, které řeší závažné finanční problémy, související s jejich zadlužeností.*⁹³ RUBIKON Centrum pracuje s cílovou skupinou dospělých i mladistvých osob, jež mají záznam v rejstříku trestů a jež se dopustily protiprávního jednání. Klientům poskytují odborné

⁹² volně čerpáno z <http://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme-historie.php> [online]. [cit. 2015-10-25]

⁹³ <http://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme.php> [online]. [cit. 2015-10-25]

poradenství, předávají jim teoretické, ale především praktické dovednosti spadající do oblasti zaměstnávání a dluhové problematiky osob s tzv. kriminální minulostí.

RUBIKON Centrum zapojuje cílovou skupinu klientů do programů na zvýšení zaměstnanosti. Odborní zaměstnanci pracovní agentury napomáhají klientům orientovat se v nabídkách práce, v sepsání životopisu a motivačního dopisu, v praktické přípravě na přijímací pohovor a snaží se je naučit, jak mohou se zaměstnavatelem hovořit o své trestní minulosti. Činnost pracovní agentury doplňují reintegrační mentoři, což jsou tzv. vyškolení jedinci z řad laické veřejnosti nebo z řad samotných klientů, kteří jsou proškolení a kteří dlouhodobě spolupracují s konkrétními klienty. Mentoři poskytují klientům oporu a pomoc při řešení dalších konkrétních situací v jejich životě. Mohou je také osobně doprovázet na jednání na úřady či jiné instituce, zprostředkovávají jim kontakty na další služby či organizace a snaží se tak přispívat k jejich sociální stabilizaci.

Svou činnost doplňuje RUBIKON Centrum o programy řešení zadluženosti. Pracovníci dluhové poradny pomáhají klientům zmapovat jejich dluhy, snaží se jim ukázat možnosti, jak mohou pracovat s rozpočtem. Poskytují klientům stěžejní informace o rizicích nesplacení svých závazků, o správním a exekučním řízení a v neposlední řadě také informace o podmínkách institutu oddlužení (mohou pomoci klientům se zpracováním návrhu na povolení oddlužení).

Zaměstnanci této organizace navštěvují věznice v rámci České republiky a poskytují odsouzeným poradenství, pořádají pro ně přednášky a školení a snaží se je předem oslovovat s cílem motivovat je pro navázání následné spolupráce po jejich propuštění. RUBIKON Centrum realizuje také odborná a akreditovaná školení z oblastí dluhové problematiky, řešení zadluženosti klientů, která jsou především určena pro odbornou veřejnost, která s cílovou skupinou klientů se záznamem v rejstříku trestů také spolupracuje.

Obecně lze konstatovat, že klienti podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, jímž byl současně uložen dohled probačního úředníka, zpočátku mohou mít problém ztotožnit se s tímto institutem a s nutností spolupráce s probačním úředníkem. Probačního úředníka mohou vnímat jako narušitele jejich běžného způsobu chování a prožívání. Považují ho mnohdy za někoho, kdo jim neustále vstupuje do jejich života, dává jim rady, vyžaduje od nich pravidelné informace, očekává od nich plnění uložených povinností, což samotnými klienty může být vnímáno jako nepříjemné až obtěžující. Vzorce chování těchto jedinců nebývají totiž nastaveny a připraveny na nabídku pomoci poskytovanou profesionálními pracovníky (např. probačními úředníky, sociálními kurátory, sociálními pracovníky, aj.), jež využívají při své práci principy vycházející z oborů sociální práce a sociální pedagogiky.

Jak již bylo uvedeno, pomáhající pracovník nad svým klientem přebírá kontrolu, nebo mu nabízí pomoc, případně v procesu vzájemné spolupráce vykonává obě tyto formy

profesionální práce. ...v profesionální práci má kontrola svůj smysl. Je nevyhnutelná, účelná a užitečná. ...Pomoc je užitečná, respektující a příjemná, protože je založená na spolupráci rovnocenných. Pomoc je nepřetržitým zvaním druhého k dialogu. Je známkou profesionality toho, kdo chce [pomáhat], že umí ve své práci rozlišit momenty, kdy se stará, od momentů, kdy nabízí pomoc.⁹⁴ Ve vztahu k cílové skupině podmíněně propuštěných s uloženým probačním dohledem je probační úředník v nelehké pozici. Na jedné straně musí respektovat normy a pravidla vztahující se k jeho profesi, které mu ukládají klienta ve zkušební době kontrolovat, dohlížet na něho a pravidelně o zjištěném informovat soud. Na straně druhé by měl probační úředník jako profesionální pomáhající pracovník disponovat schopnostmi a dovednostmi, kterými by dokázal klienta motivovat k odpovědnosti za své vlastní jednání a ke snaze hledat nové, přijatelnější a především žádoucí způsoby chování a jednání. Pokud probační úředník dokáže spojit obě tyto formy profesionální práce, můžeme následně hovořit o konstruktivní vzájemné spolupráci mezi ním a klientem, což může výrazně přispívat k jeho sociální stabilizaci a k opětovnému začlenění zpět do společnosti.

Neexistují přesná měřítka a ukazatele, které by předkládaly úroveň míry sociální stabilizace u konkrétního klienta, jemuž byl současně uložen probační dohled. Z výše popsaného lze usuzovat, že sociální stabilizaci mimo jiné ovlivňuje existence osob v nejbližším okolí klienta tvořících nejbližší sociální oporu, jejich hodnotový systém, dále přístup ke zdrojům financí a k zajištění bytových potřeb, což je však u jednotlivých klientů značně individuální a v praxi mnohdy těžko ověřitelné. Praktická část diplomové práce předloží kazuistické studie cílové skupiny klientů a zaměří se na konkrétní postupy užívané profesionálními pracovníky s cílem podpořit jejich sociální stabilizaci.

3.4 Faktory a ukazatele sociální stabilizace

Tato podkapitola se konkrétně zabývá definicí sociální stabilizace ve vztahu k podmíněně propuštěným jedincům s uloženým probačním dohledem (tj. cílová skupina). Sociální stabilizace je v této práci vnímána jako postupný proces, ve kterém významnou roli sehrává právě propuštěný jedinec. Postoj propuštěného k uloženému institutu probačního dohledu, způsob spolupráce s probačním úředníkem, případně s dalšími pomáhajícími pracovníky ovlivňují průběh a charakter jeho sociální stabilizace. Z teoretických poznatků a znalostí uvedených výše bylo možné formulovat faktory, jež lze považovat za možné ukazatele úrovně sociální stabilizace cílové skupiny. Jejich existence, vznik a postupný rozvoj může mít vliv na pochopení tohoto pojmu a také na resocializaci konkrétních jedinců. Níže formulované faktory jsou následně použity jako měřítko úrovně a stupně sociální stabilizace konkrétních

⁹⁴ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, str. 23. ISBN 80-85850-69-6.

jedinců popsaných v praktické části. Praktická část se zaměřuje na způsoby sociálně pedagogického působení probačních úředníků a sociálních kurátorů, jež se vedle samotných klientů podílejí na rozvoji a upevňování těchto faktorů a ukazatelů úrovně sociální stabilizace.

▪ **Sociální opora**

Fakt uvěznění a následné (podmíněné) propuštění lze považovat za náročnou životní situaci. Jedinci, kterých se tyto situace týkají, je prožívají většinou jako stresující a zátěžové, nedokáží se na ně připravit a neumí je mnohdy adekvátně zpracovat. Proces zvládnutí zátěže je často spojován s pojmem **sociální opora**. Termín sociální opora bývá mnohými autory vysvětlován dle různých hledisek a kritérií. Pro význam a sociálně pedagogický kontext této práce je použita definice dle Křivohlavého. *Sociální oporou v širším slova smyslu se rozumí pomoc, která je poskytována druhými lidmi člověku, který se nachází v zátěžové situaci. Obecně jde o činnost, která člověku v tísní jeho zátěžovou situaci určitým způsobem ulehčuje.*⁹⁵ Pro jedince navracejícího se z výkonu trestu odnětí svobody je důležitý pocit sounáležitosti s rodinou, s přáteli či jinak významnými osobami, které jsou pro něho důležité, kterých si váží a kteří mu tuto zátěžovou situaci bezprostředně po jejich návratu a v období několika prvních měsíců pomohou ulehčit.

V praxi může mít sociální opora tyto podoby:

- a) **emocionální** = propuštěný jedinec potřebuje zažívat pocity blízkosti, náklonnosti, důvěry, tzv. pocit podané ruky v období nejistoty, nerovnováhy, atd.
- b) **hodnotící** = spravedlivý a lidský přístup k jedinci po výkonu trestu, respektování jeho osobnosti. Vedení jedince k vlastní zodpovědnosti, podpora zdravého sebehodnocení a sebevědomí.
- c) **informační** = poskytování informací důležitých pro překonání situace, v níž se propuštěný nachází. Pomoc a radu mu může poskytnout jedinec, který může mít osobní zkušenost nebo může být odborníkem s nabitými odbornými znalostmi.
- d) **instrumentální** = forma konkrétní pomoci propuštěnému jedinci, např. poskytnutím mimořádné okamžité pomoci, zprostředkováním ubytování, zajištěním ošacení, atd. Jedná se o praktický druh pomoci formou poskytnutí materiální pomoci.⁹⁶

Sociální opora může být poskytována blízkými osobami, se kterými je jedinec vyžadující oporu v osobních vztazích (partner, rodina, přátelé). Na druhé straně může být sociální opora také specifickou součástí některých pomáhajících profesí, jako jsou lékaři, psychoterapeuti, rodinní terapeuti, psychologové či sociální pracovníci. Pomoc je nabízena jednotlivci nebo

⁹⁵ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, str. 94. ISBN 80-717-8551-2.

⁹⁶ volně upraveno dle KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, str. 97 - 98. ISBN 80-717-8551-2.

*rodině v zátěžové situaci.*⁹⁷ Probační úředník, ale i sociální kurátor patří k pomáhajícím profesím a v rámci spolupráce s cílovou skupinou klientů většinou vykonávají jednotlivé podoby sociální opory, především by měli poskytnout účinnou a dostatečnou informační oporu. Po navázání konstruktivní spolupráce může být prostor věnován také předávání emocionální opory. Instrumentální podobu sociální opory může probační úředník i sociální kurátor realizovat zprostředkováním kontaktů na neziskové organizace, případně zprostředkováním konkrétních služeb u těchto organizací. Hodnotící podoba je při navázání spolupráce s klienty také důležitá. Probační úředník i sociální kurátor by měli ke svým klientům přistupovat bez předsudků, nevytvářet vůči nim morální soudy a respektovat jejich individualitu.

Sociální oporu lze zařadit mezi důležitý prvek, jehož existence přispívá k osobnostnímu rozvoji a změně v hodnotách klienta, tedy sociální opora podporuje jeho resocializaci. Je však nutné doplnit, že aby tomu tak bylo, je třeba se zabývat strukturou a kvalitou sítě poskytující sociální oporu. Nezáleží na množství osob, jež poskytují klientovi jednotlivé podoby sociální opory. Záleží ale na hodnotách osob poskytujících sociální oporu, na způsobech jejich uplatňování a také jejich přístupu k právním a morálním hodnotám. Je důležité zaměřit se na to, zda ti, co poskytují sociální oporu, k tomu volí vhodné metody a přístupy a zda naopak nepodporují jedince v protiprávním jednání, případně ho v něm neutvrzují.

Probační úředník i sociální kurátor realizují v praxi jednotlivé podoby sociální opory, svým klientům nabízejí pomoc a podporu v dalších životních oblastech. Motivují je k aktivnímu přístupu, k zodpovědnosti za vlastní jednání a ke snaze naplňovat a vhodně realizovat další níže popsané faktory a ukazatele sociální stabilizace.

▪ **Finanční prostředky a zdroje příjmů**

V rámci uloženého probačního dohledu by se měl pracovník PMS zajímat o oblast příjmů klienta, případně rodiny či okruhu osob, s nimiž žije a zastává určité sociální role. V rámci pravidelných konzultací se konkrétně ptá na výši příjmů a především na zdroje těchto příjmů. Pro další rozvoj jedince je podstatné vědět, jak umí hospodařit a jaké prostředky využívá k zajištění své finanční situace. Sociální kurátor oblast příjmů a zdrojů financí v klientově životě také zjišťuje. Oba pracovníci pomáhajících profesí poskytují klientům odborné sociální poradenství v oblasti jeho příjmů a finanční situace.

Neoficiální a neprokazatelné příjmy, případně dlouhodobá nezaměstnanost a pobírání dávek pomoci v hmotné nouzi (dále jen „DHN“), může být rizikovým ukazatelem v procesu klientovy zdravé sociální stabilizace.

▪ **Bytová situace**

⁹⁷ MAREŠ, J. a kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících I.* Hradec Králové: Nucleus, 2001, str. 59. ISBN 80-86225-19-4.

Domov je místo, kde se může jedinec cítit bezpečně, může zde být se svými blízkými a může se zde věnovat činnostem, které má rád. V případě, že takové místo klient po propuštění nemá, je to možné považovat za alarmující ukazatel úrovně jeho začlenění zpět do společnosti. V rámci konzultací má povinnost klient probačnímu úředníkovi sdělovat veškeré podstatné informace, k nimž právě změna bydliště a způsob bydlení patří. Probační úředník má právo navštívit klienta v místě jeho bydliště s cílem poznat jeho přirozené sociální prostředí, zmapovat jeho zázemí a ověřit si jím sdělované skutečnosti.⁹⁸ Oblast bytové situace patří také k častým zakázkám řešeným ve spolupráci se sociálním kurátorem. Neadekvátní či nedostatečné bytové podmínky mohou být jednou z příčin, proč se propuštěný jedinec opětovně dopustí protiprávního jednání. Pohnutky k tomu mohou být různé. Snaha zajistit si dostupné bydlení různými méně vhodnými až protispolečenskými způsoby může být u těchto jedinců velmi silná. Současně s tím se mohou objevovat další sociálně patologické jevy v životě podmíněně propuštěných, což dále ohrožuje proces resocializace a reintegrace zpět do společnosti a tudíž nepřispívá k sociální stabilizaci klientů.

▪ **Přístup k práci**

Podmíněně propuštění jedinci mívají ztížený přístup na trh práce, jednak z důvodu zátěže v podobě záznamu v rejstříku trestů, jednak také z důvodu toho, že (dlouhodobějším) pobytem ve vězení mohly některé jeho pracovní schopnosti vymizet nebo došlo ke snížení těchto dovedností. Již bezprostředně po propuštění z výkonu trestu by měla být věnována pozornost uplatnitelnosti jedince na trhu práce a rozvoji případně osvojení nových pracovních návyků. Probační úředník, ale i sociální kurátor zjišťují od klientů informace o jejich pracovních dovednostech, zkušenostech a zaměřují se na možnost jejich uplatnění na trhu práce, případně mohou těmto jedincům zprostředkovat spolupráci s dalšími organizacemi. Uplatnitelnost a zaměstnatelnost jedince lze považovat za velmi zásadní oblast, jež má vliv na další vývoj jedince v běžném životě. Oblast zaměstnání nelze oddělit od finanční situace jedince, tyto dvě oblasti spolu úzce souvisí. Jedince s pracovními návyky bude snadněji uplatnitelný na trhu práce, což mu zajistí pravidelný finanční příjem, z něhož si uhradí nájem a základní životní potřeby a zájmy a dostane také možnost umořovat své závazky.

▪ **Denní režim a způsoby trávení volného času**

Denní režim poskytuje většině jedinců řád, pravidelnost a přehlednost v tom, co je čeká, co je třeba vykonat nebo čemu je třeba se věnovat. Při konzultacích zjišťuje probační úředník od klienta jeho denní režim, zajímá se o způsoby trávení volného času a o jeho zájmy. Tato oblast totiž může mnoho vypovědět o osobnosti klienta a jeho životním nastavení. Je vhodné

⁹⁸ volně upraveno dle ŠTERN, P. a kol. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, str. 79. ISBN 978-80-7367-757-2.

požadovat od osob podmíněně propuštěných konkrétní aktivity a úkoly, které si zařadí do svého denního režimu a následně provádět zpětnou kontrolu jejich plnění. S těmito povinnostmi by však v první řadě měli být klienti ztotožnění. Těžko přijmou do svého denního režimu úkony, jež si nepřejí nebo ty, které se jim přímo příčí. Cílem je jedincům žijícím spíše dezorganizovaným způsobem života nastavovat alespoň nějaký rámcový řád. Nahodilé trávení dne a volného času může působit také jako rizikový faktor v procesu sociální stabilizace.

▪ **Přístup k uloženému probačnímu dohledu**

Podmíněně propuštěný by měl být aktivním článkem v procesu sociální stabilizace. Velmi záleží na jím vytvořeném postoji k uloženému probačnímu dohledu. Probační úředník ve stanovené zkušební době shromažďuje poznatky o klientově osobě, kontroluje, zda dodržuje uložené povinnosti a stanovená omezení a současně vytváří prostor pro realizaci zakázek vyřčených klientem. Důležitým ukazatelem přístupu klientů k uloženému opatření je pro pracovníky PMS, jakým způsobem je probační dohled z jejich strany realizován, tedy, jak k němu přistupují. To většinou v praxi znamená, jak klient dodržuje stanovené termíny, jak se omlouvá z absencí na konzultacích a s čím na ně přichází. V rámci konzultací je stěžejním nástrojem spolupráce rozhovor mezi klientem a probačním úředníkem, při němž pracovník sleduje nejen to, co klient sděluje verbálně, ale především se zaměřuje na to, co vyjadřuje neverbálními projevy.

▪ **Postoj k nabídnuté pomoci sociálního kurátora**

Jedinci podmíněně propuštění z výkonu trestu často nemívají osobní zkušenost s pomáháním, neumějí mnohdy adekvátně reagovat na sociálně pedagogické přístupy pomáhajících pracovníků. Sociální kurátor by měl s tímto postojem klientů a jejich nastavením počítat. Měl by se proto již při první konzultaci snažit poskytnout jedinci podstatné a relevantní informace takovým způsobem, který by jedince motivoval k následujícím konzultacím a k průběžné spolupráci. V rámci následujících konzultací může sociální kurátor sledovat verbální a neverbální projevy, poznávat osobnost podmíněně propuštěného, jeho hodnoty a zájmy. Společně mohou řešit další oblasti související s jeho sociální stabilizací, tj. např. jeho zaměstnatelnost, bytovou situaci, sociální zázemí, dluhy, atd. Cílem vzájemné spolupráce by měla být aktivizace klienta a jeho motivace ke změně dosavadních nežádoucích vzorců v chování.

Výše byly konkrétně definovány a specifikovány faktory, jež mohou být u osob po podmíněném propuštění sledovány a jež mohou poukazovat na stupeň a úroveň jejich sociální stabilizace. Bylo důležité definovat a charakterizovat pojem sociální stabilizace a s tím pojmy související, které by měl jedinec spadající do cílové skupiny klientů s uloženým probačním

dohledem splňovat, kterými byl měl projít, nebo kterých by měl dosáhnout, aby se o něm mohlo hovořit jako o jedinci sociálně stabilizovaném, resocializovaném či reintegrovaném na podmínky běžné populace. Popsané faktory a ukazatele míry sociální stabilizace jsou podstatným zdrojem pro realizaci praktické části diplomové práce.

4 Praktická část

4.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je ukázat na vybraných kazuistikách klientů podmíněně propuštěných, jimž byl současně uložen probační dohled (dále jen „klienti s PD“) míru jejich sociální stabilizace v průběhu stanovené zkušební doby. Je poměrně obtížné objektivně zhodnotit míru a úroveň sociální stabilizace klientů s PD. Proto byly teoretické znalosti porovnány s praktickými zkušenostmi, což vedlo k definování sedmi faktorů, prostřednictvím nichž je možné u konkrétních klientů sledovat úspěšnost v procesu jejich sociální stabilizace. K těmto faktorům sledovaným u vybraných klientů s PD patří: sociální opora, finanční prostředky a zdroje příjmů, bytová situace, přístup k práci, denní režim a způsoby trávení volného času, přístup k uloženému probačnímu dohledu, postoj k nabídnuté pomoci sociálního kurátora.

4.2 Použité metody

Vymezený a definovaný cíl praktické části je ověřován prostřednictvím metody případové studie zpracované do formy kazuistik vybraných klientů s PD. Creswell definuje případovou studii jako *kvalitativní přístup, ve kterém výzkumník zkoumá ohraničený systém (případ) nebo více ohraničených systémů (případů) v čase skrze detailní a do hloubky mířící sběr dat zahrnující více zdrojů informací (např. pozorování, rozhovor, audiovizuální materiály, dokumenty a zprávy) a vytváří popis případu a na případě založených témat.*⁹⁹ Předložené kazuistiky vybraných klientů s PD jsou čerpány z činností pracovníků PMS a taktéž z činností sociálních kurátorů. Kazuistiky sledují vývoj daného jedince a zaměřují se také na období předcházející jejich odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody. Pro zachycení kontinuálního vývoje jednotlivého klienta s PD byla pro tvorbu využita analýza spisové dokumentace doplněná o rozhovory realizované sociálními kurátory v rámci konzultací s vybranými klienty.

4.3 Výběr klientů pro tvorbu kazuistik

Pracuji jako sociální kurátorka na úřadu městské části, proto výběr klientů pro tvorbu kazuistik nebyl náhodný. Jednalo se o jedince, se kterými jsem v rámci výkonu svého zaměstnání dlouhodobě a především kontinuálně pracovala a byli v průběhu spolupráce podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody a kterým byl současně uložen PD. Podstatným zdrojem pro tvorbu kazuistik byla metoda analýzy spisové dokumentace.

⁹⁹ Creswell in STANOEV, M. *Případová studie drogových kariér*. In GULOVÁ, L., ŠÍP, R. a kol. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013, str. 73. ISBN 978-80-247-4368-4.

Kazuistiky jednotlivých klientů jsou součástí příloh této diplomové práce. Osobní údaje klientů byly v kazuistikách změněny tak, aby nebylo možné je ztotožnit s konkrétními osobami.

Sociální kurátor spolupracuje dle zákona o pomoci v hmotné nouzi s klienty nacházejícími se ve stavu hmotné nouze, případně s těmi, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením. Těmto klientům sociální kurátor zakládá spis. Obsahem každého spisu klienta je spisová „košilka“, na které jsou uvedeny základní identifikační a anamnestické údaje, důvod zahájení spolupráce a navržené kroky spolupráce. Uvnitř „košilky“ jsou spisové listy (tj. záznamy z jednání s klientem), do nichž je zaznamenáván průběh a struktura provedených jednání a konzultací s klientem, s rodinou, blízkými osobami či s dalšími organizacemi. V podstatě se jedná o záznam rozhovoru s klientem, tedy přepis podstatných událostí a sdělených informací od klienta či dalších osob. Tyto záznamy mohou být doplněny o osobní poznatky sociálního kurátora. Rozhovory realizované s vybranými klienty byly také důležitým zdrojem pro tvorbu kazuistik vybraných klientů. Spisová složka klienta obsahuje rovněž podklady a dokumenty, které sociální kurátor od klienta v průběhu spolupráce obdržel a k jejich evidování dal souhlas a dokumenty získané v rámci spolupráce s dalšími organizacemi. Při tvorbě kazuistik to byly mimo jiné průběžné zprávy o výkonu dohledu, jež klienti obdrželi a následně sociálnímu kurátorovi doložili. Většinou byly tyto zprávy doplněny osobními vyjádřeními klientů, což bylo následně zaznamenáno do spisových listů - záznamů z jednání s klientem. Veškeré podklady a záznamy založené ve spisové složce jsou chronologicky řazeny a označeny pořadovým číslem.

Kazuistiky vybraných klientů jsou členěny pro přehlednost do čtyř částí, tj. osobní a rodinná anamnéza, intervence před uložením probačního dohledu, intervence po podmíněném propuštění a aktuální sociální situace. Osobní a rodinná anamnéza zachycuje základní a mnohdy stěžejní informace o dětství, rodině, pokud tedy byly v rámci spolupráce se sociálním kurátorem zjištěny. Intervence před uložením probačního dohledu shrnuje poznatky o klientovi a o dosavadních sociálně pedagogických metodách užitých v rámci spolupráce se sociálním kurátorem. Intervence po podmíněném propuštění je zaměřena na praktické postupy a sociálně pedagogické přístupy užívané, jednak probačním úředníkem a jednak sociálním kurátorem. Závěrečná část kazuistiky se snaží přinést aktuální pohled na popisované klienty, tedy kde se v současné době nachází a jak se chová v rámci uloženého probačního dohledu.

4.4 Hodnocení sociální stabilizace klienta na základě získaných dat

Pro zjištění míry a úrovně sociální stabilizace vybraných klientů bylo vytvořeno celkem sedm faktorů, jež mohou být ukazatelem tohoto procesu. Kazuistiky chronologicky rozčleněné do čtyř částí budou na tomto místě individuálně sledovány a porovnávány s těmito faktory. V každé kazuistice bude postupně sledována míra a způsoby naplnění, případně nerealizování jednotlivých faktorů ve vztahu k procesu sociální stabilizace. Praktická část by měla přinést pohled na konkrétní klienty a na to, jak se v rámci uloženého probačního dohledu osvědčili nebo neosvědčili a jak měrou je možné je považovat za sociálně stabilizované s přihlédnutím k definovaným faktorům a ukazatelům.

KAZUISTIKA I.

Karla můžeme zařadit k jedincům, kteří se ve svém životě opakovaně dopouští protiprávního jednání. Jeho trestná činnost není nahodilá, není epizodního charakteru, ale přesto se dokáže v případě potřeby chovat slušně, umí zdvořile jednat s probačním úředníkem i sociálním kurátorem. Zaměříme se na porovnání zjištěných poznatků o Karlovi s jednotlivými faktory míry úspěšnosti sociální stabilizace:

▪ Sociální opora

Za nejbližšího a nejdůležitějšího člověka ve svém životě definoval svého bratra. Jeho bratr ale také porušoval psané právní normy. Karla k trestné činnosti přivedl, dopouštěli se jí společně a navzájem se podporovali. V době po podmíněném propuštění, kdy bylo vhodné poskytnout mu emocionální oporu, byla osoba pro něho nejbližší, tj. bratr ve výkonu trestu. V rámci realizovaných konzultací s probačním úředníkem i sociálním kurátorem byla klientovi poskytnuta informační podoba sociální opory. Sociální kurátor mu v bezprostřední době po propuštění umožnil realizovat instrumentální sociální oporu, když mu tzv. předjednal vyplacení jednorázové dávky mimořádné okamžité pomoci. V rámci konzultací s probačním úředníkem i sociálním kurátorem se klient několikrát rozhovořil o své rodině, měl možnost tzv. ventilovat své pocity, čímž mu mohla být alespoň na nízké úrovni suplována pomáhajícími pracovníky emocionální sociální opora. Klient však neměl žádné sociální zázemí, nikoho z rodiny, nikoho blízkého. Je to zřejmé z vyřčení u probačního úředníka, jež může být vnímáno jako tzv. volání o pomoc: „*Nevím, co mám bez bratra dělat. Neumím si bez něho poradit.*“ Můžeme si domýšlet, že potřeba sdílení, emocionálního prožitku mu scházela. Vztah, který navázal s kamarádkou, mu mohl dle jeho myšlení nahradit někoho, kdo mu dá řád, kdo ho nasměruje. Sociálně patologické projevy v chování této kamarádky pravděpodobně nepřispěly ke změně hodnot a postojů u klienta.

Sociální opora a její jednotlivé podoby nebyly u tohoto klienta naplněny. Strukturu nejbližších osob poskytujících sociální oporu tvořili pouze jedinci s rizikovými vzorci chování, případně s patologickými postoji a hodnotami.

▪ **Finanční prostředky a zdroje příjmů**

Z osobní anamnézy je zřejmé, že klient poměrně často střídal zaměstnání, míval pouze občasné brigády a spíše neoficiální zdroje příjmů. V průběhu realizovaných konzultací s probačním úředníkem, ale i sociálním kurátorem představovaly zdroj příjmů dávky pomoci v hmotné nouzi.

Výše příspěvku na živobytí (tj. dávka pomoci v hmotné nouzi, dále jen „DHN“) je v současnosti 3.410 Kč. Její výše by měla dle příslušného zákona o životním a existenčním minimu jedinci umožnit dostatečným způsobem zajistit si základní životní potřeby a zároveň by její výše měla být pro její příjemce motivující.

Oblast finančních prostředků a zdrojů příjmů se v průběhu spolupráce nezměnila. Klient byl stále příjemce příspěvku na živobytí, ale nebyl ani schopen průběžně plnit podmínky vztahující se k vyplácení této dávky. Tento faktor není v praxi dostatečně realizován a není možné hovořit o sociální stabilizaci klienta v této oblasti.

▪ **Bytová situace**

V průběhu uloženého PD bydlel v rekreačním objektu v chatové oblasti, kde však nebyl schopen hradit pravidelné zálohy za služby, případně si domluvit splátkový kalendář na vzniklý dluh. Nevyužil nabídku sociálního kurátora na zprostředkování azylového či jiného ubytování.

Potřebu bydlení měl pravděpodobně klient zajištěnu na úrovni odpovídající jeho schopnostem a možnostem. Pokud bychom se zabývali detailněji touto oblastí ve vztahu ke klientovi, způsob a charakter tohoto objektu by bylo možná vhodné považovat za rizikový pro jeho další životní oblasti a tím by výrazně byl omezen proces jeho sociální stabilizace.

▪ **Přístup k práci**

V rámci uloženého PD není zřejmé, že by klient vykonával nějakou práci nebo alespoň občasnou brigádu oficiálního či neoficiálního charakteru. Již před nástupem do výkonu trestů měl mít klient pouze občasné a nepravidelné výděvky, což bylo právě opakovanými pobyty ve vězení podpořeno. V rámci spolupráce se sociálním kurátorem byl podporován k navázání spolupráce s agenturami práce či Job Klubem, ale následně již nebylo ve spolupráci se sociálním kurátorem v této oblasti jednáno, proto se lze domnívat, že tímto způsobem nechtěl svou uplatnitelnost na trhu práce řešit. Klient byl stále registrovaný jako nezaměstnaný na ÚP, můžeme se tedy domnívat, že není motivován ani výši příspěvku na živobytí, aby změnil svůj postoj a přístup k práci.

Tuto oblast lze považovat za velmi rizikovou. Klient nemá pravděpodobně potřebu pracovat nebo být oficiálně zaměstnán, což snižuje jeho pracovní kvalifikaci a mění jeho pracovní návyky. Tento faktor výrazně omezuje možná i znemožňuje proces sociální stabilizace.

▪ **Denní režim a způsoby trávení volného času**

Klient neumí trávit volný čas vhodnými aktivitami, uvádí, že nemá žádné blízké osoby ani přátele, nezmiňuje se o ničem, co by rád ve volném čase dělal. Při spolupráci s probačním úředníkem se zmiňuje o návštěvách restauračních zařízení, o občasném popíjení alkoholu.

Nekonstruktivní a neplánované trávení volného času s rysy patologických projevů (tj. alkohol, restaurační zařízení) lze s přihlédnutím k osobnosti klienta považovat za rizikový faktor narušující proces sociální stabilizace.

▪ **Přístup k uloženému probačnímu dohledu**

V rámci uloženého PD proběhlo v období od května 2014 do března 2015 celkem šest konzultací s probačním úředníkem, jejichž interval si stanovili 1x za 2 měsíce. Na termíny třech plánovaných konzultací se klient bez omluvy nedostavil, dvakrát se dostavil na vyzvaný náhradní termín. Jedenkrát se nedostavil ani na výzvu a dorazil až následující měsíc, přičemž dle osobního názoru byl pod vlivem návykové látky.

Zpočátku stanovené zkušební doby probíhaly konzultace dle domluveného intervalu, následně se častěji objevovaly neomluvené absence a dokonce konzultace pod vlivem návykové látky, což můžeme považovat za ohrožení procesu sociální stabilizace.

▪ **Postoj k nabídnuté pomoci sociálního kurátora**

Spolupráce se sociálním kurátorem byla po podmíněném propuštění navázána v měsíci květnu 2015 a probíhala do počátku listopadu téhož roku. Spolupráce byla poměrně kontinuální, konzultace probíhaly 1x za měsíc, v jednom měsíci proběhly dokonce dvě konzultace. Zakázky řešené ve spolupráci se sociálním kurátorem souvisely především se stabilizací finanční situace, asistencí při ztrátě osobního dokladu a ze strany sociálního kurátora byly otevírány další možnosti spolupráce (azylové bydlení, zaměstnatelnost, atd.), které na straně klienta neměly odezvu. Taktéž na jednu konzultaci se sociálním kurátorem se dostavil pod vlivem návykové látky.

Zpočátku poměrně intenzivní spolupráce byla následně klientem přerušena. Můžeme se domnívat, že klient si zajistil základní nezbytné potřeby ve spolupráci se sociálním kurátorem a dál již neměl potřebu hledat nové možnosti uplatnění v běžných podmínkách,

na nichž by společně mohli pracovat. Klient nebyl dostatečně motivovaný pro navázání souvislé spolupráce se sociálním kurátorem, tedy příspění tohoto faktoru k procesu sociální stabilizace nelze porovnávat.

Celkové hodnocení sociální stabilizace klienta:

Probační úředník i sociální kurátor využili poměrně dostatečné množství sociálně pedagogických přístupů, jimiž by klienta motivovali ke změně, k aktivitě a k vlastní zodpovědnosti. Na základě výše uvedeného a především dalšího životního vývoje (tj. nástup výkonu trestu) je zřejmé, že míra úspěšnosti sociální stabilizace po podmíněném propuštění byla velmi nízká a ve zkušební době uloženého PD se tak nemohl osvědčit.

KAZUISTIKA II.

Leona je mladou ženou, která ovšem ve svém životě dala přednost nejasné budoucnosti v podobě partnera s narušenými morálními hodnotami a dopouštějícího se protiprávních jednání. Bylo velmi obtížné působit na její osobnost, nabízet jí pomoc, kontrolovat plnění povinností a realizovat tak sociálně pedagogické postupy. Následně budou porovnány informace zjištěné v kazuistice s definovanými faktory a jejich úrovní na její sociální stabilizaci:

▪ **Sociální opora**

Okruh osob, mezi kterými se klientka pohybovala a s nimiž žila ve společném bydlišti, představovali pro ni samotnou značné riziko. Můžeme se domnívat, že hodnoty, jež tyto jedinci vyznávali nelze spojovat s morálními hodnotami většinové společnosti. Podle toho také mohla vypadat emocionální podoba sociální opory jimi poskytovaná ve prospěch klientky. Informační a instrumentální opora ze strany probačního úředníka a sociálního kurátora představovala poskytování stěžejních informací pro průběžný výkon uloženého PD.

Struktura sítě osob poskytujících klientce sociální oporu nebyla kvalitní a také by bylo možné diskutovat o způsobech poskytování této opory. Klientka neměla žádné rodinné zázemí. Probační úředník a sociální kurátor nemohou suplovat dostatečným způsobem jednotlivé podoby sociální opory, proto v této oblasti je možnost sociální stabilizace výrazně snížena až omezena.

▪ **Finanční prostředky a zdroje příjmů**

Klientka nemá žádný pravidelný příjem ze zaměstnání, brigády či obdobného pracovního poměru. Pobírá pouze DHN, tj. příspěvek na živobytí a je registrovaná jak nezaměstnaná na ÚP.

Po celou dobu zkušební byly zdroje příjmu DHN. Pouhý jeden měsíc pracovala brigádně, ale opětovně byla žadatelkou o DHN. V této oblasti nedošlo k žádnému posunu, tedy podle tohoto faktoru nelze posuzovat úspěšnost sociální stabilizace.

▪ **Bytová situace**

Klientka obývá s partnerem a dalšími osobami nezkolaudovaný objekt v zahrádkářské oblasti. Nemá potřebu bydliště měnit. Na domluvený termín osobního pohovoru v azylovém domě se nedostavila, následně odmítla tuto oblast ve spolupráci se sociálním kurátorem řešit.

Možná způsob zajištění bytové potřeby klientce vyhovoval, avšak z objektivního pohledu je nutné zdůraznit, že je pouze otázkou času, jak dlouho budou moci obývat objekt bez právního důvodu. Jak budou situaci řešit potom? Budou hledat nový objekt v zahrádkářské oblasti, nebo se vrátí ke stylu přebývání na ulici, nebo osloví sociálního kurátora a budou řešit tuto zakázku společně? Těžko nyní na tyto otázky odpovědět, pouze čas ukáže. Způsob řešení bytové situace lze považovat za rizikový, omezující sociální stabilizaci klientky.

▪ **Přístup k práci**

Klientka nemá ve svém věku téměř žádné pracovní zkušenosti, nikdy nebyla zaměstnána, má pouze základní vzdělání. V době podmíněného propuštění neměla žádný příslib zaměstnání, byla nezaměstnaná, následně se registrovala do evidence uchazečů ÚP. Na podnět sociálního kurátora se zaregistrovala do agentur práce a žádala je o zprostředkování zaměstnání. Pouhý jeden měsíc pracovala v obchodním domě a doplňovala zboží, což pouze tvrdila. Následně možná neměla potřebu dál pracovat?

Získání pracovní zkušenosti a obdržení příjem z měsíční brigády pro ni pravděpodobně nebyl dostatečnou motivací ke změně hodnotového systému v této oblasti. Nelze tedy s přihlédnutím k jejímu přístupu k práci hovořit o míře úspěšnosti tohoto faktoru a jeho vlivu na sociální stabilizaci.

▪ **Denní režim a způsoby trávení volného času**

Ze záznamů v rámci spolupráce se sociálním kurátorem a z realizovaných rozhovorů není zřejmé, že by se klientka zmiňovala o aktivitách, jimž se věnuje ve volném čase. Není zřejmé, co klientku baví, co upřednostňuje a o co se zajímá. V rámci depistáže provedené v přirozeném prostředí klientky se sociálnímu kurátorovi přiznala, že „si občas něco dá“, ale prý to má pod kontrolou. Při konzultacích na pracovišti probačního úředníka i sociálního kurátora však drogovou závislost negovala, přiznávala pouze občasné popíjení alkoholu s partnerem.

Absence jakýchkoliv zájmů či zálib, nedostatečné využití volného času a především užívání alkoholu a dalších návykových látek je **alarmujícím ukazatelem**, který výrazně **snižuje možnost sociální stabilizace klientky**.

▪ **Přístup k uloženému probačnímu dohledu**

V rámci stanovené zkušební doby PD proběhlo od srpna 2012 do ledna 2013 mezi klientkou a probační úřednicí pět konzultací, přičemž interval setkání si domluvil 1x za měsíc. V listopadu 2012 se na stanovený termín konzultace klientka bez omluvy nedostavila, dostavila se až na základě výzvy k náhradnímu termínu. V prosinci 2012 se též bez omluvy na konzultaci nedostavila a nedostavila se k probačnímu úředníkovi ani na výzvu. Spolupráci zahájila až v lednu 2013, ale její hlavní zájem směřoval k vyhlášené amnestii a jaký význam má pro její osobu.

Zpočátku se klientka na stanovené konzultace dostavovala, následně však nebyla schopná se z absencí omluvit a zdůvodnit svou nepřítomnost. Můžeme se domnívat, že klientka neměla dostatečný motiv pro spolupráci s probačním úředníkem, neměla v patrnosti následky, které jí hrozí v případě porušení podmínek PD, případně to pro ni nebylo důležitým měřítkem, což lze považovat ve vztahu k úrovni její sociální stabilizace jako nedostatek.

▪ **Postoj k nabídnuté pomoci sociálního kurátora**

Spolupráce mezi sociálním kurátorem a klientkou probíhala ještě před jejím odsouzením a po podmíněném propuštění byla tato spolupráce ze strany klientky znovu navázána. Ve stanovené zkušební době probíhal pravidelný kontakt v období od srpna 2012 do dubna 2013. Celkem došlo k devíti konzultacím realizovaným u sociálního kurátora a ke dvěma depistážím v místě bydliště klientky. Zakázky řešené ve spolupráci se sociálním kurátorem souvisely se zabezpečením finanční situace, osobních dokladů a další nabídnuté zakázky byly klientkou spíše odmítány (např. azylové ubytování, ambulantní léčba závislosti). Spolupráce se sociálním kurátorem byla navázána i po rozhodnutí o amnestii, ale jednalo se spíše o jednorázovou konzultaci, v níž klientka potřebovala asistenci sociálního kurátora (tj. občanský průkaz).

Lze předpokládat, že klientka se umí v případě potřeby obrátit na sociálního kurátora, pravděpodobně ví, v jakých oblastech jí může pomoci a co od něho může očekávat. Postoj k této spolupráci je však výrazně omezující, klientka by si nejprve měla uvědomit, jakým způsobem a za užití jakých praktik chce dál v životě fungovat a jaké prostředky využije ke své sociální stabilizaci.

Celkové hodnocení sociální stabilizace klienta:

Amnestie, která vstoupila do stanovené zkušební doby PD, měla vliv na další postoj klientky. Lze se pouze domnívat, zda klientku podpořila ve snaze pracovat na své osobnosti a svém vývoji. Můžeme ale spíše na základě výše uvedeného předpokládat, že klientka neměla dostatek schopností a předpokladů pracovat na svém postoji a změně hodnotového systému, tedy míra úspěšnosti její sociální stabilizace lze považovat za výrazně sníženou. I s podporou

KAZUISTIKA III.

Pavla je možné zařadit mezi jedince, kteří dokáží v průběhu spolupráce s pomáhajícím pracovníkem formulovat zakázku, umí požádat o pomoc a umí požádat o radu. Již v rámci uloženého trestu odnětí svobody navázal velmi intenzivní spolupráci se sociálním kurátorem prostřednictvím písemné korespondence. Po podmíněném propuštění tak mohl při osobním jednání navázat na to, co společně započali, proto pro něho tento kontakt nebyl obtížně realizovatelný. Zaměříme se na jednotlivé oblasti v rámci uloženého PD:

▪ **Sociální opora**

Klient se dopustil závažné trestné činnosti na osobě, která by mu měla poskytovat sociální oporu. Přesto je zřejmé, že matka klientovi poskytovala zázemí a snažila se mu být oporou. Je také zřejmé, že klient je výraznou osobností, je poměrně vzdělaný, má životní zkušenosti a dokáže si v mnohých situacích poradit, případně ví, na koho se má obrátit. Probační úředník i sociální kurátor poskytovali klientovi dostatek informací, kontaktů na další odborníky, jež klient sám požadoval.

Klient nemá mimo svou matku, případně profesionální pomáhající pracovníky, další osoby, jež by mu mohly poskytnout sociální oporu. Klient však působí nadprůměrně orientovaný ve svých potřebách a pocitech, což výrazně přispívá k jeho sociální stabilizaci. Pomáhající pracovník by měl mít při sociálně pedagogickém působení toto na vědomí a měl by klienta vést a motivovat k tomu, aby na rozvoji tohoto faktoru pracoval.

▪ **Finanční prostředky a zdroje příjmů**

V průběhu zkušební doby neměl zpočátku klient žádné oficiální a ani není zřejmé, že by měl nějaké neoficiální příjmy. V podstatě ho živila jeho matka, tedy osoba, jež byla obětí – objektem jeho trestné činnosti. Zde je možné diskutovat o morálnosti a přijatelnosti této situace, avšak klient to v rámci konzultací u probačního pracovníka i sociálního kurátora definoval. Situace se postupně začala vyvíjet, klient začal pracovat na své uplatnitelnosti na trhu práce,

nastoupil do práce a následně začal pracovat jako řidič autobusu, což přineslo výraznou změnu v jeho finanční situaci a ve zdrojích těchto příjmů.

Pokud by nedošlo k posunu v tomto sledovaném faktoru, byla by neexistence až absence finančních příjmů a závislost na příjmech a péči matky velmi rizikovým ukazatelem úrovně sociální stabilizace.

▪ **Bytová situace**

Po podmíněném propuštění nabídla matka klientovi společné bydlení, což využil a ve stanovené zkušební době spolu bydleli v malém bytě. Soužití bylo dle sdělení poměrně nekonfliktní, pouze občas hovořil o tzv. „ponorkové nemoci“. Prý ale k fyzickému či verbálnímu útoku nedochází.

Z objektivního a morálního hlediska není vhodné soužití oběti s pachatelem. Proto by do budoucna bylo vhodné, aby klient tuto oblast řešil. Měl by sobě, ale i své matce dokázat, že je schopen být zodpovědným synem/člověkem, který aktivně přistupuje k řešení jednotlivých oblastí ve svém životě a pracuje tak na své sociální stabilizaci.

▪ **Přístup k práci**

Klient má v této oblasti výhodu v podobě předchozích pracovních zkušeností, získané pracovní kvalifikace a především poměrně rozvinutých pracovních návyků. V rozvoji tohoto faktoru se klient poměrně rychle mobilizoval a využil nabízených kontaktů věnujících se oblasti zaměstnanosti a uplatnitelnosti na trhu práce. Klient měl v této oblasti pravděpodobně jasný cíl, byl schopen pracovat na změně své pracovní kvalifikace a následně se ucházet o nově kvalifikovanou pracovní pozici, což se mu následně podařilo.

Úroveň motivace změnit tuto oblast byla u klienta na vysoké úrovni, věděl, že musí něco individuálně vykonat, jinak ke změně nedojde. Faktor přístupu k práci se klientovi podařilo posílit a v této oblasti je vyšší míra jeho sociální stabilizace.

▪ **Denní režim a způsoby trávení volného času**

Při konzultacích s probačním úředníkem i sociálním kurátorem uváděl, že má dostatek volného času. Negoval jakékoliv pití alkoholu. Volný čas využíval k návštěvám Job Klubu, RUBIKON Centra, učil se na testy autoškoly, aj.

Je zřejmé, že klient dokázal svůj volný čas využít ve prospěch změny v této oblasti, naučil se něčemu novému a mobilizoval svůj vlastní potenciál, tedy jeho úroveň míry sociální stabilizace se posílila.

▪ **Přístup k uloženému probačnímu dohledu**

Klient po podmíněném propuštění z výkonu trestu navázal spolupráci s probačním úředníkem. Konzultace probíhaly od prosince 2014 v intervalu každý měsíc, pouze v měsíci březnu 2015 se klient omluvil z důvodu nemoci, což dokládat potvrzením od lékaře, následující měsíce probíhaly konzultace dle domluvených termínů. Probační úředník klientovi nabídl možnost zahájení mediační činnosti a pracovat tak na úpravě vztahů se svou matkou. V březnu 2015 proběhla konzultace ohledně mediace s matkou klienta a následně ke společnému mediačnímu setkání došlo v srpnu 2015. Jak klient, tak i matka klienta hovořili o mediaci v pozitivním významu. Klient při konzultacích sděluje podstatné události o sobě, dokáže svou činnost a své aktivity plánovat.

Můžeme si povšimnout, že klient přistupuje k uloženému PD zodpovědně, zná důsledky stanovených pravidel a dodržuje je. Umí požádat o pomoc, má zájem spolupracovat s probačním úředníkem. Způsob, jakým přistupuje k realizaci uloženého PD, poukazuje na jeho velkou motivaci ke změně a ke snaze být sociálně stabilizován.

▪ **Postoj k nabídnuté pomoci sociálního kurátora**

Spolupráce se sociálním kurátorem byla započata již v době vzetí klienta do vazby. Probíhal mezi nimi poměrně intenzivní písemný kontakt. Na tuto spolupráci bylo navázáno po podmíněném propuštění klienta. V listopadu 2014 proběhla první osobní konzultace a následně probíhala každý měsíc jedna konzultace do konce roku. V roce 2015 proběhlo několik osobních konzultací, v některých měsících byly nahrazeny komunikací přes e-mailové zprávy a telefonické hovory. Lze si povšimnout, že spolupráce sociálního kurátora a klienta poměrně spontánně „stagnovala“ v době, kdy se klient plně věnoval změně své pracovní kvalifikace a kdy byl motivovaný v oblasti zaměstnání. Přesto se snažil poskytovat sociálnímu kurátorovi průběžné informace o své osobě a o svém vývoji.

Klient iniciativně spolupracoval se sociálním kurátorem, využíval jím nabízené možnosti další spolupráce a zpětně ho informoval o výsledcích jednání. Spolupráce se sociálním kurátorem by mohla být považována za faktor přispívající k sociální stabilizaci klienta.

Celkové hodnocení sociální stabilizace klienta:

V rámci stanovené zkušební doby přistupuje klient k uloženému PD aktivně, dodržuje pravidla konzultací a spolupráce s probačním úředníkem. V případě potřeby vyhledá pomoc sociálního kurátora a nebojí se využít také pomoci dalších organizací. Hlavním aktérem procesu změny je sám klient, pomáhající pracovníky vnímá jako zprostředkovatele či průvodce tímto procesem (naprosto správné vnímání). Rizikovým prvkem může být soužití ve společné domácnosti s matkou (tj. obětí), případně jeho vztah k alkoholu, s jeho požíváním byla v minulosti spojena

klientova agresivita. Přesto lze považovat tohoto klienta za motivovaného a angažovaného změnit své vzorce chování, jehož míra sociální stabilizace je v současné době na vysoké úrovni.

4.5 Návrh opatření a doporučení

Ve vztahu k výše zjištěným skutečnostem budou v této části formulovány postřehy či podněty, které by mohly ve výsledku a v praxi probačních úředníků i sociálních kurátorů podporovat jejich sociálně pedagogické působení při práci s konkrétními jedinci.

Soudy, které rozhodují o podmíněném propuštění (dále jen „PP“) odsouzených jedinců by se možná více mohli **zaměřit na osobnostní charakteristiky** těch, o kterých je rozhodováno. Případně by bylo vhodné, aby ještě před rozhodnutím oslovili **sociálního kurátora** v místě trvalého nebo faktického pobytu žadatele o PP a **požádali ho o vyjádření**, zda s tímto žadatelem pracovali, jaké byly nejčastěji řešené zakázky, okruhy spolupráce, atd. Cílem by mohlo být zmapování klientovy situace, jeho rizikových oblastí a problémových okruhů, jež by případně mohly mít vliv na jeho další vývoj a sociální stabilizaci. Pouze některé soudy ještě před vlastním rozhodnutím o PP sociální kurátory obesílají, ale není to pravidlo, je to podle vlastní zkušenosti, výjimka lokálních soudů.

Rozhodnutí soudů o PP za současného uložení PD by mohlo být ukládáno s přihlédnutím k osobnosti podmíněně propuštěného. Jedinec, který již v minulosti spolupracoval se sociálním kurátorem, případně sociálním pracovníkem, bude snáze **chápat význam pomoci a kontroly v sociálně pedagogickém kontextu**, což by ve výsledku mohlo podpořit jeho aktivní přístup k uloženému PD. Každá žádost o PP je posuzována soudem individuálně. Individuálně s přihlédnutím k charakteristikám odsouzeného by mělo být rozhodováno také o uložení PD. Domnívám se, že je vždy potřeba **zvážit vhodnost a přínosnost rozhodnutí o PP a o uložení PD**, jednak pro osobnost odsouzeného a jednak také pro společnost a pro naplnění výchovného efektu trestu spojeného s odčiněním jeho následků.

V rámci efektivní a průběžné práce s konkrétním podmíněně propuštěným jedincem, jemuž byl současně uložen PD, by bylo možná vhodné organizovat pravidelná setkání všech zainteresovaných stran v domluvených intervalech v rámci stanovené zkušební doby. Společná setkání by mohla mít podobu **pracovních skupin**, jichž by se účastnili klient, probační úředník a sociální kurátor (případně další osoby či zástupci organizací, s klientem pracující), přičemž by si všichni účastníci mohli navzájem předávat a vyměňovat podstatné informace, úspěchy, ale i neúspěchy a upozorňovat na případná rizika. Výsledkem těchto jednání by mělo být jasné rozdělení úkolů, aktivit a povinností klienta s tím, že by mu měl být zřejmý postup, jak toho dosáhne a jakým způsobem může požádat o pomoc. Pracovní skupiny by pomáhajícím pracovníkům pomohly zorientovat se v situaci klienta a v dalších možnostech sociálně pedagogického působení.

5 Závěr

V poslední době se v médiích často hovoří o přeplněné kapacitě věznic. Existuje nějaké efektivní řešení, které pomůže změnit tento stav českých věznic? Může tuto situaci změnit ukládání alternativních trestů, případně propouštění vězňů na podmínku, kterým bude současně uložen probační dohled? Odpovědět na tyto otázky není jednoduché a není to ani cílem této práce. Tato práce si klade za cíl představit probační a mediační službu, její pracovníky a možnosti jejich působení právě na cílovou skupinu osob podmíněně propuštěných, kterým byl současně uložen dohled probačního úředníka.

Diplomová práce se zabývá teoretickými východisky, jež jsou pro činnost pracovníků PMS stěžejní a jichž by se měli při výkonu svého zaměstnání držet. Předkládá konkrétní postupy, jež mohou probační úředníci využívat s cílem podporovat rozvoj zdravého sociálního fungování a přispívat tak k sociální stabilizaci svých klientů. Pojem sociální stabilizace je zde charakterizován s přihlédnutím k možnostem pracovníků PMS a především k cílové skupině klientů. Diplomová práce se zaměřuje na sociálně pedagogické působení probačních úředníků, ale také sociálních kurátorů, případně dalších organizací sociální prevence a jejich vlivem na sociální stabilizaci jedinců spadajících do cílové skupiny.

V praktické části je na kazuistikách klientů poukázán samotný výkon sociálně pedagogických přístupů realizovaných probačními úředníky a také sociálními kurátory. Kazuistiky obsahují stěžejní údaje o osobní a rodinné anamnéze, podstatné informace o klientech, které předcházely uložení probačního dohledu a následně je chronologicky popsána spolupráce probačního úředníka a sociálního kurátora. Praktická část dále porovnává jednotlivé definované faktory se získanými daty zjištěnými v kazuistikách a na základě toho je provedeno hodnocení míry sociální stabilizace vybraných klientů.

Cílem diplomové práce bylo ukázat způsoby sociálně pedagogického působení probačních úředníků vůči klientům s uloženým probačním dohledem a zaměřit se na možnosti sociální stabilizace klientů. Probační úředníci i sociální kurátoři jsou pomáhajícími pracovníky, kteří by měli přistupovat ke každému klientovi individuálně, respektovat jeho osobnost a nehodnotit jeho předchozí jednání, tedy nevytvářet nad ním a jeho chováním morální soudy. Klientům mohou zprostředkovat pomoc v oblastech jejich života, k nimž lze přiřadit zaměstnání, bydlení, finanční situaci, dluhy, atd. Je však podstatné, aby se jednalo o vztah vzájemné spolupráce. Jedním z nejdůležitějších faktorů pro splnění cílů pomáhajících pracovníků, tedy aby podmíněně propuštěný jedinec byl úspěšný ve zkušební době a osvědčil se, je zjištění a potvrzení rozpoznávacích a ovládacích schopností klienta. Toto zjištění může, nikoliv nevýznamně, přispět k modifikaci forem a metod individuálního přístupu ke klientovi,

aby mohl lépe pochopit, že zejména on je aktivním činitelem celého procesu směřujícího k sociální stabilizaci.

Praktická část ověřila, že probační úředníci i sociální kurátoři disponují teoretickými znalostmi a především praktickými zkušenostmi, které ve své praxi přizpůsobí určitému typu klientů a následně s nimi individuálně pracují na jejich sociální stabilizaci, s přihlédnutím k osobnostním charakteristikám a specifikám jednotlivých klientů. Ze zjištěných dat v příložených kazuistikách je zřejmé, že úspěšnost sociální stabilizace se odvíjí od různorodosti faktorů a hledisek konkrétních klientů. V neposlední řadě je nutné neponechat stranou souvislost, zda předchozí zkušenost klientů s již dříve nabízenou pomocí a případnou spoluprací s pomáhajícími pracovníky povede k vyšší míře úspěšnosti jejich sociální stabilizace ve zkušební době uloženého probačního dohledu. Proto je vhodné na tomto místě konstatovat, že bez angažovanosti a motivace klienta samotného, nemůže být tento proces úspěšný a také míra jeho sociální stabilizace nebude dostatečně účinná, což je v této diplomové práci prokázáno.

6 Seznam použitých zdrojů

- ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Praha: SUPPORT, 1994.
- DAVIDOVÁ, I., GOJOVÁ, A. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
- GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-627-7.
- GULOVÁ, L., ŠÍP, R. a kol. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4368-4.
- HENDRYCH, I. *Možný přínos teorií sociální práce pro klienty po výkonu trestu odnětí svobody*. In *Sociální práce. Sociální práce s pachateli trestných činů*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, č. 2, rok 2012. ISSN 11213-6204.
- KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. 1. vydání. Praha: ACADEMIA, 2005. ISBN 80-200-1307-5.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8551-2.
- LINHART, J. a kol. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2005.
- MAREŠ, J. a kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících I*. Hradec Králové: Nucleus, 2001. ISBN 80-86225-19-4.
- MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-256-4.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7376-002-X.

MŮHLPACHR, P. *Sociální práce*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3323-1.

NETÍK, K. a NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-518-1.

SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl. Obecná část*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-679-2.

SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie II. díl. Speciální část*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-680-6.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I. díl. Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězňenými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. díl. Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.

ŠTERN, P. a kol. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-69-6

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VODÁKOVÁ, A. a kol. *Sociologické pojmosloví. Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-03-6.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In *Trestní předpisy 2014*. Ostrava: Sagit. ISBN 978-80-7488-032-2.

Zákon č. 141/1964 Sb., trestní řád. In *Trestní předpisy 2014*. Ostrava: Sagit, 2014. ISBN 978-80-7488-032-2

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In *Sociální zabezpečení 2015*. Ostrava: Sagit, 2015. ISBN 978-80-7488-095-7.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In *Sociální zabezpečení 2015*. Ostrava: Sagit, 2015. ISBN 978-80-7488-095-7.

ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

Internetové zdroje

<http://www.armadaspasy.cz/>

<http://business.center.cz/>

<http://www.csspraha.cz/>

<http://praha.charita.cz/>

<http://www.mpsv.cz/cs/>

<http://www.nadeje.cz/>

<https://www.pmscr.cz/>

<http://www.rubikoncentrum.cz/>

<http://uzis.cz/>

<http://www.vscr.cz/>

7 Seznam příloh

Příloha č. 1 Kazuistika I. – III.

Příloha č. 2 Seznam zařízení sociální prevence

Příloha č. 1

KAZUISTIKA I.

Karel (nar. 1978)

OSOBNÍ A RODINNÁ ANAMNÉZA:

Karel vyrůstal v úplné rodině se svou matkou, otcem a starším bratrem Kamilem (nar. 1974). Rodina bydlela v okrajové pražské městské části v rodinném domě. Když bylo Karlovi 10 let, zemřela mu matka a o veškeré povinnosti v rodině se musel začít starat otec a starší bratr Kamil. Otec pracoval jako řidič tramvaje u Dopravního podniku. Po smrti své manželky se již neoženil, začal nejprve o samotě pít alkohol, později se již s tímto zlozvykem netajil, pil doma a také častěji chodil do restauračních zařízení. Následně propadl závislosti na alkoholu, nedokázal chodit střizlivý už ani do zaměstnání. Z práce byl propuštěn a stal se uchazečem o zaměstnání na Úřadu práce ČR. Práci si nehledal, hledal pouze příležitosti k pití a k setkávání se s kamarády v restauračních zařízeních. Otec si často od kamarádů půjčoval finance, které však nevracel a současně zapomínal platit povinné platby za služby (tj. elektřina, voda, plyn, atd.). Finančně začala rodina strádat. Situace se vyhroutil až tak, že byli nuceni rodinný dům prodat a přestěhovali se do rekreačního objektu v chatové oblasti, kam jezdili pouze o prázdninách. Finance z prodeje pokryly však pouze dluhy a další závazky vůči věřitelům.

Starší bratr Kamil v té době navštěvoval odborné učiliště, obor truhlář. Karel dokončoval povinnou školní docházku a přihlásil se do učení v oboru autoklempíř, jež následně úspěšně zakončil složením učňovské zkoušky. Karlovi chyběla maminka, otec se zpočátku snažil suplovat její pozici. Poté, co v jeho v životě začal převládat alkohol, nezajímal se o nic okolo sebe, nezvládal péči o dům a také o své dva syny. Roli dospělého a pečujícího tak převzal Kamil. Karel si Kamila za to velmi vážil. Starší bratr byl pro něho oporou, staral se o něho, bral ho mezi své kamarády a učil ho podle svých schopností, poradit si v jakýchkoliv životních situacích.

Karel byl spíše tichý, introvertní, ve škole neměl mnoho kamarádů a nebyl členem žádné party. Naopak Kamil byl extrovert, byl vůdčí typ, za všech okolností si uměl poradit, vždy měl na vše odpověď. Kamil vzal Karla mezi své kamarády, kde oba poprvé okusili cigarety a alkohol, později oba získali zkušenost s dalšími omamnými látkami, jako např. s marihuanou a pervitinem. Parta pro ně začala být velmi důležitá, najednou někam patřili, měli někoho, kdo je také potřeboval. V rámci členství v partě se začali dopouštět krádeží, které byli nejprve občasné, později začali loupit, své krádeže v partě plánovali a ty byly v praxi potom promyšlenější.

Po dokončení učiliště nastoupil Karel téměř na dva roky do firmy jako autolakýrník. Tato práce ho však nenaplnovala, neměl z ní dobrý pocit. Několik let zkoušel pracovat v profesích odlišných od jeho kvalifikace (prodavač, řidič, skladník, aj.). Nikde však dlouho nevydržel. Poté již následovalo období občasných přivýdělků. Karel neměl oficiální pracovní poměr, jen příležitostné brigády. Volnomyšlenkářský způsob života mu vyhovoval. Jeho bratr Kamil také často střídal zaměstnání. Později získal Kamil práci v autoservisu, jehož majitel nevykonával tuto živnost vždy podle pravidel. Od Kamila a od ostatních spolupracovníků požadoval účast na jeho protizákonných praktikách. Kamil občas k této „práci“ využíval svého bratra Karla.

V únoru roku 2013 zemřel jejich otec a Karlovi zůstal jediným rodinným příslušníkem jeho bratr Kamil, na kterého se velmi upjal.

INTERVENCE PŘED ULOŽENÍM PROBAČNÍHO DOHLEDU:

Karel je veden jako klient sociálního kurátora od roku 2005, kdy byl poprvé odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání 16 měsíců za trestné činy maření výkonu úředního rozhodnutí, neoprávněné držení platební karty a za krádež. V polovině roku 2006 byl Karel podmíněně propuštěn se zkušební dobou 30 měsíců. Ve zkušební době se neosvědčil a z důvodu maření výkonu úředního rozhodnutí nastoupil v září 2007 trest odnětí svobody v délce trvání 4 měsíce. Při propuštění v lednu 2008 byl soudcem okresního soudu vydán příkaz na Karlovo opětovné vzetí do vazby za trestné činy maření výkonu úředního rozhodnutí a za krádeže. Následně byl odsouzen k nepodmíněnému trestu v délce trvání

29 měsíců. V rámci výkonu tohoto trestu probíhalo další vyšetřování jím spáchaných trestných činů, což pro Karla znamenalo v souhrnu navýšení uložené délky výkonu trestu. V roce 2010 v souvislosti s novelou trestního zákoníku mu byl poměrně zkrácen výkon trestu, takže měl věznici opustit v květnu 2013. Karel splňoval podmínky amnestie vyhlášené prezidentem republiky a v lednu 2013 byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody.

Do té doby nevyužil Karel možnosti navázat spolupráci se sociálním kurátorem, nebyl s ním v písemném kontaktu a nepožádal ani o jeho návštěvu ve věznici. V rámci výkonu trestu byl v písemném kontaktu pouze se svým bratrem a otcem. O jejich návštěvy ve výkonu trestu žádal, ale docházeli za ním nepravidelně. Bratr Kamil v době jeho výkonu trestu také nastoupil nepodmíněný trest odnětí svobody, a protože splňoval podmínky vyhlášené amnestie, byl v lednu 2013 taktéž z věznice propuštěn.

Po propuštění byl Karel písemně osloven sociálním kurátorem dle místa trvalého pobytu s nabídkou možné spolupráce a s cílem vyřešit problémy a nejasnosti související nejen s jeho propuštěním. Sociálnímu kurátorovi však dorazila v březnu 2013 „hlášenka“ o vzetí Karla do vazby a následně o nástupu do výkonu trestu odnětí v délce trvání 24 měsíců za porušování zákazu řízení bez řidičského oprávnění, tj. maření výkonu úředního rozhodnutí a taktéž za spáchanou loupež, při níž došlo k ublížení na zdraví. Sociální kurátor opět Karla do věznice písemně oslovil s nabídkou spolupráce. Tentokrát ho Karel zpětně prostřednictvím písemné korespondence kontaktoval a požádala sociálního kurátora o pomoc v těchto oblastech:

- ✓ zajištění opuštěné nemovitosti,
- ✓ znovuoobnovení výplaty invalidního důchodu,
- ✓ zdravotní situace,
- ✓ osobních dokladů.

Následně došlo ještě dvakrát k výměně písemné korespondence mezi Karlem a sociálním kurátorem, při které byly vyjasněny a vysvětleny požadavky ze strany klienta a současně byly poskytnuty další informace.

V době zadržení Karla byl současně zadržen a následně odsouzen také jeho bratr, trest vykonávali ve stejné věznici.

INTERVENCE PO PODMÍNĚNÉM PROPUŠTĚNÍ:

V lednu 2014 požádal Karel o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a v dubnu téhož roku byl podmíněně propuštěn. Soud u něho současně rozhodl o uložení probačního dohledu se zkušební dobou tři roky.

Realizace probačního dohledu a spolupráce s PMS

Zahájení a následný výkon probačního dohledu byl realizován střediskem PMS - Praha. Úvodní konzultace Karla s probačním úředníkem proběhla v květnu 2014 na základě písemného předvolání. Konzultace byly realizovány pouze s klientem, s nikým z rodiny probační úředník kontakt nenavázal a neproběhlo ani šetření v bydlišti. V rámci realizovaných konzultací se spolupráce zaměřovala na oblasti zaměstnatelnosti, bytové a finanční situace, možnostmi a způsoby trávení volného času klientem.

Průběh a obsah konzultací:

Květen 2014 (1x konzultace)

- úvodní konzultace; seznámení s institutem uloženého probačního dohledu;
- klient seznámen probačním úředníkem s povinnostmi vztahujícími se k jeho osobnosti v rámci uloženého opatření, ke způsobu vzájemné spolupráce, k domluveným konzultacím a ke způsobu omlouvání se z těchto konzultací v případě absence;
- probační úředník seznamuje klienta s oprávněními a povinnostmi vztahujícími se k osobnosti pracovníka PMS;
- domluven termín následující konzultace na červen 2014;
- klient sděluje probačnímu úředníkov, že navázal spolupráci se sociálním kurátorem v místě trvalého pobytu (řešené oblasti spolupráce – registrace na ÚP, žádosti o DHN, atd.).

Červen 2014 (1x konzultace)

- konzultace ohledně sestavení probačního plánu dohledu - domluven termín intervalu vzájemných konzultací (1x za 2 měsíce) a způsob zvaní na ně (písemně na adresu faktického bydliště); klientovi byl uložen zákaz řízení motorových vozidel v délce trvání 5 let;

- zjišťována osobní a rodinná situace klienta (vzdělání, pracovní dovednosti, forma bydlení, příjem, dluhy, atd.) a do dalších ujednání probačního plánu bylo klientovi stanoveno zaregistrovat se na ÚP, pracování na uplatnitelnosti a zaměstnatelnosti klienta na trhu práce.

Srpen 2014 (1x konzultace)

- probační úředník zjišťuje současnou situaci klienta - formu bydlení, výši příjmů, ostatní podstatné okolnosti:
 - o bydlí v rekreačním objektu v chatové oblasti, má odpojení elektřinu z důvodu neuhrazení pravidelných záloh;
 - o registrovaný v evidenci uchazečů ÚP, pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi;
 - o má zdravotní následky (byl postřelen do levé paže u ruky, podstoupil několik operací a je třeba absolvovat pravidelní odborné kontroly), dochází na odborná vyšetření do FN; hledá praktického lékaře k zaregistrování;
 - o pokračování v zahájené spolupráci se sociálním kurátorem v místě trvalého bydliště;
- shrnutí konzultace a plány na další setkání – zaměření se na možnosti hledání zaměstnání, hledání praktického lékaře k zaregistrování.

Říjen 2014 (1x konzultace)

- klient se na pozvaný termín dne 15. 10. 2014 nedostavil, neomluvil se a ani jiným způsobem o sobě nedal probačnímu úředníkovi vědět;
- dne 22. 10. 2014 poslal probační úředník klientovi výzvu s upozorněním na porušení podmínek probačního dohledu a se stanovením náhradního termínu dne 29. 10. 2014;
- dne 29. 10. 2014 se klient dostavil, omlouval se, že se zapomněl na termín dostavit, žádné závažné důvody k nepřítomnosti neměl;
- klient informuje probačního úředníka, že stále nemá žádného praktického lékaře, dochází na odborná vyšetření do FN;
- příjem tvoří DHN, tj. příspěvek na živobytí (= 3.410 Kč);
- bydlí v rekreačním objektu v chatové oblasti bez připojení k elektrické energii;
- hovořeno o osobním životě klienta – neumí vhodně trávit volný čas (návštěva restauračních zařízení, popíjení alkoholu, jiné užívání návykových látek neguje, atd.), klient nemá žádné blízké osoby, chybí mu bratr (vykonává trest odnětí svobody)
 - o „Nevím, co mám bez bratra dělat. Neumím si bez něho poradit.“;
- sestavena zpráva o průběhu plnění výkonu dohledu – s jejím zněním byl klient seznámen.

Listopad 2014

Odeslána k soudu zpráva o průběhu plnění výkonu dohledu. Rozepsány informace o klientovi, o stavu bytové situace, o příjmech, o dlužích a o způsobech trávení volného času. Rozepsány termíny realizovaných setkání a také termín a důvody nerealizovaného setkání. V závěru zprávy upozornil probační úředník na rizikové oblasti v životě jedince – neuspořádaná bytová situace; příjmy pouze z DHN; žádné osoby blízké v okolí klienta, které by ho podporovaly a motivovaly ke změně.

Prosinec 2014 (1x konzultace)

- v polovině měsíce proběhla jedna konzultace;
- klient je zaregistrován na ÚP jako nezaměstnaný, pobírá příspěvek na živobytí;
- probačnímu úředníkovi sdělil, že v listopadu potkal po delší době kamarádka, sblížili se spolu a ona se k němu do rekreačního objektu nastěhovala;
- tato přítelkyně je také nezaměstnaná, není nikde registrovaná, nepobírá žádný příjem;
- klient uvádí, že přítelkyně byla v minulosti aktivní uživatelkou pervitinu, nyní prý dva měsíce abstinuje;
- klient užívání drog neguje, občas pouze popíjejí společně alkohol;
- je zaregistrován u praktického lékaře v obci, kde fakticky žije.

Únor 2015

- klient se na domluvenou schůzku nedostavil, probačnímu úředníkovi se neomluvil a ani jiným způsobem o sobě nedal vědět;
- písemně vyzván k náhradnímu termínu schůzky, na který se taktéž nedostavil;
- probační úředník telefonicky kontaktoval sociálního kurátora, se kterým klient taktéž navázal spolupráci; sociální kurátor sdělil, že poslední kontakt mezi ním a klientem proběhl v měsíci listopadu 2014.

Březen 2015 (1x konzultace)

- klient se osobně dostavil dne 12. 3. 2015 k probačnímu úředníkovi ve stavu, který odpovídal užití návykové látky;
- nebylo s ním možné vést smysluplné jednání a rozhovor, domluven náhradní termín konzultace na 16. 3. 2015;
- klient se na náhradní termín nedostavil, neomluvil se a nedal o sobě žádným způsobem vědět.

Spolupráce se sociálním kurátorem v rámci uloženého probačního dohledu

Spolupráce byla s klientem navázána po jeho propuštění, kdy žádal o jednorázovou dávku mimořádné okamžité pomoci. Následně byla v rámci dalších jednání řešena oblast opakujících se dávek, azylového ubytování a zaměstnatelnosti. Klient měl při jednáních poměrně slušné vystupování, byl spíše tichý, mnohdy až bojácný. Zpočátku byl slovní projev vůči sociálnímu kurátorovi jednoduchý, omezoval se pouze na odpovědi, na které byl sociálním kurátorem dotazován. Postupně však dokázal při jednáních hovořit o sobě, následně své rodině a svém bratrovi, kterého označoval za velmi důležitou osobu ve svém životě. Jednání s klientem byla poměrně klidná, bez slovních projevů agrese či vzteku, mimo jednu konzultaci, která proběhla v listopadu 2014.

Květen 2014 (1x konzultace)

- úvodní setkání s klientem, předložil doklady prokazující podmíněné propuštění s uloženým probačním dohledem a požadoval vyplacení financí na živobytí,
- poskytnuto odborné sociální poradenství
 - o vysvětlen význam zaregistrování se na ÚP;
 - o vysvětlen systém DHN – vydáno potvrzení k vyplacení MOP;
 - o nabídka zprostředkování bydlení v azylovém domě (klient odmítá, chce bydlet v rekreačním objektu).

Červen 2014 (2x konzultace)

- dne 3. 6. 2014 zjišťoval sociální kurátor aktuální životní situace klienta:
 - o byla mu vyplacena jednorázová dávka mimořádné okamžité pomoci;
 - o není stále zaregistrován v evidenci uchazečů, klientovi předán kontakt na příslušnou pobočku; tentýž den se s potvrzení o registraci na ÚP dostavil a byla společně vyplněna žádost o příspěvek na živobytí;
 - o e-mailová komunikace sociálního kurátora a referentky DHN ohledně klientovy bytové situace – formulář informace o užívaném prostoru/bytě.
- dne 10. 6. 2014 se dostavil osobně klient a požadoval informace ohledně podané žádosti o příspěvek na živobytí:
 - o vysvětlena zákonná lhůta 30 dní ode dne podání žádosti;
 - o klient má zdravotní obtíže, předány kontakty na praktické lékaře v okolí jeho faktického bydliště k případnému zaregistrování;
 - o klient předložil zprávu z úvodní konzultace s úředníkem PMS, hovořeno o domluvené spolupráci;
 - o hovořeno o klientově bytové situaci, atd.;
 - o klient se rozhovořil o své rodině, dětství, vztahu mezi bratrem a jejich otcem a o historii jejich bytové situace.

Červenec 2014 (1x konzultace)

- klient se dostavil k sociálnímu kurátorovi a informoval ho o své situaci:
 - o byl mu vyplacen příspěvek na živobytí ve výši 3.410 Kč – vysvětleny další podmínky a povinnosti k dalšímu vyplácení této opakující se dávky;
 - o bydlí v rekreačním objektu v chatové oblasti, z důvodu nezaplacení záloh na služby má odpojení elektrickou energii.

Srpen 2014 (1x konzultace)

- osobní jednání s klientem, klient stále hledá praktického lékaře, je v evidenci uchazečů o zaměstnání a pobírá příspěvek na živobytí;
- ztratil občanský průkaz, u sociálního kurátora má založen rodný list – asistence při podání žádosti o občanský průkaz;
- klientovi popsány služby Job Klubu a agentur práce – předány kontakty s cílem navázání spolupráce s nimi.

Listopad 2014 (1x konzultace)

- osobně se dostavil klient, byl pod vlivem alkoholu či jiné návykové látky, proto s ním bylo poměrně obtížné smysluplně komunikovat;
- předložil zprávu o výkonu uloženého dohledu sepsanou úředníkem PMS k soudu, hovořeno o průběhu uloženého dohledu;
- klient si stěžoval, že za měsíc říjen neobdržel výplatu příspěvku na živobytí:
 - o hovořeno s referentkou DHN – klient se v daném měsíci nedostavil k doplnění podstatných skutečností;
 - o klientovi opakovaně vysvětleny podmínky výplaty opakujících dávek hmotné nouze, klient poslán na osobní jednání s referentkou DHN.

Leden 2015

- telefonicky kontakt od referentky DHN:
 - o klient naposledy požádal o příspěvek na živobytí v měsíci listopadu, poté se k osobnímu jednání nedostavil;
 - o dávku mu nemohou vyplácet, vyzvali ho písemně k osobnímu jednání, nedostavil se, proto mu dávku musejí odejmout;
 - o sociální kurátor referentce potvrdil, že od měsíce listopadu 2014 se za ním klient nedostavil, ani nebyl ze strany klienta kontaktován.

Únor 2015

- telefonický kontakt od úředníka PMS:
 - o klient se nedostavil na konzultaci, ani na její náhradní termín, žádným způsobem o sobě nedal vědět;
 - o sociální kurátor uvedl, že poslední kontakt byl s klientem realizován v měsíci listopadu 2014.

AKTUÁLNÍ SOCIÁLNÍ SITUACE KLIENTA:

Poslední konzultace mezi Karlem a úředníkem PMS proběhla v březnu 2015, následující zpráva o průběhu plnění dohledu obsahovala informaci o nedostacích v chování klienta, neomluvení se z nepřítomnosti na konzultacích a upozornění na neplnění základních povinností výkonu uloženého probačního dohledu.

Sociální kurátor spolupracoval s Karlem s cílem stabilizovat sociální situaci. Snažil se ho motivovat ke změně své bytové situaci, dále se zaměřili na oblast zaměstnání, finanční zdroje, atd. Poskytl mu také sociální oporu při ztrátě občanského průkazu.

V dubnu 2015 byl Karel zadržen a následně nastoupil do vazby pro maření výkonu úředního rozhodnutí a také byl souzen za trestný čin krádeže. V květnu 2015 nastoupil výkon trestu odnětí svobody v délce trvání 5 měsíců a současně byl Karlovi uložen další trest v délce trvání 11 měsíců (tj. zbytek nevykonaného trestu po podmíněném propuštění). Lze předpokládat, že v rámci uloženého probačního dohledu nebyla motivace Karla ke změně dosavadních hodnot a způsobu prožívání dostatečná.

KAZUISTIKA II.

Leona (nar. 1991)

OSOBNÍ A RODINNÁ ANAMNÉZA:

Leona vyrůstala do svých 12 let pouze s matkou. Matka s dcerou spolu vycházely dobře. Vzhledem k tomu, že matka byla samoživitelka, měla dvě zaměstnání, pracovala i o víkendech, neměla na Leonu téměř žádný časový prostor. Biologický otec o Leonu nikdy neprojevil zájem, výživné na ní neplatil, matka ho po něm nevybíhala. Leona neměla nad sebou žádný dohled, měla nadbytek volnosti. Ve škole měla od dětství problémy se zvládnutím učiva a později se přidaly i výchovné problémy jako vyrušování při hodinách, záškoláctví a neomluvené hodiny. Nezapadla do školního kolektivu. Matce bylo doporučeno vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Leoně byl diagnostikován syndrom ADHD a navržena změna školy. To matka odmítla. Poté se snažila své dceři více věnovat a dohlížet na plnění školních povinností. I přesto zůstal její školní prospěch podprůměrný.

Když bylo Leoně 12 let, našla si její matka přítele. Leona byla dotčena, že už jí matka nevěnuje tolik pozornosti a neustále se spolu hádaly. Přítel matky měl snahu s dcerou vycházet dobře, ale ona ho pořád odmítala, odmítala s nimi trávit čas. Netrvalo dlouho, matka s přítelem otěhotněla a rozhodli se uzavřít sňatek. Nový manžel matky se k nim přestěhoval a po narození sestry se problémy v rodině ještě vystupňovaly. Leona byla v té době v posledním ročníku na základní škole. Našla si na sídlišti nové a o několik let starší kamarády. Upřednostňovala jejich společnost, veškerý volný čas trávila s nimi, často se s nimi stýkala i v době, kdy měla být ve škole. S touto partou začala pravidelně kouřit, opijet se alkoholem a toulat po městě. Přesto dokončila základní školu a nastoupila na odborné učiliště. Na učilišti nedokončila ani první rok. Stále chodila za školu a ani doma už se moc nezdržovala. Leona se seznámila se starším mužem, který ji přivedl k drogám, a společně začali užívat pervitin. Odešla z domova, žila s přítelem a jeho známými na ulici.

Ve 20 letech neplánovaně otěhotněla. Dítěte se vzdala a dala ho k adopci. S partnerem bydlela v zahrádkářské kolonii, případně se potulovali po ulicích a žili v opuštěných domech. Aby měli finance na jídlo a na drogy, kradli. V roce 2012 byla Leona odsouzena k trestu odnětí svobody v délce trvání jednoho roku za trestné činy krádež a obecného ohrožení (poškození kabelů elektrické energie, páchala společně se svým partnerem – ten však obviněn a odsouzen nebyl).

INTERVENCE PŘED ULOŽENÍM PROBAČNÍHO DOHLEDU:

Leona je vedena klientkou sociální kurátorky od srpna roku 2011, kdy byla kontaktována v rámci místní depistáže. V době prvotního kontaktu jí bylo 20 let, byla osobou závislou na návykových látkách, která žila v zahrádkářské kolonii s několika dalšími mladými lidmi, byla bez dokladů a pravděpodobně byla ve vyšším stádiu těhotenství, což popírala. Klientce byla nabídnuta pomoc a pro další postup bylo potřeba, aby se dostavila na pracoviště sociální kurátorky. Leona se k ní následující pracovní den dostavila a již nezapírala, že je pravděpodobně těhotná, měla by být již v 8. měsíci. Za otce dítěte označila partnera, který s ní žije v zahrádkářské kolonii. Ten však o dítěti nechtěl slyšet. Těhotenství jí částečně motivovalo ke změně, ale zároveň nechtěla přijít o svého partnera. Jednalo se o nesledované těhotenství, při kterém byla aktivní uživatelkou pervitinu. Situaci ohledně drog bagatelizovala, naopak tvrdila, že je v současné době „čistá“ a že neužívá žádné drogy. Leona se při rozhovoru se sociální kurátorkou několikrát rozhovořila o svém dětství.

V rámci následující spolupráce byly řešeny tyto oblasti:

- zdravotní stav, těhotenství a lékařské prohlídky
 - o kontaktováno Centrum pro matku s dítětem Drop-in – doprovod klientky na pracoviště;
 - o domluveno vyšetření ve FN – klientka opět požádala o doprovod sociální kurátorku;
 - o kontaktována organizace Rozkoš bez rizika;
- zajištění duplikátu rodného listu pro úřední potřebu, podání žádosti o mimořádnou okamžitou pomoc – jednorázový výdaj a následné vyřízení osobních dokladů;
- klientka telefonicky oznámila sociální kurátorce, že v září porodila ve FN syna a dala souhlas k jeho adopci.

Následně v souvislosti s výše popsanou sociální situací neproběhl mezi Leonou a sociální kurátorkou žádný kontakt. V lednu 2012 obdržela sociální kurátorka „hlášenku“ o nástupu Leony do výkonu trestu

odnětí svobody v délce trvání jednoho roku. Sociální kurátorka Leonu písemně do věznice kontaktovala a nabídla jí pomoc související s jejím nástupem do výkonu trestu, ta však její nabídku nevyužila.

INTERVENCE PO PODMÍNĚNÉM PROPUŠTĚNÍ:

Leona požádala v červnu 2012 o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Na začátku měsíce srpna byla podmíněně propuštěna se zkušební dobou jednoho roku za současného uložení dohledu probačního úředníka.

Realizace probačního dohledu a spolupráce s PMS

První kontakt s pracovníkem PMS proběhl v měsíci srpnu na základě iniciativy klientky. Následující konzultace byly realizovány pouze s klientkou. Probační úředník nenavázal kontakt s nikým z blízkého okolí Leony a ani v průběhu spolupráce nebylo možné realizovat šetření v místě jejího pobytu. V rámci realizovaných konzultací se spolupráce zaměřovala na řešení bytové situace klientky, zajištění základními finančními prostředky (tj. DHN), zaměstnatelnost, atd.

Průběh a obsah konzultací:

Srpen 2012 (1x konzultace)

- úvodní konzultace s pracovníkem PMS z podnětu klientky:
 - o předány základní informace o uloženém probačním dohledu; sdělena práva a povinnosti;
 - o klientku byla informována, že jí obešle přidělený probační úředník s termínem následující konzultace.

Září 2012 (1x konzultace)

- na základě písemné výzvy proběhla konzultace s probačním úředníkem:
 - o opětovně vysvětlena práva a povinnosti v rámci uloženého dohledu;
 - o sestaven probační plán dohledu, domluven interval konzultací 1x za měsíc – v průběhu aktuální konzultace si společně domluví termín následující konzultace a poté bude klientka ještě 14 dní před domluveným termínem písemně vyzvána k účasti;
- klientka ztratila občanský průkaz – řeší ve spolupráci se sociální kurátorkou, s níž navázala spolupráci;
- hovořeno o současné sociální situaci klientky – vrátila se bydlet ke svému příteli do zahrádkářské kolonie, neguje drogovou závislost, nemá žádný pravidelný příjem, není registrovaná v evidenci uchazečů o zaměstnání (nikdy nebyla zaměstnaná, nemá žádné pracovní zkušenosti);
- do příští konzultace požaduje probační úředník od klientky – registraci do evidence ÚP, zjistit možnosti požádání o DHN.

Říjen 2012 (1x konzultace)

- klientka se dostavila na domluvený termín, probačnímu úředníkovi se její projev zdál nesrozumitelný jako by byla pod vlivem nějaké návykové látky (klientka negovala, pouze uváděla, že jí není dobře, má teplotu a je nachlazená);
- předložila potvrzení o zaregistrování se v evidenci uchazečů o zaměstnání;
- pokračuje spolupráce se sociální kurátorkou, budou řešit DHN;
- bydlí s přítelem v zahrádkářské kolonii, rozhovořila se o něm:
 - o přítel je nezaměstnaný, není registrovaný na ÚP, občas chodí na nějaké brigády pomáhat ke známým a ti mu za to dají potraviny nebo cigarety;
 - o klientka říká, že s přítelem „*Nic nebereme!*“ (drogy), prý se jenom občas napijí alkoholu.

Listopad 2012 (1x konzultace)

- na stanovený termín konzultace se klientka nedostavila;
- písemně vyzvána k náhradnímu termínu, na který se klientka dostavila;
- omlouvala se, že byla opět nemocná, brala antibiotika a na konzultaci zapomněla (potvrzení od lékaře však nepředložila);
- sdělila, že sociální kurátorka jí pomohla vyplnit žádosti o příspěvek na živobytí a v současné době čeká na rozhodnutí o přiznání či nepřiznání této dávky;
- probační úředník se klientky dotazoval, jak si klientka hledá práci, jaké možnosti využívá k uplatnitelnosti na trhu práce – vysvětlovala, že sociální kurátorka jí dala kontakty na agentury

práce; je zaregistrovaná ve dvou agenturách a jednou týdně se do nich chodí osobně ptát, zatím jí žádnou práci či brigádu nezprostředkovali.

Prosinec 2012

- na stanovený termín konzultace se klientka nedostavila a ani se z něj neomluvila;
- probační úředník jí písemně vyzval k náhradnímu termínu konzultace, na který se také nedostavila.

Leden 2013 (1x konzultace)

- osobně se dostavila klientka a dotazovala se na podmínky vyhlášené amnestie zejména ve vztahu k jejímu případu;
- probační úředník vyjádřil znepokojení z neomluvené absence na konzultaci v prosinci a upozornil, že je to závažné porušení podmínek uloženého probačního dohledu;
- následně byly klientce vysvětleny podmínky vyhlášené amnestie – je pravděpodobné, že bude amnestována, o čemž však musí rozhodnout soud vydáním usnesení, prozatím bude probíhat spolupráce standardním způsobem;
- dále hovořeno o její současné situaci:
 - o agentura práce jí zprostředkovala v měsíci prosinci brigádu v obchodním domě – klientka však nemá o této brigádě žádné potvrzení a také o příjmu z brigády;
 - o klientka předložila potvrzení z evidence ÚP a také doklad o výplatě DHN z měsíce listopadu a prosince (výši příjmu z brigády musí doložit na dávky v měsíci lednu);
 - o sdělila, že nadále spolupracuje se sociální kurátorkou.

Únor 2013

- vydáno usnesení o účinku amnestie – usnesení obdrželo středisko PMS a klientka;
- spolupráce s klientkou byla ukončena, na klientku je hleděno, jako by nebyla souzena.

Spolupráce se sociální kurátorkou v rámci uloženého probačního dohledu

Leona navázala opětovný kontakt se sociální kurátorkou po podmíněném propuštění v srpnu 2012, žádala o jednorázovou dávku mimořádné okamžité pomoci. Následně byla v rámci dalších jednání řešena oblast opakujících se dávek, s klientkou byla rozebírána možnost azylového ubytování, její zaměstnatelnosti, proběhla i dvě jednání v místě pobytu Leony. Při jednáních působila klientka klidně a měla slušné vystupování. Dle osobního názoru sociální kurátorky se Leona dostavila na některá jednání pod vlivem návykové látky, snažila se s klientkou závislostní chování rozebírat a motivovat k nakontaktování s odborným pracovištěm, což klientka odmítala. Je však zřejmé, že místo pobytu navštěvují terénní pracovníci organizace a zajišťují uživatelům (tedy i Leoně) výměnný program a poradenství v oblasti závislostního chování.

Srpen 2012 (1x konzultace)

- poskytnuto odborné poradenství po propuštění;
- vydáno potvrzení pro vyplacení jednorázové dávky MOP;
- klientka hovořila o své situaci:
 - o vrátila se zpět ke svému příteli do zahrádkářské kolonie, chtěli by začít znovu (prý jsou oba „čistí“, nic neberou, rádi by si našli práci);
 - o byl jí uložen dohled probačního úředníka vedle podmíněného propuštění – rozebírány povinnosti a práva, předán kontakt na příslušné středisko k domluvení postupu.

Září 2012 (2x konzultace)

- první konzultace v měsíci
 - o klientka ztratila občanský průkaz – sociální kurátorka kontaktovala referentku DHN, vydáno klientce potvrzení k žádosti o MOP na jednorázový výdaj; sociální kurátorka asistuje klientce při podání žádosti (u sociální kurátorky je založen rodný list – nutný k podání žádosti o občanský průkaz);
 - o apelováno na klientku, aby se registrovala v evidenci uchazečů na ÚP.
- druhá konzultace v měsíci
 - o klientka doložila potvrzení z evidence uchazečů ÚP, doporučeno dojít na pobočku DHN a požádat o příspěvek na živobytí;
 - o klientka předložila k nahlédnutí záznamy z provedené konzultace u probačního úředníka;
 - o předány kontakty na agentury práce, sociální kurátorka vysvětlila klientce princip těchto organizací a způsob vzájemné spolupráce.

Říjen 2012 (2x konzultace)

- první konzultace v měsíci:
 - o klientka dorazila s žádostmi o příspěvek na živobytí a požádala o pomoc s jejich vyplněním – asistováno klientce při vyplnění žádosti;
 - o rozebírány možnosti bydlení – klientka by ráda bydlela s partnerem, objednání na pohovor do azylového domu.
- druhá konzultace v měsíci:
 - o klientka pod vlivem návykové látky, nebylo možné s ní vhodně komunikovat;
 - o na osobní pohovor do azylového domu se bez omluvy nedostavili; klientka sdělila, že nemají zájem o azylové ubytování;
 - o informovala, že podala žádost o příspěvek na živobytí a že byla u probačního úředníka.

Listopad 2012 (1x konzultace + 1x depistáž)

- při osobní schůzce hovořeno o minulém jednání, na kterém byla klientka pod vlivem návykové látky:
 - o tuto skutečnost klientka odmítá, prý byla nachlazená a „na zahřátí“ si s partnerem dali alkohol;
 - o nabídka spolupráce s neziskovou organizací, kam by mohla docházet na ambulantní skupiny – klientka odmítla;
- klientka sdělila, že se zaregistrovala do dvou agentur práce, kam se dochází ptát na nabídky práce 1x v týdnu;
- klientka vyprávěla sociální kurátorce o spolupráci s probačním úředníkem;
- při depistáži v terénu navštívena zahrádkářská kolonie, bydlí v objektu nezkolaudovaného rodinného domu, hovořeno s klientkou (zastiženi další dva spolubydlíci, partner byl „doma“ v objektu, ale nechtěl se sociální kurátorkou komunikovat – sociální kurátorka s ním nebyla v osobním kontaktu)
 - o objekt obývá celkem 6 osob (2 osoby v garáži, 2 v přízemí domu a 2 osoby v prvním patře domu);
 - o pravidelně za nimi dochází pracovníci výměnného programu, Leona zde přiznala, že si občas něco dá, ale prý to má pod kontrolou a dle jejích slov může kdykoliv přestat;
 - o klientka nepožadovala žádné informace, naopak se ptala na možnosti pomoci pro ostatní „spolubydlíci“.

Leden 2013 (1x konzultace)

- zjišťovány možnosti uplatnění amnestie na její případ – odkázána na probačního úředníka;
- klientka se přiznala, že v měsíci prosinci 2012 se zapomněla dostavit na PMS a ani se neomluvila, prý byla nemocná – apelováno, aby bez zbytečného odkladu probačního úředníka kontaktovala a domluvila si termín konzultace;
- klientka pobírá příspěvek na živobytí, v měsíci prosinci doplňovala zboží v obchodním domě – upozorněna na oznamovací povinnost vůči ÚP a DHN a nutnosti doložení potvrzení o výši výdělku;
- klientka bydlí s přítelem v zahrádkářské kolonii, nemá zájem měnit svou bytovou situaci.

Březen 2013 (1x konzultace + 1x depistáž)

- při konzultaci klientka radostně sociální kurátorce sdělila, že byla amnestována a rozebírala s ní svou současnou situaci:
 - o pobírá příspěvek na živobytí;
 - o do agentury práce již příliš nechodí, „stejně tam nic není“;
 - o na dotaz, jak si hledá práci, neuměla nijak odpovědět.
- při depistáži klientka kontaktována v jejím přirozeném prostředí:
 - o nepožadovala žádné informace ani pomoc;
 - o pravidelně za nimi docházejí terénní pracovníci výměnného programu, Leona si prý občas něco dá, ale stále to má dle jejích slov pod kontrolou.

Duben 2013 (1x konzultace)

- klientka navštívila sociální kurátorku, ztratila opětovně občanský průkaz a nemá finance na podání žádosti – asistence při ohlášení ztráty dokladu;
- sociální kurátorka telefonicky hovořila s referentkou DHN o možnosti vyplacení části příspěvku na živobytí v hotovosti, ze kterých by uhradila správní poplatek nutný při podání žádosti;
- asistence klientce při podání žádosti o občanský průkaz;

- klientka neměla zájem řešit další okruhy, neměla zájem o jiné poradenství poskytnuté ze strany sociální kurátorky.

AKTUÁLNÍ SOCIÁLNÍ SITUACE KLIENTKY:

Poslední konzultace mezi Leonou a sociální kurátorkou proběhla v dubnu 2013. Následně kontakt se sociální kurátorkou nevyhledala. V červenci 2013 bylo provedeno sociální kurátorkou místní sociální šetření (tj. depistáž) v místě posledního pobytu Leony. Zastiženy byly v objektu zahrádkářské kolonie dvě osoby, které shodně uvedli, že Leona s partnerem se v měsíci květnu přestěhovali mimo příslušný správní obvod a že o ní nemají v současné době žádnou zprávu.

Můžeme se tedy pouze domnívat, jaká pohnutka vedla Leonu ke změně svého pobytu. Chce si najít vhodné bydlení? Našla práci? Abstinuje? Řeší své další problémové okruhy ve svém životě? To jsou pouze vyřčené otázky, na které ale není nelze nalézt odpověď. Zda je Leona motivovaná ke změně své sociální situace se tak můžeme pouze domnívat.

KAZUISTIKA III.

Pavel (nar. 1962)

OSOBNÍ A RODINNÁ ANAMNÉZA:

Pavel dlouhou dobu vyrůstal jako jedináček. Když mu bylo 10 let, narodila se mu sestra. V 15 letech mu zemřel otec. Matka se již znovu neprovdala, zůstala na výchovu dvou nezletilých dětí sama. Výrazný věkový rozdíl mezi ním a sestrou měl vliv na jejich sourozenecký vztah, navzájem se respektovali, ale blízký vztah si nevytvořili. Pavel byl poměrně úspěšným žákem, a jak sám uvádí, matka se jím ráda chlubila. Na základní škole měl do 6. třídy vyznamenání, v 9. třídě vyhrál celopražskou matematicko-fyzikální olympiádu a poté se dostal střední průmyslovou školu v oboru provoz a ekonomika lodní dopravy, kterou zakončil maturitní zkouškou. V tomto oboru začal pracovat, nejprve na pozici strojní asistent, poté lodní strojník a následně se vypracoval na pozici kapitána. V rámci výkonu tohoto zaměstnání často cestoval do zahraničí a zdržoval se mimo Prahu.

Pavel neměl nouzi o vztahy se ženami, často u nich i bydlel, po rozchodu s jednou ženou se většinou stěhoval k další a poté případně zpět ke své matce. Neměl své vlastní bydlení, střídavě žil tedy u přítelkyň nebo u své matky. Sestra se ve 22 letech vdala a odstěhovala se s manželem kousek za Prahu. V roce 1990 se Pavlovi stal pracovní úraz, podstoupil několik operací a následně mu byl přiznán statut plného invalidního důchodu. Invalidní důchod pobíral do roku 1994. Poté se jeho zdravotní stav zlepšil a on nastoupil na další kvalifikovaná pracovní místa – mistr speciálních technologií, stavbyvedoucí, loďmistr v zahraničí, atd. V roce 1995 se seznámil se svou budoucí ženou. Následující rok uzavřeli manželství a společně získali byt v jiné městské části, kde se Pavel přihlásil k trvalému pobytu (do té doby u matky). Tentýž rok se jim narodil syn Pavel. Manželství však nevydrželo dlouho, docházelo k osobním konfliktům mezi manžely a v roce 1997 se rozvedli. Pavel na svého syna posílal výživné, ale nestýkal se s ním.

Po rozvodu požádal matku, aby u ní mohl bydlet do té doby, než si svou bytovou situaci vyřeší individuálně. Matka s tím souhlasila, bydleli v bytě o velikosti 1+1, společně s Pavlem obývali jednu místnost. V té době pracoval jako loďmistr, takže často pobýval v zahraničí. Následně pracoval jako stavbyvedoucí, průvodčí u Českých drah a naposledy jak steward ve vlaku u soukromé společnosti. U své matky zůstal bydlet natrvalo, a to i přesto, že udržoval vztah s přítelkyní. Pavel již v posledním zaměstnání začal častěji pít alkohol a domů k matce se vracel opilý, byl na ni vulgární a slovně ji napadal. V roce 2011 se stal nezaměstnaným, registrovaným v evidenci uchazečů o zaměstnání ÚP. Pavel požadoval po matce, aby mu finančně pomáhala, matce však po zaplacení povinných plateb zůstávala z důchodu pouze minimální částka na úhradu nezbytných potřeb. Soužití v jedné místnosti začalo být neúnosné pro obě strany. Pavel častěji navštěvoval restaurační zařízení a častěji se k matce vracel pod vlivem alkoholu. Nedokázal se ovládat a kromě slovních výpadů se dopustil fyzického násilí vůči své matce. Ta se nejprve styděla, bála se to někomu nahlásit. V květnu 2012 došlo k fyzickému napadení matky, při kterém ji měl Pavel několikrát uhodit do hlavy a povalit na zem, se bála o svůj život a situaci nahlásila na místní oddělení Policie ČR. Policie ČR vykazala syna ze společného obydlí, poté bylo vydáno předběžné opatření a následně byl Pavel vzat do vazby.

INTERVENCE PŘED ULOŽENÍM PROBAČNÍHO DOHLEDU:

Sociální kurátor vede klienta v evidenci od května 2012, kdy byl Pavel vzat do vazby. V září 2012 byl vydán rozsudek o převedení Pavla do výkonu trestu odnětí svobody za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí a za loupež. Konec trestu byl stanoven na květen 2015.

Sociální kurátor Pavla písemně oslovil s nabídkou spolupráce již do vazby. Pavel na nabídku pomoci zpětně velmi rychle reagoval a následně probíhal poměrně intenzivní písemný kontakt. V průběhu roku 2012 si sociální kurátor a Pavel vyměnili informace přes 21 dopisů. V roce 2013 si vyměnili informace přes 11 dopisů a v roce 2014 se korespondenční kontakt omezil na výměnu informací prostřednictvím 3 dopisů. Okruhy problémů řešených v rámci korespondenčního kontaktu mezi sociálním kurátorem a klientem:

- ✓ možnosti bydlení po případném propuštění;
- ✓ informace ohledně systému DHN;
- ✓ kontaktování referentky ÚP – sdělení klientovy situace na základě jeho souhlasu;
- ✓ kontaktování advokáta klienta ohledně dalšího postupu;

- ✓ předání kontaktu na další organizace sociální prevence – Armáda spásy, Arcidiecézní charita, ombudsman, atd.

V několika dopisech také klient popisoval svou rodinnou historii, své pracovní zkušenosti a dovednosti a také se vyjadřoval k páchání své protiprávní činnosti. Sociální kurátor mu v několika dopisech osvětlil, že v jeho zájmu je neseznamovat ho s okolnostmi trestní věci (přináleží pouze jeho advokátovi) a spíše by se měli zaměřit na možnosti řešení jeho současné sociální situace (tj. výkon vazby a následně výkon trestu). Pavel informoval v listopadu 2012 sociálního kurátora, že došlo k obnovení alespoň písemné komunikace mezi ním a jeho matkou.

V lednu 2013 obdržel vedoucí odboru a tajemník úřadu dopis od Pavla, který vyjádřil poděkování nad prací sociálního kurátora a také nad možnostmi vzájemné spolupráce.

V květnu 2013 sociálního kurátora písemně informoval o skutečnosti, že plně navázal kontakt s matkou, která mu taktéž do věznice píše a po propuštění mu nabízí společné bydlení u sebe v bytě. V srpnu téhož roku sděluje sociálnímu kurátorovi, že bude podávat žádost o podmíněné propuštění a v příloze mu zasílá k nahlédnutí kopii této žádosti. Při jednání o podmíněném propuštění v listopadu 2013 bylo rozhodnuto o pokračování výkonu trestu. Následně byl klient přemístěn do jiné věznice a prostřednictvím korespondence se sociálním kurátorem požadoval informace o přemístění do jiné věznice. Dále informoval o průběhu výkonu trestu (pochvaly a kázeňské tresty, atd.), zmínil se také o konfliktu a nedorozumění při jednání se sociální pracovníci věznice.

V říjnu 2014 opětovně Pavel informoval sociálního kurátora, že bude podávat žádost o podmíněné propuštění. Sociálnímu kurátorovi sdělil, že k žádosti o PP přikládá příslib bydlení u své matky (sepsaný matkou) a příslib zaměstnání u lodní společnosti.

INTERVENCE PO PODMÍNĚNÉM PROPUŠTĚNÍ:

V listopadu 2014 byl Pavel podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody za současného uložení probačního dohledu se zkušební dobou 2 roky.

Realizace probačního dohledu a spolupráce s PMS

Zahájení a následný výkon probačního dohledu byl realizován střediskem PMS - Praha. Úvodní konzultace Pavla s probačním úředníkem proběhla v prosinci 2014 z iniciativy klienta. Konzultace byly realizovány pouze s klientem. Kontakt s matkou probační úředník navázal spoluprací s cílem realizovat mediaci. V průběhu spolupráce neproběhlo šetření v místě bydliště. V rámci realizovaných konzultací se spolupráce zaměřovala na mediaci mezi matkou a Pavlem, jeho uplatnitelností na trhu práce, hledání vhodného zaměstnání a vyvarování se agresivního chování.

Průběh a obsah konzultací:

Prosinec 2014 (2x konzultace)

- úvodní konzultace s pracovníkem PMS z iniciativy klienta:
 - o předány základní informace o uloženém probačním dohledu; sdělena práva a povinnosti;
 - o klientovi předána informace o tom, že ho bude kontaktovat přidělený probační úředník a stanoví mu termín společné konzultace.
- probační úředník písemně klienta vyzval ke konzultaci:
 - o znovu probírána práva a povinnosti v rámci uloženého dohledu;
 - o sestaven probační plán dohledu, domluven interval konzultací 1x za měsíc – v průběhu aktuální konzultace si společně domluví termín následující konzultace, klient bude 14 dní před domluveným termínem písemně vyzván k účasti;
 - o klient hovoří o své bytové situaci – po propuštění se vrátil bydlet ke své matce, vztahy mezi nimi jsou prý dobré;
 - o klient řeší zdravotní problémy, čeká ho operace kolen obou končetin, proto bude neschopen práce;
 - o informoval o navázané spolupraci se sociálním kurátorem v místě trvalého bydliště;
 - o domluven termín následující konzultace.

Leden 2015 (1x konzultace)

- zjišťována osobní a rodinná situace klienta (vzdělání, pracovní dovednosti, forma bydlení, příjem, dluhy, atd.);

- klient je zaregistrovaný v evidenci uchazečů o zaměstnání ÚP, nemá nárok na výplatu DHN (bydlí společně s matkou, jejíž příjem přesahuje částky životního minima dvou osob v domácnosti);
- klient se rozhovořil o své rodině (matka, sestra), o jejich vztazích a o současné situaci;
- rozebírána možnost zahájení mediace mezi klientem a jeho matkou – klientovi předány informace a vysvětlen průběh mediace;
- klient přislíbil, že možnost a podmínky mediace projedná se svou matkou;
- klient měl příslib zaměstnání u lodní společnosti, ale s přihlédnutím k jeho aktuálnímu zdravotnímu stavu ho nemohou přijmout:
 - o na konci tohoto měsíce má stanoven termín na operaci levého kolene, bude několik dní hospitalizován a následně nebude moci několik týdnů chodit;
- termín následující konzultace domluven na konec měsíce února 2015.

Únor 2015 (1x konzultace)

- klient informuje probačního úředníka o operaci levého kolene, rehabilituje a na začátek měsíce března má stanovenu operaci pravého kolene;
- klient sděluje, že s matkou rozebíral možnosti mediace, matka tomu příliš nerozumí, ale sdělila, že by měla zájem o urovnání vztahů se synem;
- probační úředník navrhuje pozvat matku na konzultaci bez přítomnosti syna v měsíci březnu, kde by jí vysvětlil možnosti navázané spolupráce, principy mediace, atd.
 - o klient s návrhem souhlasí, telefonicky bude probačního úředníka kontaktovat a potvrdí případně termín setkání matky s ním;
- termín konzultace domluven na konec měsíce března.

Březen 2015 (konzultace s matkou klienta)

- proběhla individuální konzultace s matkou klienta, rozebírány principy a práva jednotlivých stran v procesu mediace, mapovány potřeby a zájmy matky pro urovnání vzniklého konfliktního stavu;
- následoval prostor pro dotazy matky, zjišťována její očekávání ze společného setkání;
- domluveno, že proběhne ještě individuální konzultace s klientem, kde bude osvětlen průběh jednání s matkou a následně by byl domluven termín společného setkání matky a klienta
- klient se z domluveného termínu omluvil, je po operaci pravého kolene, chůze mu dělá obtíže, přidalo se nachlazení, bere antibiotika (má potvrzení od lékaře, které na následující schůzku doloží):
 - o domluven termín následující konzultace na polovinu měsíce dubna.

Duben 2015 (1x konzultace)

- proběhla konzultace s klientem, předložil potvrzení o tom, že jeho zdravotní stav odpovídá stavu pracovní neschopnosti vystavené praktickým lékařem (důvod nepřítomnosti na minulých konzultaci);
- klientovi byl sdělen průběh individuální konzultace s matkou ohledně možnosti mediace;
- probační úředník vysvětlil klientovi průběh společného jednání, které by mělo následovat – zjišťováno, co klient od společného setkání očekává;
- klient definuje soužití s matkou jako bezproblémové, občas se prý objeví ponorková nemoc (většinu dne jsou společně v bytě), ale k žádnému napadení nedošlo;
- klient sděluje, že ve výkonu trestu abstinovat, nyní také nepije alkohol;
- uvádí, že nadále probíhá spolupráce se sociálním kurátorem, který mu předal kontakty na Job Klub a také na RUBIKON Centrum – spolupráci by s nimi chtěl zahájit poté, co bude uznán lékařem za práce schopného;
- probační úředník sděluje, že v příštím měsíci by se měli sejít nad vypracování průběžné zprávy k soudu o plnění podmínek uloženého probačního dohledu – domluven termín konzultace;
- předjedná termín společného setkání v rámci mediace na květen.

Květen 2015 (1x konzultace)

- proběhla konzultace, kde byly rozebírány oblasti spolupráce za předchozích šest měsíců;
- klient informoval probačního úředníka o změně svého trvalého pobytu, matka svého syna přihlásila do společně obývaného bytu;
- klientův zdravotní stav se zlepšil, od lékaře předložil potvrzení o tom, že je práce schopný, zaregistrovaný v evidenci uchazečů o zaměstnání ÚP, nemá žádný pravidelný příjem, žije ve

- společné domácnosti se svou matkou, soužití je zatím bezkonfliktní, o finanční zabezpečení domácnosti se stará matka, která pobírá starobní důchod;
- klient předložil potvrzení z Job Klubu o zahájení spolupráce, dochází na pracoviště 1x v týdnu a hledá si zaměstnání;
 - předložil potvrzení z RUBIKON Centra, kde absolvoval úvodní setkání a zahájil s nimi spolupráci;
 - vzájemně potvrzen termín společného setkání v rámci mediace na konec měsíce května;
 - telefonicky klient omlouval svou matku, z důvodu její hospitalizace v nemocnici nemůže proběhnout společné setkání formou mediace – klient bude probačního úředníka průběžně informovat o změnách.

Červen 2015 (1x konzultace)

Odeslána k soudu zpráva o průběhu plnění výkonu dohledu. Rozepsány informace o klientovi, o stavu bytové situace, o příjmech, o průběhu realizovaných konzultací a o zahájení mediační činnosti s klientem a jeho matkou. Rozepsány termíny realizovaných setkání a také termín a důvody nerealizovaného setkání. V závěru zprávy upozornil probační úředník na rizikové oblasti v životě jedince – vhodnost společného bydlení s poškozenou, neexistence oficiálních příjmů.

- klient sdělil, že jeho matka je stále hospitalizovaná v nemocnici se zápallem plic;
- probíhá spolupráce s RUBIKON Centrem:
 - o sestavili s ním společně životopis,
 - o následně budou společně řešit oblast jeho dluhů (domnívá se, že dluhy má cca ve výši 150.000 Kč) – na příští setkání předloží veškeré podklady k dluhům, podá si žádost o výpis soudních řízení k obvodnímu soudu
- na ÚP požádal o zprostředkování rekvalifikace řidiče autobusu se zkouškami profesní způsobilosti řidiče – autoškolu započne na konci měsíce června;
- v Job Klubu požádal o prodloužení spolupráce, přihlásil se zde do kurzu obsluhy počítače a učí se tam testy do autoškoly;
- průběžně udržuje e-mailový kontakt se sociálním kurátorem, informuje ho o své současné situaci.

Červenec 2015 (1x konzultace)

- klient sdělil, že jeho matka byla propuštěna z nemocnice a v současné době u ní probíhají rehabilitace;
- klient probačnímu úředníkovi připomněl, že matka se zajímala o možnost společné konzultace formou mediace – předběžně domluven termín na srpen (bude ze strany klienta potvrzeno);
- pokračuje ve spolupráci s RUBIKON Centrem – absolvoval kurz minima pro podnikatele, řeší společně jeho dluhy a otevřeně hovoří o tzv. oddlužení;
- do Job Klubu dochází na počítač, kde absolvuje zkušební testy autoškoly;
- spolupráce se sociálním kurátorem probíhá formou e-mailové komunikace;
- stanoven termín konzultace na srpen a klientem bude zpětně potvrzovat termín mediace.

Srpen 2015 (1x konzultace + společná konzultace s matkou)

- v polovině měsíce proběhla konzultace s klientem:
 - o klient informoval o úspěšném absolvování zkoušek na řidiče autobusu, na konci měsíce srpna skládá zkoušku z profesní způsobilosti řidiče;
 - o v RUBIKON Centru mu domlouvají pohovor u soukromé společnosti, kde by mohl pracovat jako řidič autobusu; zabývají se možnostmi řešení jeho dluhů (v současné době jsou dluhy ve výši 250.000 Kč);
 - o soužití s matkou je stále bezkonfliktní.
- na konci srpna proběhla mediace mezi matkou a synem za účasti probačního úředníka vystupujícího v roli mediátora:
 - o obě strany dostaly prostor vyjádřit se k tomu, co očekávají, jak se cítí a kam by se chtěli posunout;
 - o klient se při jednání své matce omluvil za své jednání a za to, jak se k ní choval;
 - o setkání probíhalo klidně, bez výrazných emočních výlevů;
 - o každá ze stran předložila možná řešení jejich současné situace – v závěru setkání uzavřena tzv. dohoda obsahující kompromisní ujednání sporných témat.

Září 2015 (1x konzultace)

- klient informoval probačního pracovníka o získání profesní způsobilosti řidiče;
- spolupracuje s RUBIKON Centrem – stále není znám termín pohovoru u společnosti, kde by mohl pracovat jako řidič;
- na začátku měsíce září nastoupil jako pomocný dělník do firmy, kde provádí zahradnické a úklidové práce (plat je ve výši minimální mzdy);
- soužití s matkou probíhá stále bezkonfliktně.

Říjen 2015 (1x konzultace)

- k polovině měsíce nastupuje jako řidič k soukromé společnosti, na práci se moc těší, má obavu, zda tuto pozici bude zvládat;
- předchozí pracovní poměr ukončil ve zkušební době;
- s matkou požádali městskou část, v níž bydlí o výměnu bytu za byt větší, tj. o velikosti 2+1.

Spolupráce se sociálním kurátorem v rámci uloženého probačního dohledu

Pavel navázal osobní kontakt se sociálním kurátorem poté, co byl podmíněně propuštěn z výkonu trestu, tj. listopad 2014. Požádal o asistenci při podání žádosti o jednorázovou dávku mimořádné okamžité pomoci. Kontakt s Pavlem probíhal pravidelně, při setkáních byl klient velmi otevřený, hovořil o sobě, své matce, spáchaném protiprávním jednání, atd. V rámci spolupráce s Pavlem nebyl navázán kontakt s matkou, ani s nikým dalším, neproběhlo šetření v místě bydliště. Při konzultacích byla řešena zdravotní situace klienta, uplatnitelnost na trhu práce, hledání dalších vhodných organizací pro řešení klientovy situace, atd.

Listopad 2014 (1x konzultace)

- poskytnuto odborné poradenství po propuštění; klient je zaregistrován v evidenci uchazečů o zaměstnání na ÚP
- vydáno potvrzení pro vyplacení jednorázové dávky MOP;
- klient hovořil o své situaci:
 - o vrátil se bydlet ke své matce do bytu o velikosti 1+1;
 - o byl mu uložen dohled probačního úředníka vedle podmíněného propuštění – rozebírány povinnosti a práva, předán kontakt na příslušné středisko k domluvení postupu a k zahájení spolupráce.

Prosinec 2014 (1x konzultace)

- klient sociálnímu kurátorovi předložil zprávu o zahájení spolupráce s probačním úředníkem;
- klient řeší svou zdravotní situaci, nahlásil se u svého praktického lékaře a ten mu dal potvrzení na odborná vyšetření – čekají ho pravděpodobně operace obou kolen;
- rozebírán systém DHN – vysvětleny důvody, pro které klientovi nevznikne nárok na jejich výplatu.

Leden 2015 (1x konzultace)

- klient informoval, že na konci měsíce nastupuje do nemocnice k operaci levého kolene, bude hospitalizován a následující měsíc podstoupí operaci druhého kolene;
- informoval o tom, že v rámci spolupráce s probačním úředníkem byla navržena mediace mezi ním a matkou v prostředí PMS – klient tuto možnost zvažuje, klientovi nasloucháno a doporučeno, aby si to návrh v klidu rozmyslel a probral s matkou.

Únor 2015 (telefonický kontakt s klientem)

- klient telefonoval sociálnímu kurátorovi a sdělil, že je po operaci levého kolene, rehabilituje, cítí se dobře, tento měsíc by měl absolvovat operaci druhého kolene;
- sdělil, že proběhne individuální konzultace matky u probačního úředníka ohledně mediace.

Duben 2015 (1x konzultace)

- klient je po operaci obou kolen, cítí se lépe, dochází na rehabilitace;
- soužití s matkou je občas napjaté, většinu dne tráví v jedné místnosti spolu, na což nebyl ani jeden z nich zvyklý;
- v březnu proběhlo individuální setkání matky na PMS, on z tohoto setkání matky a probačního úředníka má radost, předběžně se domlouvali na termínu společného setkání formou mediace;
- sociální kurátor s klientem rozebíral jeho uplatnitelnost na trhu práce – motivoval ho k tomu, aby si domluvil jednání v RUBIKON Centru a Job klubu, vysvětlen způsob práce těchto organizací;

- klient sociálního kurátora informoval, že v měsíci březnu se omluvil z konzultace s probačním úředníkem, protože se po operaci cítil slabý a bral antibiotika, domluvili si náhradní konzultaci.

Květen 2015 (1x konzultace)

- klient informoval, že na konci měsíce by mělo proběhnout společné setkání s matkou formou mediace;
- zdravotně se cítí v pořádku, lékař ho uznal již práce schopným, pokračuje v registraci na ÚP jako nezaměstnaný, soužití s matkou je dle jeho slov v pořádku;
- informoval o změně trvalého pobytu, přihlášen na adresu matky a požádal o možnost další spolupráce se sociálním kurátorem;
- navázal spolupráci s Job klubem a RUBIKON Centrem.

Červen 2015 (pouze e-mailová komunikace s klientem)

- klient informoval prostřednictvím e-mailové komunikace sociálního kurátora o:
 - o hospitalizaci matky a neproběhlé společné mediaci,
 - o způsobech spolupráce s RUBIKON Centrem (dluhové poradenství), Job Klubem (kurz obsluhy PC),
 - o zprostředkování autoškoly na řidiče autobusu a profesní způsobilosti řidiče,
 - o na konzultaci u probačního úředníka sepsána zpráva k soudu o průběhu spolupráce.

Srpen 2015 (1x konzultace)

- klient sdělil, že v červenci byla jeho matka propuštěna z nemocnice, termín společné mediace proběhne tento měsíc, soužití je stále v pořádku;
- složil zkoušky v autoškolě na konci července, tento měsíc ho čekají zkoušky profesní způsobilosti řidiče;
- pokračuje spolupráce s RUBIKON Centrem - řeší oblast dluhů, možnosti oddlužení a domlouvají mu termín pohovoru na pozici řidiče autobusu.

Září 2015 (telefonický kontakt s klientem)

- telefonicky kontaktoval klient sociálního kurátora a sdělil, že úspěšně složil zkoušku profesní způsobilosti řidiče;
- probíhá spolupráce s RUBIKON Centrem – domlouvají mu pohovor na pozici řidiče (není stále znám termín), informuje o své výši dluhů;
- nastoupil na pozici pomocného dělníka v soukromé firmě – zahradnické a úklidové činnosti;
- sdělil, že proběhla mediace na PMS za přítomnosti matky – má z toho dobrý pocit.

Říjen 2015 (1x konzultace)

- informuje sociálního kurátora, že na začátku měsíce absolvoval výběrové řízení na pozici řidiče autobusu soukromé společnosti (předjednáno RUBIKONEM Centrum) a v polovině měsíce bude na tuto pozici nastupovat;
- předchozí zaměstnání ukončil ve zkušební době a nyní se plně soustředí na novou profesi – hovořeno o jeho pocitech a obavách z nové zkušenosti, atd.
- soužití s matkou probíhá v pořádku, podali žádost na městskou část o výměnu bytu za byt větší.

AKTUÁLNÍ SOCIÁLNÍ SITUACE KLIENTA:

Klient již měsíc pracuje jako řidič autobusu. S RUBIKON Centrem nadále spolupracuje na řešení jeho dluhů. Projednávají společně možnost požádat o osobní bankrot po absolvování zkušební doby. Jako řidič autobusu musí být Pavel střízlivý, současný zaměstnavatel si ho chválí a je rád, že se nebál předsudků ohledně záznamu v rejstříku trestů.

Je zřejmé, že aktivní přístup klienta přispěl ke změně jeho situace a výrazně se podílel na formování jeho stabilizace v oblasti vztahů s matkou a zaměstnatelnosti. Do budoucna může být rizikovým faktorem společné soužití s matkou, ale jen čas a především přístup klienta v rámci uloženého dohledu ukáže jeho další vývoj.

Příloha č. 2

Seznam zařízení sociální prevence

- **Armáda spásy**
Kontaktní údaje na ústředí organizace:
Petržilkova 2565/23, 158 00 – Praha 5
<http://www.armadaspasy.cz/>

- **NADĚJE**
Kontaktní údaje na ústředí organizace:
K Brance 11/19e, 155 00 – Praha 5
<http://www.nadeje.cz/>

- **Arcidiecézní charita**
Kontaktní údaje na ústředí organizace:
Londýnská 44, 120 00 – Praha 2
<http://praha.charita.cz/>

- **Centrum sociálních služeb Praha** (jednotlivá zařízení působí v Praze)
Kontaktní údaje na ústředí organizace:
Žilinská 2769/2, 141 00 – Praha 4
<http://www.csspraha.cz/>

- **RUBIKON Centrum**
Kontaktní údaje:
Korunní 101, 130 00 – Praha 3
<http://www.rubikoncentrum.cz/>